

The Journal of Turkic Language and Literature Surveys (TULLIS)

ISSN: 2536-4510

Uluslararası Hakemli Dergi

Yıl: 2024/ Ağustos

Cilt:9/ Sayı: 2

International Refereed Journal

Year: 2024 / August

Volume: 9/ Number: 2

Editörler / Editors

Doç. Dr. Kamil Ali GIYNAŞ	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Fatih DİNÇER	Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Yusuf ATASEVEN	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

Dil Editörü/ Language Editor

Dr. Öğr. Üyesi Faruk TÜRK	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
---------------------------	------------------------------------

Danışma Kurulu /Advisory Board

Prof. Dr. Hülya ARGUNŞAH	Erciyes Üniversitesi
Prof. Dr. Ziya AVŞAR	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Prof. Dr. Chakib BENAFRİ	Cezayir 2 Üniversitesi
Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL	İstanbul Kültür Üniversitesi
Prof. Dr. Semra TUNÇ	Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. İdris Nebi UYSAL	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Tofiq ABDÜLHASANLI	Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa ARGUNŞAH	Erciyes Üniversitesi
Prof. Dr. Nedim BAKIRCI	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Prof. Dr. Salahaddin BEKKİ	Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
Prof. Dr. Bekir ÇINAR	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Prof. Dr. Faruk ÇOLAK	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Prof. Dr. Ayşe DEMİR	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Galip GÜNER	Erciyes Üniversitesi
Prof. Dr. Şahika KARACA	Erciyes Üniversitesi
Prof. Dr. Muhammet Fatih KANTER	Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Prof. Dr. Hikmet KORAŞ	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet ÖZDEMİR	Amasya Üniversitesi
Doç. Dr. Üyesi Hüseyin AKSOY	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Doç. Dr. Onur AYKAÇ	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Doç. Dr. Kadir Can DİLBER	Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
Doç. Dr. Kemal GÖZ	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Doç. Dr. Okan Celal GÜNGÖR	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Doç. Dr. Kenan MERMER	Sakarya Üniversitesi
Doç. Dr. Mert ÖKSÜZ	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Doç. Dr. Kenan ÖZÇELİK	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Doç. Dr. Fatih ÖZDEMİR	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Doç. Dr. Şamil YEŞİLYURT	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Orhan Fatih KUŞDEMİR	Amasya Üniversitesi

Hakemler / Referees

Doç. Dr. Ekrem GÜZEL	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Doç. Dr. Erol TOPAL	Kastamonu Üniversitesi
Doç. Dr. Evren KARATAŞ ÜLGER	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ekin AKTÜRK	Kafkas Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Samet CANTÜRK	Giresun Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Melek ÇUBUKCU	Çukurova Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Nesrin GEZİCİ	Karabük Üniversitesi

Dergimizin Tarandığı İndeksler ve Veri Tabanları

MLA, INDEX COPERNICUS, DRJI, SCIENTIFIC INDEXING SERVICES, ACADEMIC KEYS, RESEARCHBIB, COSMOS IMPACT FACTOR, SYSTEMATIC IMPACT FACTOR, İSAM, ADVANCE SCIENCE INDEX, ROOT INDEXING, ASOS INDEX, GOOGLE SCHOLAR, JOURNAL FACTOR, EURASIAN SCIENTIFIC JOURNAL INDEX, CITEFACTOR, SCIENTIFIC WORLD INDEX, BIELEFELD ACADEMIC SEARCH ENGINE (BASE), ROAD, CROSSREF, OPENAIRE, KAYNAKÇA.INFO, WORLCCAT, SOBİAD, SCIENCEGATE

The Journal of Turkic Language And Literature Surveys (TULLIS), yılda üç defa yayımlanan uluslararası hakemli bir dergidir. Dergi TÜBİTAK ULAKBİM Dergi Park Sistemi bünyesinde hizmet vermektedir. Yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.

The Journal of Turkic Language And Literature Surveys (TULLIS) is international refereed journal which is publishing biannual. The journal services in the TUBITAK ULAKBIM Academic Turkish Journal Park System. Responsibility of the publishing studies is concern writers.

ISSN: 2536-4510

İletişim / Correspondance

tullisjournal@gmail.com

<http://dergipark.gov.tr/tullis>

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Makaleler / Articles

BİRİNCİ, EMİNE BEYZA

MUKADDİMETÜ'L-EDEB'DE YER ALAN TÜRKÇE KÖKENLİ SÖZCÜKLERİN
TEMEL SÖZ VARLIĞININ İNCELENMESİ

AN ANALYSIS OF THE BASIC VOCABULARY WITH TURKISH ORIGIN IN
MUKADDİMETÜ'L-EDEB..... 57-79

EMEK, MUSTAFA

ÇOCUK EDEBİYATI BAĞLAMINDA ÖMER SEYFETTİN'İN KAŞAĞI ÖYKÜSÜNE
GÖSTERGEBİLİMSEL BİR YAKLAŞIM

A SEMIOTICAL APPROACH TO ÖMER SEYFETTİN'S KAŞAĞI STORY IN THE
CONTEXT OF CHILDREN'S LITERATURE 80-104

GÖRGEÇ, CELÂL

ANTALYA İLİNİN YER ADLARI HAKKINDAKİ ÇALIŞMALAR ÜZERİNE
AÇIKLAMALI BİR BİBLİYOGRAFYA DENEMESİ

AN ATTEMPT BIBLIOGRAPHY EXPERIMENT ON THE WORKS ON THE
TOPONYMES OF ANTALYA PROVINCE..... 105-122

MUKADDİMETÜ'L-EDEB'DE YER ALAN TÜRKÇE KÖKENLİ SÖZCÜKLERİN TEMEL SÖZ VARLIĞININ İNCELENMESİ

Emine Beyza BİRİNCİ*

Özet

Sözcükbilim bir dilin söz varlığını inceleyen dilbilim alanıdır. Söz varlığı, bağlı olduğu milletin kültürel ve edebi yaşamı hakkında bilgiler verir ve yerli ve yabancı sözcükler olarak ikiye ayrılmaktadır. Yerli sözcükler; temel söz varlığı, yabancı sözcükler, deyimler, atasözleri, kalıp sözler, kalıplaşmış sözler, terimler ve çeviri sözcükler olarak ayrılmaktadır. Temel söz varlığı ise bir dilin kullanım sıklığına sahip kelimelerinden oluşmaktadır. Belirli bir dönemin kültürel hayatı ile ilgili yorumlar getirmeyi mümkün kılan temel söz varlığı, eserler üzerinde çalışarak bir eserin yazıldığı çevre hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlamaktadır. Bir sözcüğün temel söz varlığının içerisinde kabul edilmesi için belirli kriterleri sağlaması gerekmektedir. Bunlar; sözcüğün insan yaşamında birinci derecede öneme sahip olması, kullanım alanının geniş olması, deyimler içerisinde kullanılması, geniş bir kitle tarafından anlaşılır olması ve kullanım alanını genişletme gücünün bulunmasıdır. Temel söz varlığı oluşturulurken insan yaşamı temel alınarak dilin işlek sözcükleri belirli başlıklar altında gruplandırılır. Bu çalışmada Zemahşeri tarafından 12. yüzyılda yazılmış Mukaddimetü'l-Edeb'in Şuşter nüshasında temel söz varlığının tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda nüshada yer alan Türkçe kökenli sözcükler tespit edilmiştir. Ardından temel söz varlığı altı alt başlıkta incelenmiştir. Bunlar; organ adları, akrabalık adları, sayı adları, renk adları, maddi/manevi kültür kavramları ve gereksinim fiilleri olmak üzere altı alt başlıkta incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mukaddimetü'l-Edeb, sözcükbilim, söz varlığı, temel söz varlığı.

AN ANALYSIS OF THE BASIC VOCABULARY WITH TURKISH ORIGIN IN MUKADDİMETÜ'L-EDEB

Abstract

Lexicology is the field of linguistics that examines the vocabulary of a language. Vocabulary gives information about the cultural and literary life of its nation and is divided into two, native and foreign words. Native words are divided into subheadings such as basic vocabulary, foreign words, idioms, proverbs, formulas, terms and translated words. In order for a word to be part of the basic vocabulary, it must meet certain qualifications. To achieve these criteria, the word must be of primary importance in human life, have a wide range of usage, be used in idioms, be comprehensible by a wide audience and have the power to expand its usage. Basic vocabulary consists of words with a frequent amount of usage in a language. During the process of creating the basic vocabulary, the productive words of the language are grouped under specific headings based on the lifestyle of human beings. The purpose of this study is to determine the basic vocabulary in the Shushter copy of Zemahsheri's Mukaddimetu'l-Edeb from the 12th century. In this respect, Turkish-originated words in the dictionary have been detected. Afterward, the basic vocabulary have been examined under six headings. They are organ names, kinship names, number names, color names, material/spiritual culture concepts, and verbs of need.

Keywords: Mukaddimetü'l-Edeb, lexicology, vocabulary, basic vocabulary.

* Uzman, e-posta: beyzabirinc353@gmail.com ORCID: 0000-0003-0594-2833

Giriş

“Bir dildeki sözlüksel birimlerin tümünü ya da bir bölümünü, genellikle abecesel düzene, kimi durumlarda da konulara ya da kavramsal alanlara göre tanımları, tanıkları, söylenişleri, kökenleri, kullanımları, dilbilgisi ulamları, eşanlamlıları, vb. ya da bir başka dildeki karşılıklarıyla sunan yapıt.” (Vardar, 2002, 183) şeklinde tanımlanan sözlük, dilinde yazıldığı milletin kültürel ve edebi pek çok yönünü içerisinde barındırır (Kaynak, 2021, 80). Sözlükler üzerinde çalışıldığında, mensup olduğu milletin kültürü, sanatı ve yaşam biçimi hakkında bilgilere ulaşılmaktadır (Aktaran: Elbir & Yıldız, 2013, 256).

Türkçe sözlükçülüğün İslamiyet’in Türkler tarafından kabul edilmesinden itibaren yabancılara Türkçe öğretimi kapsamında öne çıktığı gözlemlenebilir. Bununla birlikte Eski Uygur Türkçesi döneminde açıkça görülme de yabancı bir sözcüğün anlamı için metin içi sözlük geleneğine başvurulduğu belirtilmektedir. Başvuru sebebini ise dini etkileşimlere bağlayan Nalbant ve Ağca, Budizm inancının yayılmaya başladığı Eski Uygur Türklerinin yeni dine alışma sürecini hızlandırmak için metin içi sözlükçülük yönteminin kullanılmasının ihtimal dâhilinde olduğunu belirtir (Nalbant & Ağca, 2020, 96-104).

İslamiyet’in kabulünden itibaren âlimler Arapça ile karşılaştırılan Türkçenin değerini ortaya koymak istemişlerdir. Sözlükçülüğün Türk edebiyatındaki ilk örneği, belirtilen amaçla Karahanlı Türkçesi döneminde yazılan *Divân-ı Lügati’t-Türk*’tür. Araplara Türkçe öğretimi için yazılan bu sözlüğün ardından ise *Mukaddimetü’l-Edeb* gelmektedir. Harezmi Türkçesi döneminde Türkçe yalnız bir saray dili değil aynı zamanda halkın da kullandığı bir dildir. Edebî kültüre sahip biri olan dönem hükümdarı Atsız bin Muhammed, dönemin ünlü tefsir ve lügat âlimi Zemahşeri’den Arapça bir lügat hazırlamasını istemiştir. Zemahşeri’nin yazdığı ve Atsız bin Muhammed’e sunduğu *Mukaddimetü’l-Edeb* bu istek doğrultusunda yazılmış, Harezmi Türkçesi dil özelliklerine sahip bir eserdir (Yüce, 2014, 5-6).

Türk sözlükçülüğü, yararlandığı kültür çevresi olan Arap sözlükçülüğünden bağımsız düşünülemez. Sözlükçülük geleneği Arap sözlükçülüğü içerisinde gelişmiş, farklı âlimlerin geliştirdiği farklı yöntemler aracılığıyla ilerlemiştir. Bu yöntemler alfabetik düzenden, tematik tasnife, sözlükçülüğe farklı soluklar kazandırmışlardır (Aktaran: Eminoğlu, 2011, 101-102).

Türk sözlükçülük geleneği içerisinde *Divanu Lügati’t Türk* ile geliştirilen mensur düzenleme, Kur’an çevirilerinden itibaren sıklıkla kullanılan satır arası düzenleme, kısa sürede dil öğretimini amaçlayan manzum düzenleme ve abecesel düzenleme teknikleri kullanılmıştır (Aktaran: Eminoğlu, 2011, 105-116). Türkçe sözlükler içerisinde satır arası yöntemi ile yazılmış ilk sözlük olan *Mukaddimetü’l Edeb*, farklı nüshalarında farklı dillere çevrilmiştir. Nüshalarda satır aralarında yer

alan açıklamaların dilleri Harezmi Türkçesinden Moğolcaya değişiklik göstermektedir (Aktaran: Eminoğlu, 2011, 108-109).

Mukaddimetü'l-Edeb beş bölüme ayrılmıştır. Bunlar: 1. İsimler, 2. Fiiller, 3. Harfler, 4. İsim Çekimi, 5. Fiil Çekimi şeklindedir. Bölümler içinde en hacimlisi fiiller bölümü olup kalan kısmın çoğunu ise isimler bölümü teşkil eder. Geriye kalan bölümler birkaç sayfadan oluşmaktadır (Yüce, 2014, 7).

Mukaddimetü'l Edeb'in Şuşter nüshasında diğer nüshalara oranla daha çok Türkçe sözcük ve açıklamaya rastlanmıştır. İran'ın Şuşter kasabasında bulunan nüsha, 238 sayfa ve ek 10 sayfadan oluşmaktadır. Nüshada ana satırları oluşturan Arapça kısım iri harflerle yazılmış iken Farsça ve Harezmi Türkçesi ile satır aralarını oluşturan kısımlar daha küçük harfler ile yazılmıştır (Aktaran: Dereli, 2018, 415).

Mukaddimetü'l-Edeb, Harezmi Türkçesi döneminin günlük dilini örnekleriyle beraber yansıtması ve satır arası yöntemi kullanılarak yazılan ilk sözlük olması sebepleriyle Türk dilinde özel bir yere sahiptir. Dolayısıyla bu eserin sunduğu sözcükleri insan ve günlük yaşamını merkeze alarak inceleyen temel söz varlığı açısından değerlendirmek dönemin diline *Mukaddimetü'l-Edeb* çerçevesinde bir bakış açısı sunacaktır. Bu çalışmada Nuri Yüce'nin Şuşter nüshası üzerine yaptığı çalışmadan yararlanılarak *Mukaddimetü'l-Edeb*'de yer alan Türkçe kökenli sözcükler temel söz varlığı bağlamında incelenecektir.

1. Sözcükbilim ve Temel Söz Varlığı

“... dilin söz varlığını, yani sözcüklerini, türetmede görev alan biçimbirimlerini, bileşik sözcük, deyim, atasözü, kalıplaşmış söz gibi öğelerini incelemeye yönelik bu öğelerin kökenlerini, oluşumlarını araştırarak biçim ve anlam açısından gelişmelerini saptamaya çalışan bir dilbilim alanı” (Aksan, 2015, 13) olarak tanımlanan “sözcükbilim” çalışmaları sonucu ortaya çıkan sözlükler sözcükbilim veya sözlükçülük kavramları altında incelenmektedir.

Dilin söz varlığını inceleyen bir dilbilim dalı olan sözcükbilim içerisinde sözcükler, Aksan (2015) tarafından yerli sözcükler ve yabancı sözcükler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Yerli sözcüklerin bir bölümünü ise temel söz varlığı olarak adlandırılan dil kullanımında sık bir şekilde görülen sözcükler oluşturmaktadır (Aksan, 2015, 17). Söz varlığı bir dilin kültürünü ortaya koyan önemli araçlardan biridir. Bir toplumun dinsel inançlarından, nükteye olan eğilimine, nelere değer verdiğinden hangi uluslarla ne ölçüde ilişki kurmuş olduğuna söz varlığı incelemesi ile ulaşılabilir (Aksan, 1996, 7-8).

Bir dildeki sözcüklerin temel söz varlığına dâhil edilip edilmeyeceği üzerine Aksan beş tane ölçüt aktarmıştır:

- i. Sözcüğün insan yaşamında birinci derecede önemli kavramları yansıtması
- ii. Sözcüğün yeni sözcük türetme gücünün olması

- iii. Sözcüğün ‘anlatımbilim açısından yansız’ yani genel tarafından anlaşılır olması
- iv. Sözcüğün çeşitli anlam aktarmalarıyla kullanım alanını genişletme gücünün bulunması
- v. Sözcüğün deyimler içerisinde kullanılması (Aktaran: Aksan, 2015, 18-19)

Aksan’a göre temel söz varlığının sınırlarını oluştururken insanın odak olarak alınması gerekir. Organlar başta olmak üzere en temel gereksinimleri sağlayan yemek, içmek, gitmek, uyumak... gibi kavramlar, akraba adları, sayılar, insanın maddi manevi kültür dairesinin içerisine giren terimler sayılabilir (Aksan, 1996, 26).

Aksan’ın söz varlığı kavramını Türk diline kazandırmasının ve *Türkçenin Söz varlığı* isimli çalışmasıyla söz varlığının Türkçedeki sınırlarını belirlemesinin yanında alan yazında Çotuksöken’in Varlık dergisinde yayımlanan “*Bir Dilin Söz varlığı*” isimli makalesi de yerini almaktadır. Çotuksöken söz varlığını “a) sözcük dağarcığı, b) terim dağarcığı, c) kalıp kullanım (kalıp sözler) dağarcığı, ç) deyim dağarcığı, d) atasözü dağarcığı, e) özel deyişler dağarcığı (telmipler, dualar, beddualar gibi)...” şeklinde alt başlıklara ayırmıştır. (Aktaran: Türkben, 2018: 217) Bununla birlikte Çotuksöken söz varlığının “*tarihsel ve kullanımdaki (güncel) söz varlığı*” şeklinde iki bölüme ayrılabilceğini belirtmiştir (Aktaran: Mangır, 2009, 5).

Bu bağlamda bu çalışmada sözcükler; organ adları, akrabalık adları, sayı adları, renk adları, maddi/manevi kültür kavramları ve gereksinim fiilleri olarak altı başlık altında incelenmiştir. Sözcükler önce Mukaddimetü’l-Edeb’te tespit edildiği tümceler ile ardından Nuri Yüce’nin çalışmasının dizininden yararlanılarak oluşturulmuş çeviriler ile örneklendirilmiştir.

1. Mukaddimetü’l-Edeb’in Söz Varlığı

Divanu Lügati’t-Türk’ün ardından günümüze ulaşan en eski Türkçe sözlük olan *Mukaddimetü’l-Edeb*’in farklı nüshalarında söz varlığı çalışmaları yapılmıştır. Ahmad Shafiq Shafi tarafından Taşkent nüshası üzerinde 2022’de yapılan “*Mukaddimetü’l-Edeb’in Çağatayca ve Moğolca Söz varlığı*” isimli çalışma, Serkan Cihan tarafından yapılan 2023’te yayımlanan “*Mukaddimetü’l-Edeb’in Yozgat Nüshasında Kuş Adları*” ve Afog Memmedova tarafından 2017’de yayımlanan “*Mukaddimetü’l-Edeb’de Türkçe İslami Terimler*” bunlardan birkaçıdır. Bu çalışmada dokuz başlık altında incelenen temel söz varlığı öncelikle tablo hâlinde sıralanmış, ardından metinde geçen sözcüklerden örnekler verilmiştir.

1.1. Organ Adları

Mukaddimetü’l-Edeb’in Şuşter nüshasında 49 tane organ adı tespit edilmiştir.

adağ “ayak”	elig “el”	süngük “kemik”
ağız “ağız”	emcek “meme”	süyek “kemik”
aya “avuç içi”	ernek “parmak”	tamağ “damak”

ayak “ayak”	eyegü “eyeği, kaburga”	tamar “damar”
barmaq “parmak”	qamruq “taşak”	teri “deri”
bél “bel”	kan “kan”	turnaq “tırnak”
bıkm “bel, böğür”	karın “karın”	til “dil”
bilek “bilek”	kaş “kaş”	tiş “diş”
boğaz “boğaz”	qavuq “sidik yolu, mesane”	tiz “diz”
boğış “boğum eklem”	kemük “kemik”	tutaq “dudak”
boğun “eklem, fasal”	qıngaq “tırnak”	yanaq “yanak”
boy “boy, boyun”	kögüs “gögüs”	yanğaq “yanak, yüz”
boyun “boyun”	kön “deri, gön”	yilik “ilik”
burun “burun”	köt “göt”	yinçük “incik”
diş “diş”	köz “göz”	yüz “yüz”
ëgin “omuz”	kulaq “kulak”	
el “el”	saç “saç”	

Tablo 1: Organ Adları Tablosu

Örnekler

adaq “ayak”

- (87-2) “eli **adaqı** bağlanmış esir, buğağulanmış esir” (Yüce, 2014: 47).
Eli ayağı bağlanmış esir, zincire vurulmuş esir.

ağız “ağız”

- (1-4) “yüz **ağız** eğri etgen ig-lü boldı er” (Yüce, 2014: 31).
Kişi ağızı yüzü eğri eden (bir) hastalıklı oldu.

aya “avuç içi”

- (53-7 8) “**ayası** civānmardlıq-dın üküş oğlan-lıg boldı er” (Yüce, 2014: 41).
Kişi avuç içi cömertlikten çok çocuklu oldu.

ayaq “ayak”

- (58-1) “el **ayaq** tegürdi tişi-ge” (Yüce, 2014: 41).
Kadına el ayak ulaştırdı.

barmaq “parmak”

- (47-6) “imledi anıng tağa **barmaqı** birle” (Yüce, 2014: 40).
Parmağı ile ona doğru işaret etti.

bel “bel”

- (28-6) “şalındurdu dutuğ-nı tağı **bél** destārını” (Yüce, 2014: 36).
Örtüsünü ve bel havlusunu sarkıttı.

bıkm “bel, böğür”

- (132-4) “yinçe boldı **bıkmı**” (Yüce, 2014: 58).
Beli ince oldu.

bilek “bilek”

- (82-6) “artğaru bağladı erenler **bilekini**” (Yüce, 2014: 46).
İnsanlar bileğini arkaya bağladı.

boğaz “boğaz”

- (37-4) “tartdı bıçağ-nı **boğazı** üze, çekdi bıçağnı” (Yüce, 2014: 38).
(Onun) boğazı üzerinde bıçağı çekti, bıçağı çekti.

boğış “boğum eklem”

- (160-6) “boğşundı **boğış**, endāmın-dın çıktı **boğış**” (Yüce, 2014: 64).
Eklem yerinden çıktı, eklem uzvundan çıktı.

boğun “eklem, mafsal”

- (160-6) “azın azın çıktı **boğun**” (Yüce, 2014: 64).
Eklem azar azar çıktı.

boy “boy, boyun”

- (88-4) “durkı, **boyı** yetiz at, tükel yaratılmış at, yaratığı körklüg at” (Yüce, 2014: 48).
Boyu bosu, boyu mükemmel at, mükemmel yaratılmış at, yaratılışı güzel at.

boyun “boyun”

- (214-3) “**boyun** südi Tangrı buyruğınğa” (Yüce, 2014: 76).
Tanrı emrine boyun eğdi.

burun “burun”

- (135-3) “sümkürdi **burnın** daradı saçı-nı ” (Yüce, 2014: 59).
Burnunu sümkürdü. Saçını taradı.

diş “diş”

- (183-6) “**diş** arıtdı tiş sızğu birle, tişin sağnadı tiş sağnağı birle ” (Yüce, 2014: 70).
Diş fırçası ile diş temizledi, diş temizlemesi (fırçası) ile dişi fırçaladı.

ëgin “omuz”

- (104-7) “**ëgin** tonı keydürdi anga çaptı iki eliğ-ni, karşı” (Yüce, 2014: 51).
Ona omuz elbisesi giydirdi. İki elini vurdu, el çırptı.

el “el”

- (87-2) “**eli** adakı bağlanmış esir, buğağulanmış esir ” (Yüce, 2014: 47).
Eli ayağı bağlanmış esir, zincire vurulmuş esir.

elig “el”

- (173-6) “kabardı aning **eliği**, kabarcuğ étindi **eliği**” (Yüce, 2014: 67).
Onun eli kabardı, eli kabarcık edindi.

emcek “meme”

- (85-4) “ağurşaklandı tişi **emceki**” (Yüce, 2014: 47).
Kadın memesi yumrulaştı.

ernek “parmak”

- (93-6 7) “uvşaladı barmaqları-nı yunuğda, aralattı **ernek**-lerin” (Yüce, 2014: 49).

Parmaklarını abdestte oğuşturdu, parmakların arasını açtı.

eyegü “eyeği, kaburga”

- (174-4) “kandı suv-dın, **eyegüsi** kabardı suv içmek-din ” (Yüce, 2014: 67).

Suya kandı, su içmekten kaburgası kabardı.

şamruk “taşak”

- (150-6) “këndü özin haşî kıldı, kændü **şamruk**ını arıtdı ” (Yüce, 2014: 62).

Kendi kendisini hadım kıldı, kendi taşağını temizledi.

kan “kan”

- (141-2) “**kan** aldurdu” (Yüce, 2014: 60).

Kan aldırdu.

karın “karın”

- (227-8) “ün kıldı **karın**” (Yüce, 2014: 79).

Karın ses yaptı.

kaş “kaş”

- (197-1) “işaret kılıştı-lar, köz kağıştı-lar, biri biringe köz **kaş** atıştı-lar” (Yüce, 2014: 72).

Karşılıklı işaret yaptılar, göz ediştiler, birbirine kaş göz yaptılar.

kaşuk “sidik yolu, mesane”

- (1-3) “daş-lu boldı er **kaşukı**” (Yüce, 2014: 31).

Kişinin mesanesi taşlı oldu.

kemük “kemik”

- (183-2) “çaynap sordı **kemük**ni, süngük-nüng yumşakın yedi, kemürdi süngükni” (Yüce, 2014: 69-70).

Kemiği kemirip emdi, kemiğin yumuşağını yedi, kemiği kemirdi.

kınğak “tırnak”

- (5-8) “ildi anga **kınğak**ları-nı, batırdı anga tırna(ıkları-nı) ” (Yüce, 2014: 31-32).

Ona tırnaklarını taktı, ona tırnaklarını geçirdi.

kögüs göğüs

- (226-1) “sökel **kögsi** ğıjladı” (Yüce, 2014: 78).

Hasta göğsü hırladı.

kön “deri, gön”

- (155-6) “soyuldu **kön**, yüzüldi téri ” (Yüce, 2014: 63).

Deri soyuldu, deri yüzüldü.

köt “göt”

- (222-6) “istincā kıldı, yudı **köt**ni yā süpürdi ” (Yüce, 2014: 78).
Pislikten temizlendi, götü yıkadı veya temizledi.

köz “göz”

- (197-1) “işāret kılıştı-lar, **köz** kaçıştı-lar, biri biringe **köz** kaş atışdı-lar” (Yüce, 2014: 72).
Karşılıklı işaret yaptılar, göz ediştiler, birbirine kaş göz yaptılar.

kulağ “kulak”

- (58-5) “**kulağın** tuttı eşitmek uçun ” (Yüce, 2014: 41).
İşitmek için kulağını tuttu.

saç “saç”

- (135-3) “sümkürdi burnın daradı **saç**ı-nı ” (Yüce, 2014: 59).
Burnunu sümkürdü. Saçını taradı.

süngük “kemik”

- (183-2) “çaynap sordı kemükni, **süngük**-nüng yumşakın yedi, kemürdi **süngük**ni” (Yüce, 2014: 69).
Kemiği kemirip emdi, kemiğin yumuşağını yedi, kemiği kemirdi.

süyek “kemik”

- (177-1) “kemürdi **süyek**-ni” (Yüce, 2014: 68).
Kemiği kemirdi.

tağmağ “damak”

- (177-4) “**tağmağın** tağlattı” (Yüce, 2014: 68).
Damağını tağlattı.

tağmar “damar”

- (130-8) “**tağmar** açdı, kēndü **tağmarın** açtı” (Yüce, 2014: 58).
Damar açtı, kendi damarını açtı.

teři “deri”

- (238-6) “kuruğ **teşi**-lig boldı qarı ” (Yüce, 2014: 80).
İhtiyar kuru derili oldu.

tırnağ “tırnak”

- (89-1) “keşdi **tırnağ**ları-nı” (Yüce, 2014: 48).
Tırnaklarını kesti.

til “dil”

- (229-1) “tepretti yılan **tilini** ün kıldı, savadı ” (Yüce, 2014: 79).
Yılan dilini hareket ettirdi. Ses yaptı, ses çıkardı.

tiş “diş”

- (183-6) “diş arıtdı **tiş** sızğu birle, **tişin** sağnadı tiş sağnağı birle ” (Yüce, 2014: 70).

Diş fırçası ile diş temizledi, diş temizlemesi (fırçası) ile dişi fırçaladı.

tiz “diz”

- (91-2) “**tizinge** tegrü şekül at” (Yüce, 2014: 48).

Dizine kadar sekil at.

tutağ “dudak”

- (179-2) “**tutağ** tağı yıgaç budakları yazuğdın şağlandı” (Yüce, 2014: 68).

Dudak ve ağaç dalları. Günahtan saklandı.

yanak “yanak”

- (182-2) “kuyuldı terdin, aktı derdin, töküldi derdin, battı terge, kuyuldu ter **yanak**dın” (Yüce, 2014: 69).

Terden döküldü, terden aktı, terden döküldü, tere battı, ter yanaktan döküldü.

yanğak “yanak, yüz”

- (95-1) “kıızıl **yanğak** yastuğ koyu bërdi anga ” (Yüce, 2014: 49).

Kızıl yanak. Ona yastık koyuverdi.

yilik “ilik”

- (182-3) “çıkarđı süngük **yilikini**, **yilikin** çıkarđı süngük-nüng” (Yüce, 2014: 69).

Kemik iliğini çıkarđı, kemiğın iliğini çıkarđı.

yinçük “incik”

- (140-3) “üzengüsi tağı **yincüki** arasında tutdı süngünü” (Yüce, 2014: 60).

Süngüyü üzengisi ve süngüsü arasında tuttu.

yüz “yüz”

- (1-4) “**yüz** ağız eğri etgen ig-lü boldı ėr **yüzi** ağızı eğri bolmuş er” (Yüce, 2014: 31).

1.2. Akrabalık Adları

Mukaddimetü'l-Edeb'in Şuşter nüshasında 11 tane akraba adı tespit edilmiştir.

ana “ana, anne”	düngür “hısım”	ğudalğ “dünür akrabalığı”
ata “ata, baba”	ekiz “ikiz”	küdegü “güyeğı”
bësi “aile ferdleri”	ğarındaş “kardeş”	yak “yakın akraba”
bëslegü “aile ferdleri”	kelin “gelin”	

Tablo 2: Akrabalık Adları Tablosu

Örnekler

ana “ana, anne”

- (218-3) “oğlan anası kıldı **ğarabaş-nı**” (Yüce, 2014: 77).

Cariyeyi oğlan annesi yaptı.

ata “ata, baba”

- (190-1) “mengzedi atasınga, öykündi atasınga” (Yüce, 2014: 71).
Atasına benzedi, babasına benzedi.

bësi “aile ferdleri”

- (26-4-5) “evün kıldı malını **bëşilerü** üze” (Yüce, 2014: 36).
Evin malını aile ferdleri üzerine yaptı.

bëslegü “aile ferdleri”

- (53-8) “**bës-legü**, ol kimerse kim **qut** bërilür ” (Yüce, 2014: 41).
Aile ferdleri kimse (ona) kut verilir.

düngür “hısım”

- (14-2) “tüngürlük kıldı kişi-ler birle, **düngür** kuda boldı boğunlarğa evlendi
bodun-larğa **nıkāh** birle ” (Yüce, 2014: 33).
Kişiler ile hısımlık oldu, halklara hısım oldu. Halklarla nikah ile evlendi.

ekiz “ikiz”

- (30-6) “**ëkiz** oğlan toğurdı tişi bir **qarında**” (Yüce, 2014: 36).
Kadın bir karında ikiz oğlan doğurdu.

qarındaş “kardeş”

- (125-2) “sögüşti anıng birle **qarındaş** tutuştı-lar, uyalıq kemişdi iki-si arasında”
(Yüce, 2014: 56-57).
Onunla sövüşti. Kardeş kabullendiler, ikisi arasında arkadaşlık attı (bitti).

kelin “gelin”

- (27-2 3) “biz nikah içinde erdük, **qelin** doyında erdük” (Yüce, 2014: 36).
Biz nikah içinde idik, gelin toyunda idik.

qudalık “dünür akrabalığı”

- (112-3) “düngür **qudalık** kıldı ” (Yüce, 2014: 53).
Dünür akrabalığı yaptı.

küdegü “güyeđi”

- (144-7) “ıydı kelin-ni **küdegü**siinge, kelin-ni **küdegü**si evinge ıddı ” (Yüce,
2014: 60).
Gelini güyeđine gönderdş, güyeđi kelini evine gönderdi.

yak “yakın akraba”

- (60-5) “huccet ketürdi tağı **yak** yavuş-luğ-nı” (Yüce, 2014: 42).
Yakın akraba ile delil getirdi.

1.3. Sayı Adları

Mukaddimetü 'l-Edeb' in Şuşter nüshasında 9 tane sayı adı tespit edilmiştir.

bêş “beş”	iki “iki”	toqsan “doksan”
bir “bir”	on “on”	tört “dört”
dükey “çift”	sıngar “tek”	üç “üç”

Tablo 3: Sayı Adları Tablosu

Örnekler

bêş “beş”

- (77-1) “**bêş** müngüş-lü neme, **bêş** sêngirliġ nêrse” (Yüce, 2014: 45).
Beş köşeli şey, beş köşeli nesne.

bir “bir”

- (228-2) “teþretti **bir** çaynam etni aġzı içinde” (Yüce, 2014: 79).
Bir lokma eti aġzının içinde hareket ettirdi.

dükey “çift”

- (147-4) “cüft boldı-lar, **dükey** boldılar” (Yüce, 2014: 61).
Eş oldular, çift oldular.

iki “iki”

- (104-7) “egin tonı keydürdi anga çaptı **iki** eligi-ni, qarstı” (Yüce, 2014: 51).
Harfleri birer birer söyledi. Koyun ile kurban etti.

on “on”

- (74-8) “**on** âyet belġüsü urdı kırrâse-ge” (Yüce, 2014: 45).
Yazmaya on ayet işareti koydu.

sıngar “tek”

- (81-2) “**sıngar** közlüġ kişi keyim bêrdi tişi-ge ıalak-dın songra” (Yüce, 2014: 46).
Tek gözlü kişi. Kadına boşamadan sonra giyecek verdi.

toqsan “doksan”

- (83-5) “**toqsan**ġa yavudı, **toqsan** yaş-ka yetti ” (Yüce, 2014: 46).
Doksana yaklaştı, doksan yaşına ulaştı.

tört “dört”

- (3-5) “şuvsuz boldı **tört** yanı” (Yüce, 2014: 31).
Dört yanı susuz oldu.

üç üç

- (62-4) “vasiyyet kıldı anga üç-de bir mālını” (Yüce, 2014: 42).
Ona malının üçte birini vasiyet etti.

1.4. Renk Adları

Mukaddimetü'l-Edeb'in Şuşter nüshasında 19 tane renk adı tespit edilmiştir.

ağ “ak, beyaz”	qaralık “karalık, siyahlık”	sarığ “sarı”
aqlık “aklık, beyazlık”	qaramtul “karamsı”	Sarığlık “sarılık, sarı renklilik”
boz “boz”	kök “gök, mavi”	ürüng “ak, beyaz”
bozluq “bozluk, grilik”	kökiş “gögümsü, mavimsi”	yaşıl “yeşil”
dor “doru, koyu kırmızı”	kızığ “kızıl(ımsı)”	yaşılık “yeşillik”
dorluq “doruluk, koyu kırmızılık”	kızıl “kızıl, al”	
qara “kara, siyah”	kızıllık “kızıllık”	

Tablo 4: Renk Adları Tablosu

Örnekler

ağ “ak, beyaz”

- (4-4) “fulân işde **ağ** kızığıt boldı, qarıştırurıldı ” (Yüce, 2014: 31).
Falan işte beyaz kızılımsı oldu, qarıştırıldı.

aqlık “aklık, beyazlık”

- (162-4) “ağ boz boldı at, ağ boldı at ağ bozluq, **ağ-lık** ” (Yüce, 2014: 64).
At beyaz (ve) boz oldu, at beyaz oldu. Beyaz grilik, beyazlık.

boz “boz”

- (162-4) “ağ **boz** boldı at, ağ boldı at ağ bozluq, ağ-lık ” (Yüce, 2014: 64).
At beyaz (ve) boz oldu, at beyaz oldu. Beyaz grilik, beyazlık.

bozluq “bozluk, grilik”

- (162-4) “ağ boz boldı at, ağ boldı at ağ **bozluq**, ağ-lık ” (Yüce, 2014: 64).
At beyaz (ve) boz oldu, at beyaz oldu. Beyaz bozluk, beyazlık.

dor “doru, koyu kırmızı”

- (162-5) “kök boldı, kögerdi kök-lük **dor** boldı at” (Yüce, 2014: 64) .
Gök oldu, filizlendi. Gölük. At doru oldu.

kökiş “gögümsü, mavimsi”

- (164-3) “**kökiş** boldı” (Yüce, 2014: 64).
Mavimsi oldu.

dorluq “doruluk, koyu kırmızılık”

- (162-6) “dorluq kızıl boldı, kızardı kızıl-lık ” (Yüce, 2014: 64).
Koyu kırmızılık. Kızıl oldu, kızardı. Kızıllık.

qara “kara, siyah”

- (163-3) “qaralık **qara** boldı anıng közi, ağı ağ **qarası qara** boldı anıng közi”
(Yüce, 2014: 64).
Siyahlık. Onun gözü siyah oldu, onun gözü akı ak karası kara oldu.

qaralık “karalık, siyahlık”

- (163-3) “**qaralıq** qara boldı anıng közi, aqı aq qarası qara boldı anıng közi” (Yüce, 2014: 64).

Siyahlık. Onun gözü siyah oldu, onun gözü akı ak karası kara oldu.

qaramtul “karamsı”

- (164-4) “**qaqır** közlüg boldı qara boldı, **qaramtul** boldı ” (Yüce, 2014: 64).

Qakır gözlü oldu. Kara oldu, karamsı oldu.

kök “gök, mavi”

- (162-5) “**kök** boldı, kögerdi kök-lük dor boldı at” (Yüce, 2014: 64).

Gök oldu, filizlendi. Gölük. At doru oldu.

kızıt “kızıl(ımsı)”

- (4-4) “**fulān** işde aq **kızıt** boldı, qarıştırurıldı ” (Yüce, 2014: 31).

Falan işte beyaz kızılımsı oldu, karıştırıldı.

kızıl “kızıl, al”

- (95-1) “**kızıl** yangağ yaştuq koyu bérdi anga ” (Yüce, 2014: 49).

Kızıl yanak. Ona yastık koyuverdi.

kızılık “kızılılık”

- (162-6) “dorluq kızıl boldı, kızardı **kızıl-lık** ” (Yüce, 2014: 64).

Koyu kırmızılık. Kızıl oldu, kızardı. Kızılılık.

sarığ “sarı”

- (162-7) “yaşıl boldı **yaşıl-lık** sarığ boldı, sarğardı ” (Yüce, 2014: 64).

Yeşil oldu. Yeşillik. Sarı oldu, sarardı.

sarıklık “sarılık, sarı renklilik”

- (162-8) “**sarıklık** doğ renk-lig boldı doğ renk-lü ” (Yüce, 2014: 64).

Sarılık. Toz renkli oldu. Toz renkli.

ürüng “ak, beyaz”

- (101-8) “qarıttı anı, **ürüng** kıldı anı hōş yıdığ-lu kıldı anı, arığ kıldı anı” (Yüce, 2014: 51).

Onu kocattı, onu beyaz kıldı. Onu güzel kokulu kıldı, onu temiz kıldı.

yaşıl “yeşil”

- (72-7) “**yaşıl** kıldı anı sarğatdı anı” (Yüce, 2014: 44).

Onu yeşil yaptı. Onu sararttı.

yaşılık “yeşillik”

- (162-7) “yaşıl boldı **yaşıl-lık** sarığ boldı, sarğardı ” (Yüce, 2014: 64).

Yeşil oldu. Yeşillik. Sarı oldu, sarardı.

1.5. Maddi/Manevi Kültür Kavramları

Mukaddimetü'l-Edeb'in Şuşter nüshasında 52 tane kültür kavramı tespit edilmiştir. Kültür kavramları temel söz varlığı içerisinde maddi kültür kavramları ve manevi kültür kavramları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

1.5.1. Maddi Kültür Kavramları

Maddi kültür kavramları kendi içerisinde bitki adları ve hayvan adları olmak üzere iki başlıkta ele alınmaktadır. *Mukaddimetü'l-Edeb*'in Şuşter nüshasında 38 tane maddi kültür kavramı tespit edilmiştir.

1.5.1.1. Bitki Adları (Flora)

Mukaddimetü'l-Edeb'in Şuşter nüshasında 7 tane bitki adı tespit edilmiştir.

ağaç “ağaç”	butak “dal”	yığaç “ağaç”
borlak “ağaç”	çiçek “çiçek”	
budak “dal”	sögüt “ağaç”	

Tablo 5: Bitki Adları Tablosu

Örnekler

ağaç “ağaç”

- (140-8) “**ağaç** başmak keydi bir yerdin bir yerge köçdi, köçdi” (Yüce, 2014: 60).
Ağaç sandal giydi. Bir yerden bir yere göçtü, göçtü.

borlak “ağaç”

- (145-1) “yığaç-ları yörgemiş böstân-lar, sık yığaç-lu böstân-lar, butak-ları karışmış **borlaklar**” (Yüce, 2014: 60).
Ağaçları örgemiş bahçeler, sık ağaçlı bahçeler, dalları karışmış ağaçlar.

budak “dal”

- (179-2) “tutak takı yığaç **budakları** yazukdın şaklandı” (Yüce, 2014: 68).
Dudak ve ağaç dalları. Günahdan saklandı.

butak “dal”

- (145-1) “yığaç-ları yörgemiş böstân-lar, sık yığaç-lu böstân-lar, **butak**-ları karışmış borlaklar” (Yüce, 2014: 60).
Ağaçları örgemiş bahçeler, sık ağaçlı bahçeler, dalları karışmış ağaçlar.

çiçek “çiçek”

- (98-8) “çiçek-ledi yığaç-lar, **çiçek** kıldı yığaç” (Yüce, 2014: 65).
Ağaçlar çiçek açtı, ağaç çiçek yaptı.

sögüt “ağaç”

- (156-4) “tübin-din kongruldı **sögüt**” (Yüce, 2014: 63).
Ağaç dibinden söküldü.

yığaç “ağaç”

- (179-2) “tutak taķı **yığaç** budakları yazuķdın saķlandı” (Yüce, 2014: 68).
Dudak ve ağaç dalları. Günahdan saklandı.

1.5.1.2. Hayvan Adları (Fauna)

*Mukaddimetü 'l-Edeb'*in Şuşter nüshasında 31 tane hayvan adı tespit edilmiştir.

aplaķ “horoz”	ingen “dişı deve”	kögercin “güvercin”
arslan “arslan”	it “köpek”	kölik “binek hayvanı”
aķ “at, binek hayvanı”	ķancık “dişı köpek”	kölük “binek hayvanı”
aygır “aygır”	keçi “keçi”	ķurt “ķurt (börü)”
balaban “doğın”	ķedik “av hayvanı”	ķuş “ķuş”
bota “deve yavrusu”	ķelebek “ķelebek”	münüt “binit, binek atı”
botlacı “gebe (deve)”	ķeyik “av hayvanı”	tavuk “tavuk (cinsi)”
buğra “erkek deve, buğra”	ķısraķ “ķısraķ”	tëve “deve”
ķaķır ķuş “doğın”	ķoç “ķoç”	yılan “yılan”
eşek “eşek”	ķoy “ķoyun”	
ıvuk “geyik”	ķoyun “ķoyun”	

Tablo 6: Hayvan Adları Tablosu

Örnekler

aplaķ “horoz”

- (232-6) “urışıda sınısktı **aplaķ**” (Yüce, 2014: 79).
Horoz savařtan kaçtı.

arslan “arslan”

- (133-8) “ķapdı anı yırttı anı yırttı anı **arslan**” (Yüce, 2014: 58).
Onu kaptı, onu yırttı. Arslan onu yırttı.

aķ “at, binek hayvanı”

- (88-4) “durķı, boyı yetiz **aķ**, tükөл yaratılmış **aķ**, yaratıģı körklüg **aķ**” (Yüce, 2014: 48).
Boyu bosu, boyu mükemmel at, mükemmel yaratılmış at, yaratılışı güzel at.

aygır aygır

- (57-2) “hōrladı anı sēkirtti **aygır**nı ķısraķ-ğın ” (Yüce, 2014: 41).
Onu hor gördü. Aygırı ķısrağın sıçrattı.

balaban “doğın”

- (228-4) “ötti **balaban**” (Yüce, 2014: 79).
Doğın öttü.

bota “deve yavrusu”

- (7-2) “ayındın aşnu saldı ingen **bota**-sın” (Yüce, 2014: 32).
Ayından (zamanından) önce dişi deve yavrusunu bıraktı.

botlacı “gebe (deve)”

- (8-3) “yüklü kıldı buğra ingen-ni, buğra ingen-ni **botlacı** kıldı”(Yüce, 2014: 32).
Erkek deve dişi deveyi hamile bıraktı, erkek deve dişi deveyi gebe bıraktı.

buğra “erkek deve, buğra”

- (8-3) “yüklü kıldı **buğra** ingen-ni, **buğra** ingen-ni botlacı kıldı” (Yüce, 2014: 32).

Erkek deve dişi deveyi hamile bıraktı, erkek deve dişi deveyi gebe bıraktı.

çağır kuş “doğan”

- (156-4) “kuynup èndi **çağır kuş** ” (Yüce, 2014: 63).

Doğan süzülerek indi.

çetük “kedi”

- (27-8) “ögürsedi kaçıcık taķı tişi **çetük** ” (Yüce, 2014: 36).

Kedi ile dişi köpek eş istedi.

eşek “eşek”

- (37-1 2) “durıtdı, tikdi **eşek** iki kulaķını” (Yüce, 2014: 38).

Eşek iki kulaķını dikti, kaldırdı.

ıvuķ “geyik”

- (172-1) “ inige kirdi **ıvuķ**” (Yüce, 2014: 66).

Geyik inine girdi.

ingen “dişi deve”

- (7-2) “ayındın aşnu saldı **ingen** botā-sın” (Yüce, 2014: 32).

Ayından (zamanından) önce dişi deve yavrusunu bıraktı.

it “köpek”

- (43-1) “yoķatdı anı kaçturdı **it** başını iyişge ” (Yüce, 2014: 39).

Onu yok etti. Köpeğin başını çanağa sokturdu.

kaçıcık “dişi köpek”

- (27-8) “ögürsedi **kaçıcık** taķı tişi çetük ” (Yüce, 2014: 36).

Kedi ile dişi köpek eş istedi.

keçi “keçi”

- (222-5) “tekesindi tişi **keçi** sarp-luķ içinde ” (Yüce, 2014: 78).

Dişi keçi sarplık içinde teke gibi davrandı.

keđik “av hayvanı”

- (5-5) “yaķın keğdi anga **keğik**, yavutdı anga av ” (Yüce, 2014: 31).

Av hayvanı onun yakınına geldi, av hayvanı ona yaklaştı.

kelebek “kelebek”

- (195-3) “tüşti **kelebek** ot-ğa” (Yüce, 2014: 72).

Ota kelebek düştı.

keyik “av hayvanı”

- (134-5) “avladi **keyik**ni ekisti anı ” (Yüce, 2014: 58).
Av hayvanını avladı. Onu eksiltti.

kısrağ “kısrağ”

- (57-2) “hõrladı anı sêkirtti aygırnı **kısrağ**-ğa ” (Yüce, 2014: 41).
Onu hor gördü. Aygırı kısrağa sıçrattı.

koç “koç”

- (129-8) “süsüşdi **koç**-lar çoğlaştı-lar, çaķırıştı-lar ” (Yüce, 2014: 58).
Koçlar süsüşti. Ağız kavgası yaptılar, bağırıştılar.

koy “koyun”

- (104-3) “hârf-leri birin birin tedi kurbân kıldı **koy** birle ” (Yüce, 2014: 51).
Harfleri birer birer söyledi. Koyun ile kurban etti.

koyun “koyun”

- (34-4) “şemritdi **koyun**-nı açuk êtdi iş-ni ” (Yüce, 2014: 37).
Koyunu semizleştirdi, işi açık etti.

kögercin “güvercin”

- (71-3 4) “sözledi sözni ötti **kögercin** peyvêşe ötgen kuş” (Yüce, 2014: 44).
Sözü söyledi. Güvercin öttü. Devamlı öten kuş.

kölik “binek hayvanı”

- (7-6 7) “êderledi **kölik**-ni” (Yüce, 2014: 32).
Binek hayvanını eğerledi.

kölük “binek hayvanı”

- (14-1) “yazı-ğa çıkdı kıytardı tévelerni şıvdın, kıytardı **kölük**lerni şıvarıp ” (Yüce, 2014: 33).
Övaya çıktı. Develeri sudan döndürdü, binek hayvanlarını sulayıp döndürdü.

ķurt “ķurt (börü)”

- (231-5) “ün kıldı uludı **ķurt** ” (Yüce, 2014: 79).
Ses yaptı, ķurt uludu.

ķuş “ķuş”

- (8-5) “bala kıķardı **ķuş** ” (Yüce, 2014: 32).
ķuş yavru kıķardı.

münüt “binit, binek atı”

- (4-3) “mündürdi anı at-ķa, **münüt** bêrdi anga at-nı ” (Yüce, 2014: 31).
Onu ata bindirdi, atı ona binek atı (olarak) verdi.

tavuk “tavuk (cinsi)”

- (229-4) “teżgindi erkek **tavuk** ” (Yüce, 2014: 79).

Erkek tavuk gezdi.

tëve “deve”

- (14-1) “yazı-ğa çıkdı qayırdı **tëve**lerni şıvdın, qayırdı kölüklerni şıvarıp ” (Yüce, 2014: 33).

Ovaya çıktı. Develeri sudan döndürdü, binek hayvanlarını sulayıp döndürdü.

yılan “yılan”

- (229-1) “ tepretti **yılan** tilini ün kıldı, savadı ” (Yüce, 2014: 79).

Yılan dilini hareket ettirdi. Ses yaptı, ses çıkardı.

1.5.2. Manevi Kültür Kavramları

Mukaddimetü'l-Edeb'in Şuşter nüshasında 14 tane manevi kültür kavramı tespit edilmiştir.

1.5.2.1. Dinî Kavramlar

Mukaddimetü'l-Edeb'in Şuşter nüshasında 14 tane dini terim tespit edilmiştir.

idi “tanrı”	Taŋrı “Tanrı”	yıgaqlu “haram, yasak”
oquğ “duâ”	taŋrılıq “tanrılık”	yıgaqsız “helal, mübah”
orlağucı “müezzin”	yazmış “hata, günâh”	yuluğ “fıde, kurban, feda”
oruç “oruç”	yazuğ “günâh”	yunuğ “abdest”
sağ “muska”	yek “Şeytan”	

Tablo 7: Dinî Kavramlar Tablosu

Örnekler

idi “tanrı”

- (210-8) “(yar)lıkamağ tiledi Taŋrı-ğa yazuğındın, örtmek qoldı **İdi**-din yazuğını ” (Yüce, 2014: 75).

Tarıya günahından esirgeme diledi, Tarıdan günahını örtmek istedi.

oquğ “duâ”

- (89-6) “âmîn tedi anıng **oquğ**ınğa” (Yüce, 2014: 48).

Onun duasına ‘amin’ dedi.

orlağucı “müezzin”

- (89-5) “namâzğa ündedi **orlağucı**, bangladı mü’ezzin ” (Yüce, 2014: 48).

Müezzin namaza çağırdı, müezzin çağırdı.

oruç oruç”

- (14-8) “**oruç** tutğan **oruç** açdı ” (Yüce, 2014: 33).

Oruç tutan (kişi) oruç açtı.

sağ “muska”

- (98-5) “**sağ** bitigi bitiyü bérdi anga” (Yüce, 2014: 50).

Muska kitabını ona yazıverdi.

Taŋrı “Tanrı”

- (15-6) “yağın yağdırdı qalığ yağın birle yoqatdı **Taŋrı** anlarını ” (Yüce, 2014: 33-34).

Gökyüzü yağmur yağdırdı, Tanrı onları yağmur ile yok etti.

taŋrılıq “tanrılık”

- (66-6) “boğazladı kölik-ni **Taŋrı-lıq** uçun ” (Yüce, 2014: 43).

Binek hayvanını Tanrılık için boğazladı.

yazmış “hata, günâh”

- (179-1) “bızār boldı yazuqđın, ‘özür étđi **yazmış**-larınğa” (Yüce, 2014: 67).

Günahtan dertsiz oldu, günahları (için) özür etti.

yazuq “günâh”

- (179-2) “tutak taqı yıgaç budakları **yazuqđın** saqlandı” (Yüce, 2014: 67).

Dudak ve ağaç dalları. Günahtan saklandı.

yek “Şeytan”

- (173-3) “bozdı anıng ‘aqlını **yek**, telve kıldı anı” (Yüce, 2014: 67).

Şeytan onun aqlını bozdu, onu deli kıldı.

yıgaqlı “haram, yasak”

- (16-3) “**yıgak-lu** orun mungalttı anga ” (Yüce, 2014: 34).

Yasaklı yer, onu bunalttı.

yıgaksız “helal, mübah”

- (47-7) “kedük-lü boldı orun, qorqunçluğ boldı yer, yurt **yıgak-sız** hiçâb-suz boldı” (Yüce, 2014: 40).

Yer gedikli oldu, yer korkulu oldu, yurt mübah apaçık oldu.

yuluğ “fidye, kurban, feda”

- (104-8) “özin **yuluğ** bérđi anga men saŋga **yuluğ** bolayın tedi” (Yüce, 2014: 51).

Ona kendini kurban verdi. Ben sana kurban olayım dedi.

yunuğ “abdest”

- (93-6 7) “uvşaladı barmaqları-nı yunuğda, aralattı **ernek**-lerin” (Yüce, 2014: 49).

Parmaklarını abdestte oğuşturdu, parmakların arasını açtı.

1.6. Gereksinim Fiilleri

Gereksinim fiilleri insanı merkezine alan temel söz varlığı içerisinde “insanın en doğal gereksinimlerini karşılayan yemek, içmek, uyumak, gitmek, gelmek, almak,

vermek, gibi kavramlar...” (Aksan, 1996: 26) şeklinde gösterilmektedir. *Mukaddimetü'l-Edeb*'in Şuşter nüshasında 21 tane gereksinim fiili tespit edilmiştir.

ağza- “söylemek”	çık- “çıkmaq”	kit- “gitmek”
al- “almak”	ên- “inmek”	oltur- “oturmak”
bağ- “bakmak”	êt- “etmek, yapmak”	tut- “tutmak”
bar- “gitmek”	iç- “içmek”	uyu- “uyumak”
bêr- “vermek”	it- “itmek”	yê- “yemek”
bol- “olmak”	kel- “gelmek”	yörü- “yürümek”
çek- “çekmek”	kıl- “yapmak, kılmak”	yut- “yutmak”

Tablo 8: Gereksinim Fiilleri Tablosu

Örnekler

ağza- “söylemek”

- (188-6) “sözledi bir kelime birle, **ağzadı** kelime-ni ” (Yüce, 2014: 71).
Bir kelime ile söyledi, kelimeyi söyledi.

al- “almak”

- (224-4) “tükel **aldı** andın hakkını” (Yüce, 2014: 78).
Hakkını ondan tamamen aldı.

bağ- “bakmak”

- (23-6) “ üstün-din **bağtı** anga” (Yüce, 2014: 35).
Ona üstünden baktı.

bar- “gitmek”

- (236-2) “teprendi yâ **bardı**” (Yüce, 2014: 79).
Hareket etti veya gitti.

bêr- “vermek”

- (218-7) “ igini aytu **bêrdi** otacı-ğa emçi-lemek uçun” (Yüce, 2014: 77).
Doktora tedavi ettirmek için hastalığını söyleyiverdi.

bol- “olmak”

- (135-2) “şevündi, mençlü **boldı** ” (Yüce, 2014: 59).
Sevindi, sevinçli oldu.

çek- “çekmek”

- (37-4) “ tartdı bıçağ-mı boğazı üze, çekdi bıçağ-nı” (Yüce, 2014: 38).
(Onun) boğazı üzerinde bıçağı çekti, bıçağı çekti.

çık- “çıkmaq”

- (183-7) “örtülü **çıkđı**, tölütü **çıkđı**, yaşrun aradın **çıkđı** ” (Yüce, 2014: 70).
Gizlice çıktı, gizlenerek çıktı, gizlice aradan çıktı.

ên- “inmek”

- (39-8) “tındurdı at-nı yıdlatdı anga yıdıg-lıg ot-nı sagır kıldı anı **ëndi** anıng üze” (Yüce, 2014: 38).

Atı dinlendirdi, ona kokulu otu koklattı. Onu sağır kıldı. Onun üzerine indi.

êt- “etmek, yapmak”

- (188-3) “kitti ornındın, evrüldi yerdin yerge mınnet urdı anıng üze, edgölük **ét**di anga” (Yüce, 2014: 70).

Yerinden gitti, yerden yere döndü. Onun üzerine iyilik koydu, ona iyilik etti.

iç- “içmek”

- (201-7) “tüketü **içti** içgen, sora tüketdi içgünü içgen ” (Yüce, 2014: 73).

İçen tüketip içti, içen içkiyi somurarak tüketti.

it- “itmek”

- (202-7) “**itti**-ler iş-ni biri biringe” (Yüce, 2014: 74).

İşi biri birine itti.

kel- “gelmek”

- (219-6) “hoş buldı, hoş **keldi**” (Yüce, 2014: 77).

Hoş buldu, hoş geldi.

kıl- “yapmak, kılmak”

- (238-5) “kıyştı qarâr **kıldı** qarâr **kılmağ** ” (Yüce, 2014: 80).

Meyletti. Karar kıldı. Karar kılmak.

kit- “gitmek”

- (188-3) “**kitti** ornındın, evrüldi yerdin yerge mınnet urdı anıng üze, edgölük **ét**di anga” (Yüce, 2014: 70).

Yerinden gitti, yerden yere döndü. Onun üzerine iyilik koydu, ona iyilik etti.

oltur- “oturmak”

- (218-4) “çömelü **oltur**dı, barmakları ucına oturdu evmekdin” (Yüce, 2014: 77).

Çömelerek oturdu, aceleden parmaklarının ucuna oturdu.

tut- “tutmak”

- (58-5) “kulağın **tutti** eşitmek uçun ” (Yüce, 2014: 41).

İşitmek için kulağını tuttu.

uyu- “uyumak”

- (59-2) “ımızgandı, uyuttı, **uyudı**” (Yüce, 2014: 42).

Uyukladı, uyuttu, uyudu.

yè- “yemek”

- (191-3) “ërte aşın **yè**di, kuşluk aşın **yè**di ” (Yüce, 2014: 71).

Sabah yemeğini yedi, kuşluk yemeğini yedi.

yörü- “yürümek”

- (234-7) “küvenü **yörü**di” (Yüce, 2014: 79).
Öğünüp yürüdü.

yut- “yutmak”

- (135-1 2) “bağladı anı **yut**dı anı şart kıldı anga anı” (Yüce, 2014: 59).
- Onu bağladı. Onu yuttu. Onu ona şart kıldı.

Sonuç

Türk sözlükçülüğünde ilk satır arası yöntemle oluşturulan sözlük olma özelliğini taşıyan *Mukaddimetü'l-Edeb*'de yer alan Türkçe kökenli sözcükler, Harezmi Türkçesi dil özelliklerini taşıması bakımından önemli bir yere sahiptir. Bir dilin alıntılanamayan ana sözcük dağarcığı olarak da nitelenen temel söz varlığı, *Mukaddimetü'l-Edeb*'de incelendiğinde toplam 161 temel söz varlığı unsuru tespit edilmiştir. Sınıflandırmada en çok sözcüğün tespit edildiği başlık 52 sözcük ile maddi/manevi kültür kavramları olurken bu kavramlar içerisinde ise 31 sözcük ile hayvan adları öne çıkmıştır. Kavramların ardından en çok sözcüğe sahip başlık 49 sözcük ile organ adları olmuştur. Bunlara ek olarak büyükten küçüğe olmak üzere 21 tane gereksinim fiili, 19 tane renk adı, 11 tane akraba adı, 9 tane sayı adı tespit edilmiştir. Organ ve hayvan adlarının çeşitli oluşu hayvan ve organların günlük hayattaki kullanımının yaygınlığına işaret etmektedir. Bunlara ek olarak dini kavramlar içerisinde günümüzde yabancı kökenli sözcüklerin kullanıldığı kavramların 12. yüzyılda Türkçe karşılıklarının bulunduğunu ve bu karşılıkların sözlük içerisinde yer alacak kadar yaygın olduğu da görülmektedir. Yukarıda verilen sınıflandırmalar ve örnekler göz önüne alındığında *Mukaddimetü'l-Edeb* içerisinde geliştiği Harezmi Türkçesi sahasında Türkçe kökenli kelimelerin sahip olduğu konum gözler önüne serilmektedir. Bu kelimeler *Mukaddimetü'l-Edeb*'in hazırlanmış olduğu 12. yüzyıl Harezmi Türkçesi kültürünü yansıtan Türkçe özelliklerin açıklamalarını ve örneklerini içinde bulundurması bakımından bir başvuru kaynağı niteliğindedir.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Bu çalışma için hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale Türkoloji alanını kapsamaktadır.

Çatışma Beyanı: makalenin yazarı bu çalışma ile ilgili herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve Teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Kaynakça

- Aksan, D. (2015). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim (C. III)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (1996). *Türkçenin sözvarlığı*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Cihan, (2023). Mukaddimetü'l-Edeb'in Yozgat nüshasında kuş adları. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 16 (41), 454-474.
- Dereli, M. V. (2018). Harezmi-Kıpçak Döneminde Arapça İle Türkçeyi Buluşturan Sözlükler: ez-Zemahşeri'nin Mukaddimetü'l-Edeb'i Örneği. *Bilimname*, 2018 (36), 399-428.
- Elbir, B. & Yıldız, H. (2013). Türkçe öğretiminde sözlük kullanımı ve sözlükçülük. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11 , 249-268.
- Eminoğlu, E. (2011). Sözlükçülük geleneği içinde temel Türkçe sözcük düzenleme yöntemleri. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, (4), 93-121.
- Kaynak, M. (2021). Ana çizgileriyle sözlük bilimi ve Türk sözlükçülüğü. *Kafdağı*, 6 (1), 79-101.
- Mangır, M. (2009). *Osman Cemal Kaygılı'nın eserlerindeki sözvarlığı*. (Doktora Tezi). On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Shafi, A. (2022). *Mukaddimetü'l-Edeb'in Çağatayca ve Moğolca sözvarlığı*. (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Memmedova, A. (2017). Mukaddimetü'l-Edeb'de Türkçe İslami Terimler. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 449-462.
- Nalbant, M. V. & Ağca, M. (2020). Eski Uygur Türkçesi Metinlerinin Sözlükselliği ve Sözlük Yöntemi: Metin İçi Sözlük. *Türkbilig*, (39) , 95-105.
- Türkben, T. (2018). Ömer Seyfettin hikâyelerinin Türkçenin söz varlığı bağlamında incelenmesi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (44), 215-251.
- Vardar, B. (2002). *Dilbilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Yüce, N. (2014). *Mukaddimetü'l Edeb: Hvârizm Türkçesi ile tercümeli Şuşter nüshası: giriş, dil özellikleri, metin, indeks*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ÇOCUK EDEBİYATI BAĞLAMINDA ÖMER SEYFETTİN'İN KAŞAĞI ÖYKÜSÜNE GÖSTERGEBİLİMSEL BİR YAKLAŞIM

Mustafa EMEK*

Özet

Yazınsal okuma klasik şekilde yapıldığında edebi metinlerin temel anlamıyla sınırlı kalmaktadır. Yazarlar tarafından sunulan ve yüzey yapıda kalan sınırlı, temel anlamla yetinildiğinde okuma eylemi tam olarak gerçekleşmemektedir. Ulaşılan bu durağan ve oldukça sınırlı anlam her okumada tekrarlandığında yazınsal metinlere duyulan ilgi de azalmaktadır. Ancak bu türler yüzey yapıdan derin yapıya çok boyutlu anlam yapılarına uygun biçimde okunduğunda daha işlevsel olmaktadır. Ayrıca yazınsal metinlere yönelik bu türde yapılan okumalarda her seferinde yeni anlamlara ulaşma ihtimali de ortaya çıkmaktadır. Okur süreçte yazar ve metin kadar aktif olmaktadır, metnin yeniden üretilmesine katkı sağlamaktadır. Bu çalışmanın amacı Ömer Seyfettin'in Kaşığı öyküsünü göstergebilimsel yöntemi kullanarak çözümlenektir. Çalışma nitel araştırma deseniyle tasarlanmıştır. Araştırma yöntemi olarak doküman analizi kullanılmıştır. Araştırma verilerinin toplanmasında ve analizinde göstergebilimsel çözümlenme, eyleyenler modeli, doküman analizi ve içerik analizinden yararlanılmıştır. Yapılan çözümlenmenin sonunda öyküde yalancılık ve iftira gibi ahlaki olmayan değerler üzerinden doğruluk, şefkat, merhamet, hoşgörü, empati kurma gibi ahlaki değerlerin önemine vurgu yapıldığı görülmüştür. Ayrıca insanın yalan ve iftira ile ceza almaktan kurtulsa bile içindeki vicdan azabının onun için en büyük ceza olacağı öyküde tespit edilen anlam boyutları arasındadır.

Anahtar Sözcükler: Algirdas Julien Greimas, derin yapı, eyleyenler modeli, metinlerle Türkçe öğretimi, Türkçe eğitimi, yüzey yapı.

A SEMIOTICAL APPROACH TO ÖMER SEYFETTİN'S KAŞAĞI STORY IN THE CONTEXT OF CHILDREN'S LITERATURE

Abstract

When literary reading is done classically, it remains limited to the basic meaning of literary texts. The act of reading is not fully realized when one is content with the limited basic meaning presented by the authors, which remains in the surface structure. When this static and very limited meaning is repeated in each reading, the interest in literary texts also decreases. However, these genres are more functional when they are read in accordance with their multidimensional meaning structures from surface to deep structure. In addition, there is the possibility of reaching new meanings each time in this type of literary text-reading. The reader is as active in the process as the writer and the text and contributes to the reproduction of the text. The aim of this study is to analyze Ömer Seyfettin's story Kaşığı using the semiotic method. The study was designed with a qualitative research design. Document analysis was used as the research method. Semiotic analysis, actants model, document analysis, and content analysis were used in the collection and analysis of research data. At the end of the analysis, it was seen that the importance of moral values such as truthfulness, compassion, mercy, tolerance, and empathy was emphasized over immoral values such as lying and slander. In addition, it is among the dimensions of meaning determined in the story that even if a person is saved from being punished for lying and slander, the remorse inside him will be the greatest punishment for him.

* Dr. Öğr. Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü, e-posta: mustafaeme@ksu.edu.tr ORCID: 0000-0002-7959-6235

Gönderilme Tarihi: 4 Ağustos 2024

Kabul Tarihi: 13 Ağustos 2024

Yayımlanma Tarihi: 30 Ağustos 2024

Key Words: Algirdas Julien Greimas, deep structure, actants model, teaching Turkish with texts, Turkish education, surface structure

1.Giriş

1.1.Gösterge Olarak Dil

Dil düşüncüyü, toplumu ve kültürü etkileyen aynı zamanda bu unsurlardan etkilenen bir yapıdır. Dolayısıyla aynı dili konuşarak anlaşmaya çalışan insanların sadece söz konusu dile ait kuralları ya da sözcükleri bilmesi yeterli değildir. O dile ait toplumsal yapıyı ve kültürel özellikleri de bilmesi gerekmektedir. Aksi halde gerçekleşen iletişim sınırlı düzeyde ve oldukça yüzeysel olacaktır. Yine herhangi bir dilde anlamın tam olarak gerçekleşebilmesi için o dile ait sözcüklerin gündelik hayattaki anlamlarının ve kullanım bağlamlarının bilinmesi gerekmektedir. Ancak bu şekilde aynı dili farklı sosyal formlarda kullanan işçi-patron, zengin-fakir, köylü-kentli, genç-yaşlı, öğrenci-öğretmen gibi toplumun değişik grupları birbirleriyle daha iyi iletişim kurabilirler. Dilin farklı gruplar, bağlamlar ve kültürler tarafından nasıl kullanıldığı bilgisine sahip olmak istenildiğinde bu yeterlilik, kullanıcı çeşitliliği üzerinde bir etki oluşturma fırsatı da sunar. Göstergiyi kendisi dışında bir şeyi temsil eden temsil ettiği şeyin yerini alabilecek her türden obje, olgu ya da şekil (Rifat, 2009) olarak tanımlarsak dil bu haliyle ideolojik, sosyal ve kültürel bir göstergebilim alanıdır (Önder-Erol, 2014). Yani dil düşüncenin, toplumun ve kültürün hem ürünü hem de aracı ve taşıyıcısıdır. Her ne kadar sözlü ya da yazılı metin üretim süreci, düşünce boyutunda bireysel olsa da kullanılan kavramlar ve bu kavramları dilsel kural bütünlüğü içerisinde tümce oluşturacak biçimde bir araya getirme davranışı nedeniyle Saussure (1978) sözün bireyselliğine rağmen dilin toplumsal olmasından hareketle dil esaslı eyleme geçildiğinde birtakım kurallara ulaşılabileceğini ve genellemeler yapılabileceğini belirtir. Ona göre dil soyut ve toplumsal bir yapıya sahiptir, somut ve kişisel olan sözü denetler. Anlam ise bireysel olarak yapılan sözcük tercihleri, toplumsal kabul görmüş dil yapılarının sosyal hayat içerisinde öğrenilmiş kullanım formlarının bir araya getirilmesiyle ortaya çıkar. Sözcüklerin tek başlarına bir anlam değeri yoktur. Sözcüklere anlamını veren sistem içerisinde buldukları yer ve diğer kelimelerle girdiği ilişkidir. Tümce ya da metin düzeyindeki dilsel yapılara değerini sözcükler verirken sözcükler ise tümcedeki ya da metindeki yerlerine göre anlam kazanırlar. Kültür aktarımı da sosyalleşmenin gerçekleştiği uzamlarda, farklı statülerdeki sosyal aktörler ve dil aracılığıyla sağlanır (Halliday, 1978). Dolayısıyla dil, düşünce, toplum ve kültür arasındaki bu ilişki anlaşılmadan bir toplumdaki kültürel yapı çözümlenmeden o kültürdeki insanlarla iletişim kurmak mümkün değildir (Hodge and Kress, 1988).

1.2. Dil ve Metin İlişkisi

Metin, dil kullanılarak oluşturulan sözlü ya da yazılı yapıdır. Tıpkı dil gibi metinleri de düşünce, toplum ve kültürden soyutlamak mümkün değildir. Metin kendi içerisinde farklı türleri olan bir kavramdır. Çalışma kapsamında ele alınan

tür yazınsal, edebi metinlerdir. Yazınsal metinler yazarlarının ve yazdıkları dönemin dil özelliklerini ortaya koyma, sosyal ve kültürel yapısını yansıtmaya, okurlarına farklı deneyimler sunma, eğlence ve keyif odaklı estetik bir okuma imkânı vermesi bakımından önemlidir. Bu metinler aracılığıyla okur, duygu ve düşünce boyutunda kendisine yeni ufuklar açacak sanatsal bir yolculuğa çıkar. Günümüzde metin ile okur arasındaki geleneksel ilişkinin ortadan kaldırılmasıyla birlikte okur, metinle sınırları daha geniş bir iletişim kurma hatta metni yeniden üretme imkânına sahip olmuştur. Böylece yeni denkleme okur da yazar ve eser kadar önemli seviyeye gelmiştir (Polat, 2012). Okur, yazar tarafından önceden oluşturulmuş metin yapısındaki anlam ve mesajları alan pasif, soyut bir alıcı rolünden çıkmış; metnin merkezinde, somut, beğenen, paylaşan ya da geri çeviren aktif, bireysel ve öznel bir yapıya kavuşmuştur. Böylelikle metnin amacı da yazarın belirlediği kendi özneliğiyle sınırlı yapıyı okuyucuya sunmaktan ziyade metin aracılığıyla okuyucuya bir yol açmak ve yeni dünyalara başlangıç oluşturmak şeklinde genişlemiştir (Eziler-Kıran, 2010). Yazınsal metinlerin durağan oldukları ve ortaya konulan anlamlarının dışında başka anlamlarının ve yorumlarının olamayacağı görüşüne karşı çıkan yazınsal metinler ve bu metinlerin okunmasına yönelik yeni anlayış metnin okunduğu zaman ve kültürün bile anlamı değiştirdiğini savunur. Aynı kişinin bir metni farklı zamanlarda okuduğunda farklı anlamlar çıkarması da bu yüzdendir. Yeni anlayışa göre okur olmadan yapıt da olmaz. Okur sadece geçmiş okuma deneyimlerini değil aynı zamanda duygularını ve tutumlarını da okuma sürecine taşıyarak anlamlandırmada rol alır (Fiske, 2023). Okurun metni yeniden oluşturması ise kendi birikimi içerisinde kavrayıp alımlamasıyla mümkün olur (Dilidüzgün, 2005, s. 13). Alımlama estetiği kuramı okuru merkeze alan ve metnin anlamının okuma sürecinde oluşacağını savunan bir yaklaşımdır. Alımlama estetiğine göre her okur kendi eğitimi ve tecrübesi doğrultusunda metni okuyup anlamlandıracağından aynı metnin her okunuşunda farklı anlama şekilleri meydana gelecektir (Moran, 2003). Buradan metnin okur sayısı kadar ya da sonsuz anlamının olduğu sonucu çıkarılmamalıdır. Metin oluşturma ve edebiyat alanındaki bilgilerden hareketle doğru inceleme ve anlam oluşturma yöntemleri belirlenerek bu yöntemler doğrultusunda metinleri çözümlenmek, anlam arayışı içerisinde olmak gerekmektedir (Dilidüzgün, 2005, s. 13).

1.3. Yüzey Yapı Derin Yapı ve Göstergibilimsel Okuma

Barthes (2016) çevremizdeki her şeyin göstergelerden oluştuğunu ve bu göstergelerin ancak analiz edildiklerinde anlamlı hale geleceklerini belirtir. Bireyin doğuştan getirdiği anlama ve anlamlandırma çabasının aracı olan okuma eylemi, okuru yönlendiren birtakım göstergelerin takip edilmesiyle gerçekleşmektedir. Okur yeterliliği doğrultusunda söz konusu göstergeleri takip ederek metin içerisindeki anlam katmanları arasında yüzey yapıdan derin yapıya doğru bir yolculuk gerçekleştirir. Yüzey yapı, yazarın hayal gücünü kullanarak oluşturduğu, dışarıdaki gerçek dünyanın yalancı bir taklidi iken derin yapı, metnin asıl anlatmak istediklerinin bulunduğu bölümdür. Ancak duyarlı bir okur kurmaca yüzey yapıdan kurtularak derin yapıdaki gerçekliğe ulaşabilir (Dilidüzgün, 2005, s. 14).

Yine, Göktürk (2023) yazınsal metinlerde anlama ulaşmanın yolunu metnin derin yapısıyla gerçek yaşamın ilişkiye sokulması şeklinde tanımlar. Metnin derin yapısındaki kavramların açığa çıkarılması için metnin içerdiği kavramlarla gerçek yaşam kavramlarını karşılıklı değerlendirmek gerektiğini belirtir. Yazınsal metinlerin taşıdığı anlama düz anlam ve yan anlam kuramıyla farklı bir boyut getiren Barthes (2009) ise düz anlamın göstergenin neyi temsil ettiğine, yan anlamın ise nasıl temsil ettiğine yoğunlaştığını belirtir. Okuma bu yönüyle doğrudan gösteremediğimiz ya da kavrayamadığımız varlıkları ve anlamları sakladığımız, işaret ettiğimiz, metin dilinin çözümlenmesidir ve böylece derin yapıda bulunan varlığı, anlama ona ulaşma çabasıdır. Bu süreçte metni oluşturan dil ise gösterge olarak ertelenmiş varlığı temsil etmektedir (Derrida, 1982, p. 9).

Dil, yazarlar tarafından gösterge gibi kullanılarak birtakım iletilerin verilmesi için eyleme geçirilmektedir. Okurun yazar tarafından oluşturulan bu çok boyutluluğa ulaşması farklı metin türleri üzerinde gerçekleştireceği dikey ve yatay düzlemdeki okuma çeşitliliği deneyimine bağlıdır. Örneğin okunan metnin türü veya yazarıyla ilgili daha önce yapmış olduğumuz okumalar bizim derin yapıdaki anlama ulaşma ihtimalimizi arttıracaktır. Ayrıca okuduğumuz dilin ait olduğu kültür, kullanıldığı toplumsal yapı ve bağlam ile ilgili bilgilerimiz, bu dili kullanarak gerçekleştirdiğimiz düşünme faaliyetleri, kendimizi ifade etmeye yönelik iletişim çabaları yazarı ve metni anlam olarak daha çok boyutta kavramamıza katkı sağlayacaktır.

1.4. Yazınsal Metinler ve Türkçe Öğretimi

İnsanların bilim, kültür, ahlak ve medeniyette kendilerini yükseltmeleri için onlara yardımcı olma, çağdaş toplumun gerektirdiği biçimde yetişmelerini sağlama bakımından edebiyat ve eğitim paralel ilerlemektedir. Fakat bu konuda okul ve eğitim örgütlü davranırken edebiyat örgütsüz hareket etmektedir (Kavcar, 1999). Yazınsal metinlerin öncelikli amacı estetikdir. Ancak etkileri itibarıyla başta ana dili eğitimi olmak üzere eğitimle de ilişkilenebilirler. Seale (1981) ana dili eğitimi yalnızca didaktik bilgiler kullanarak gerçekleştirmenin mümkün olmadığını belirtir. Çünkü ana dili öğretimi süreci aynı zamanda bireye hayatın kendisi hakkında bilgi veren ve onun sosyalleşmesini sağlayan bir bağlamdır. Bu bakımdan yazınsal, edebi metinler doğrudan öğretici amacı olmayan türlerdir. Kavcar'a (1999) göre sanatçılar mesajlarını doğrudan vermek yerine estetik biçimde ve sezdirerek vermeyi tercih ederler. Yazınsal metinler yazıldıkları dilin kendilerine sunduğu göstergesel derinlikte, yazar tarafından geliştirilen bir üslup, kurgulanmış olaylar ve bu olayların gerçekleşmesinde rol oynayan kahramanlar aracılığıyla farklı uzamlarda okuruna yeni duygular, düşünceler ve hayaller kurduran estetik yapıtlardır. Yazınsal metinler sundukları bu nitelikler, taşıdıkları kültürel ve sosyal içerikler ve okura yaşattıkları bu deneyimler dolayısıyla dünya üzerinde dil eğitiminde kullanılan en eski materyallerdir (Güneş, 2013, s. 607). Bunların yanı sıra Güneş (2013, s. 616) metinlerin zihinsel ve dilsel becerileri geliştirme, bilginin zihinde yapılanmasını sağlama ve bu kazanımları günlük hayatta kullanma amacıyla öğretimde kullanılabileceğini, öğrencilerin problem çözme, karar verme ve kavramlaştırma gibi zihinsel yeteneklerini ve düşünceyi

geliştirme becerilerini arttırmada yazınsal metinlerden yararlanılabileceğini ifade etmiştir. Yine okur kavramına getirilen yeni bakış açısı ve kavramın yeniden tanımlanması gerçeğinden hareketle Türkçe öğretmenleri yazınsal okuma becerisi kazanmış, metni okurken yeniden üretebilme becerisine sahip kişiler olmalıdırlar. Çünkü bir metin dil bilgisel içeriğinin dışında da birtakım bilgiler bulundurur ve bu bilgilere sadece dil bilgisel ya da dilbilimsel ölçütleri kullanarak ulaşmamız mümkün değildir. Dolayısıyla metinlerin retorik yapısı da göz önünde bulundurulmalıdır (Mert-Duran, 2017).

Türkçe derslerinde yazınsal metinlerin okunması sürecinde bu yaklaşım göz ardı edildiğinde geriye söz konusu metinler için birileri tarafından bilinmeyen bir zamanda ortaya konulan anlamların ders kitapları aracılığıyla çocuklara dayatılmasından başka bir şey kalmayacaktır (Dilidüzgün, 2005). Ayrıca Türkçe ders kitaplarındaki yazınsal metinlerle ilgili ön bilgiler, yorumlar, bu anlayışla oluşturulan yönlendirmeli sorular ve etkinlikler metinlerle ilgili ulaşılmak istenen derin yapıları ve anlamları engeller (Polat, 1991). Öğrencilerin metinler üzerinde yaratıcı çalışmalar yapması imkânsız hale gelir. Öğretmenlerden ve eğitim kurumlarından başlayarak bütün toplum tabakalarına yönelik yapılacak çalışmalarla yazınsal metinlere yönelik yeni okuma anlayışının toplumunun geneline yayılması mümkün olacaktır. Bu bakış açısı ve ölçütler kullanılarak yapılacak her okuma etkinliğinde yazınsal metinlere yönelik yeni anlamlar ve yapılar ortaya çıkacaktır. Çıkan her yazınsal okuma yolculuğu kesintiye uğramadan varış noktasına, derin anlam boyutuna ulaşacaktır. Ulaşılan her anlam boyutu okurun kendi dünyasında çıkacağı yeni ve özgün yolcuların başlangıcı olacaktır.

1.5. Eğitim ve Türkçe Öğretimi Bakımından Ömer Seyfettin

Eğer yazınsal metinlere yönelik yukarıda bahsedilen söz konusu bakış açısından hareketle Ömer Seyfettin'in Kaşığı adlı öyküsü üzerinde Greimas'ın eyleyenler modeli kullanılarak bir okuma gerçekleştirilecekse ve bu öykü göstergebilimsel açıdan incelenerek anlam açısından çok boyutluluğu, yüzey yapıdan derin yapıya doğru anlaşılmasına çalışılacaksa araştırmanın bu kısmında Ömer Seyfettin ve Kaşığı hakkında daha önce yapılmış akademik çalışmalardan hareketle tanımlayıcı bilgiler vermek, bir alan yazın özeti sunmak yararlı olacaktır. Çünkü yazar ve tür hakkındaki ön bilgilerimiz, daha derin okumalar yapmamızı, dil göstergesinin bize sunduğu anlamları daha iyi kavramamızı sağlayacaktır. Çalışmada çözümleme yöntemi olarak kullanılan göstergebilim ve eyleyenler modeliyle ilgili literatür taraması ise yöntem bölümünde verilecektir.

Ömer Seyfettin zaman aralığı olarak Osmanlı'nın son dönemleriyle Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yılları arasında yaşamıştır. Yaşadığı dönemin siyasal, sosyal, ekonomik ve askeri çalkantılarından etkilenmiş bu süreçte çeşitli rollerde aktif olarak yer almıştır. Otoriter, sert yapılı, Kafkasya kökenli, asker bir baba ve hoşgörülü, kültürlü, İstanbullu bir annesi vardır. Çocukluğundan itibaren gerek bulunduğu görevler, gerekse toplumsal anlamdaki hareketlilikler ve aile yapısı onun karakterini etkilemiş, bu etki eserlerine yansımıştır (Aydemir, 1989). İnsanların bir arada yaşadığı toplum yapısının meydana gelmesinde birtakım

olaylar etkilidir. Sosyal ve siyasal anlamda toplum hayatında gerçekleşen bu olaylar o topluma ait edebiyata ve genel anlamda kültüre etki eder. Her ne kadar söz konusu olayların edebiyat ve edebiyat tarihi için bir ölçü sayılamayacağı savunulsa da bir başlangıç olarak kabul edilmektedirler. Bu, Pospelov'un "kültür tarihi okulu" diye adlandırdığı bir anlayışın sonucudur ve "Edebiyatın gelişimini değişken toplumsal ve tarihsel koşullardan yola çıkarak açıklama çabası"dır (Argunşah, 2009, s. 183). Bununla birlikte zaman zaman edebî bir olayın, hareketin ya da edebiyatçının da toplumu etkilediği, insanlara yön verdiği görülmektedir. Böyle bir yapıda olan Ömer Seyfettin hem yazar hem de şair olması sebebiyle sanatçı, edebiyatçı bir kişiliktir. Bir dönem babası gibi askerlik mesleğinde bulunmuştur. Bir dönem de öğretmenlik yapmıştır. Aynı zamanda düşünce ve siyaset adamıdır. Kuramcı ve eleştirmen yönü vardır. 36 yıllık yaşamı boyunca yaklaşık 138 öykü ve 21 küçük öykü yazmıştır. 7 tiyatro eseri ve bazıları tamamlanmamış 7 romanı bulunmaktadır. 1 masal ve 71 şiiri bulunan Ömer Seyfettin'in çeşitli yerlerde yayınlanmış 81 makalesi bulunmaktadır. Aynı zamanda 30'a yakın gazete fıkrası, manzum ve mensur biçimde çeşitli tercümelere bulunmaktadır (Tural, 1984).

Gerçekçi bir yapısı olan Ömer Seyfettin, olay hikâyeciliğinin edebiyatımızdaki önemli temsilcilerindendir. Türkçü olmasına rağmen Batı edebiyatına karşı değildir (Kerman, 1998, s. 356). Fransızca öğrenmiştir ve Fransızcadan Türkçeye tercümelere vardır. Öykülerinin konularını Türk-Osmanlı tarihi, toplumdaki eksiklikler, sosyal ve siyasi meseleler, çocukluk anıları, Anadolu efsaneleri ve Türk folkloru oluşturur. Öykülerinde tasviri kullanır ancak olay ön plandadır. Gözlemcidir, ama uzun tahlil, tasvir ve yorumlara yer vermez (Kaplan, 2004, s. 69). Bu nedenle öykülerinde sıfat türünde sözcüklere çok fazla rastlanmaz. Diyalogları, konuşmaları doğrudan aktarması nedeniyle metindeki zamanla olay zamanı bazen çakışır. Bu sebeple öykülerindeki fillerin zamanında değişiklik görülebilir. Yine öykülerinde aksiyona dayalı filler ve diyaloglar yoğunluktadır (Kocapınar, 2019). Ömer Seyfettin felsefe ile de yakından ilgilenir. Onun felsefe ile ilişkisini Doğrucan (2018) çalışmasında ayrıntılı olarak açıklamıştır. Söz konusu çalışmadan hareketle Ömer Seyfettin'in felsefe ile ilgisi özetlenebilir. Ele aldığı en önemli konunun dilde sadeleşme olduğu belirtilir. Ulus devlet inşası sırasında ortaya koyduğu ve 'Yeni Lisan' olarak adlandırdığı Türkçenin sadeleşmesi hareketiyle siyaset, ticaret, gündelik hayat ve sözcüklerin Türkçeleşmesini amaçlamıştır. Böylece toplum olarak beraber hareket etme, birlikte mücadele etme düşüncesine öncülük etmiştir (Tanpınar, 2005, s. 128; Parlatur, 1992, s. 87; Tuncer, 2001). Bu bağlamda Ömer Seyfettin için yazmak bir misyonu yerine getirmektir. Öyküleri ise bu misyonun yerine getirildiği uygulamalardır. Ömer Seyfettin dilimizde yerleşmiş olanlar istisna olmak üzere Türkçeye Arapça, Farsça ve diğer dillerden geçmiş olan edatların, çokluk ve tamlama eklerinin Türkçeden çıkarılarak dilimizin sadeleştirilmesi gerektiğini savunmuştur. Dönemindeki Batılı felsefecilerden Bertrand Russell ve Ludwig Wittgenstein'in de dilde sadeleşme konusu üzerine çalışmaları Ömer Seyfettin'in bu konudaki uluslararası gelişmeleri yakından takip ettiğini göstermektedir. Bazı eserlerinde pozitivist etkiyi, bazılarında ise şüphecilikten izleri görmek

mümkündür. Ayrıca soyut-somut, gelenek-yeni ve kültür-toplum gibi karşıt kavramları eserlerinde bir arada görmek mümkündür. Batı pragmatizminin bireyci faydasına karşı erdemi savunur. Onun için Batılılaşma kültürel bir etkidir. Modernlik ise kültürlerin üzerinde olan bir akıl faaliyetidir. Liberal pragmatizm ve gelenekçi taassup çatışma yaşadığı iki kavramdır.

Albez (2009) yapmış olduğu çalışmada Ömer Seyfettin'in eserlerindeki çocuk imgesini ortaya koymuştur. Bu çalışmaya göre Ömer Seyfettin'in eserlerinde çocukla ilgili çocuğun eğitimi, sosyal olayların çocuğa etkileri ve sosyal hayatta çocuğun yeri olmak üzere üç bakış açısı bulunmaktadır. Eserlerdeki çocuk kavramı yazarın çocukluk hatıralarından, yaşadığı dönemin Anadolu kültüründen, tarihi olayları ve toplumsal şartlarından ve milliyetçilik ideolojisi ile toplumla ilgili kendi gözlemlerinden ilham almaktadır. Ömer Seyfettin ana dilini bilmeyen bir çocuğun duygusal bağlamda kimlik bilincinin oluşmayacağını, anlama, düşünme ve anlatmada sorun yaşayacağını belirtmektedir. Ana dilini bilmeyen bir çocuğun yabancı dil de öğrenemeyeceğini ifade eder. Ayrıca yabancı dil öğrenmedeki amacın topluma fayda sağlamak olması gerektiğini dile getirir. Anne ve babaları çocuklarına ana dilleri olan Türkçeyi öğretme konusunda göreve çağırır. Döneminde popüler olan yabancı okullarda eğitim alınmasına da karşıdır. Yabancı okulların çocuklara kendi kültürlerini ve dillerini taklit yoluyla aşılacaklarını, bu durumun çocuklarımızın Batının etkisinde kalmasıyla sonuçlanacağını belirtir. Değerlerin kendi kültürümüzden alındığı Batıdan ise sadece yöntemin alındığı bir eğitimi tavsiye eder. Toplumumuzun bilim, felsefe ve edebiyatta yükselmesinin ön koşulunun Türkçenin korunması ve yükselmesi olduğunu düşünür. Türkçenin günlük hayatta kullanılan şekliyle edebiyat eserleri verildiğinde toplumun her kesiminde okuma sevgisinin artacağını dile getirir. Ömer Seyfettin öykülerinde çocuğu toplumsal hayatın dinamiklerinden biri olarak tasvir etmiştir. Ömer Seyfettin'in eserlerinde çocuklar milletin sorunlarına karşı duyarlı, sorunlar karşısında bir arada hareket edebilen, ahlaki ve dini değerleri benimseyen, Türkçeyi seven, en iyi şekilde öğrenen ve en doğru şekilde kullanmaya özen gösteren, beden, zihin ve duygu bakımından sağlıklı ve dengeli kişilerdir. Ömer Seyfettin bu olumlu niteliklere sahip çocuk kahramanları eserlerinde olumsuz niteliklere sahip çocuk ve yetişkin kahramanlarla bir arada verir. Böylece zıtlıkları bir arada kullanarak pozitif olanı işaret etme özelliğini yineler.

1.6. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Genel olarak Ömer Seyfettin'in öyküleri günümüzde kullanılan dil ve üslup bakımından tümüyle anlaşılabilir okunabilen en eski yazınsal metin örneklerindedir. Öyküler sadeliği nedeniyle hala yoğun olarak okunmaktadır ve bilimsel çalışmalara konu olmaktadır. Bu öykülerinden biri de Kaşağı'dır. Alangu (2010) ve Enginün (1992) başta olmak üzere birçok araştırmacı Kaşağı'nın Ömer Seyfettin'in kendi hayatından esinlendiği öykülerinden biri olduğunu ifade etmektedir. Hatta öyküde bahsedilen çiftliğin gerçekte Ömer Seyfettin'in ailesine ait olan çiftlik olduğu, öykünün kahramanlarından Hasan'ın Ömer Seyfettin'in kuşpalazından yaşamını yitiren kız kardeşi, Dadaruh adlı seyisin ve hizmetçi

Pervin karakterinin gerçekte çiftlikte çalışan insanlar olduğu, öyküde anlatılan annenin ve babanın ise Ömer Seyfettin'in gerçek annesi ve babası olduğu dolayısıyla eserin öyküden ziyade anı türüne daha yakın olduğu belirtilmektedir. Başta Türkçe ders kitapları olmak üzere eğitim-öğretimde birçok yerde kullanılan bu öykü farklı alanlarda ve konularda çeşitli bilimsel çalışmalara da kaynaklık etmiştir. Bu çalışmaları Kaşığı'nın doğrudan ve dolaylı olarak ele alındığı çalışmalar şeklinde ikiye ayırmak mümkündür. Albez (2009) Türk milli eğitiminin genel amaçları doğrultusunda Ömer Seyfettin'in öykülerindeki çocuk imgesini araştırırken Kaşığı'yı dolaylı olarak çalışmasına dâhil etmiştir. Yine Aktaş ve Yurt-Uzuner (2017) çalışmalarında Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde çocuğa göre olmayan unsurları tespit ederken Kaşığı öyküsüne de genel olarak yer vermişlerdir. Beyitoğlu (2018) Ömer Seyfettin'in öyküleri üzerinden toplumsal eleştiri konusunu işlerken genel olarak Kaşığı öyküsündeki toplumsal eleştiri unsurlarına değinmiştir. Aydemir (1989) Ömer Seyfettin'in öykülerindeki eğitim değerlerini tespit etmiştir. Kaşığı da bu öykülerden biri olarak çalışmada taşıdığı eğitim değerleri açısından incelenmiştir. Geçgel ve Sarıçan (2011) Ömer Seyfettin'in hikâyelerindeki çocuk ve eğitim temasını araştırdıkları çalışmalarında Kaşığı öyküsünü de ele almışlardır. Doğrudan Kaşığı adlı öykünün kullanıldığı akademik çalışmalara baktığımızda tespit edilen en eski araştırmanın Dilidüzgün (2005) tarafından yapıldığı görülmektedir. Çalışmada Kaşığı eğitsel bir bakış açısı ve yazınsal metinlere yönelik yeni bakış açısıyla ele alınmıştır. Bir diğer çalışma ise Başay ve Öğretir-Özçelik (2018) tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmacılar bu çalışmada Kaşığı öyküsünü aile içi iletişim ve iletişim çatışmaları bakımından incelemişlerdir. Turna (2020) ise Kaşığı öyküsünü psikanalitik edebiyat kuramına göre incelemiştir. Son olarak Göre ve Özkan (2023) Kaşığı'yı metindilbilimsel ölçütler açısından araştırmışlardır. Bu araştırmaların bulgularından ve sonuçlarından ilgili bölümlerde karşılaştırmalı biçimde bahsedilecektir. İlgili alan yazına bakıldığında Ömer Seyfettin'in Kaşığı öyküsünün göstergebilimsel açıdan ve Greimas'ın eyleyenler modeli kullanılarak incelenmediği tespit edilmiştir. Çalışma öncelikle bu konuda alan yazındaki ihtiyacı karşılamak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Yazınsal okuma ve Kaşığı öyküsüne yönelik farklı bakış açıları kazandırma çalışmanın bir diğer gerçekleştirilme nedenidir. Bu çalışmanın amacı Greimas'ın eyleyenler modelini kullanarak Kaşığı öyküsünü göstergebilimsel yöntemle okumak ve öyküdeki çok katmanlı anlamsal yapıyı betimlemek, çözümlenektir. Böylece Ömer Seyfettin'in bu öykü özelinde kurduğu temel anlam yapısı betimlenecektir. Temel araştırma sorusu şu şekildedir:

Kaşığı öyküsünün Greimas'ın eyleyenler modeli kullanılarak yapılan göstergebilimsel çözümlemesi nasıldır?

2. Yöntem

Çalışmanın yöntem bölümü bilimsel ve edebiyat bilimi açısından olmak üzere ikili biçimde şekillenmiştir. Araştırmada Kaşığı metnine gerçekçi ve bütüncül farklı bir bakış açısı ortaya koymak (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 41) amaçlandığından, bilimsel olarak nitel araştırma şeklinde tasarlanmıştır.

Çalışmanın yöntemi, belirlenen araştırma sorusuyla ilgili bilgiler bulunduran belgelerin ya da metinlerin taranması ve bu taramadan hareketle bilimsel anlamda yeni bir bütünlük oluşturma (Creswell, 2002) amacıyla kullanılan doküman/metin analizidir. Ayrıca verilerin toplanmasında da doküman/metin analizi teknik olarak kullanılmıştır. Verilerin yorumlanmasında ise Kaşığı öyküsü üzerinde daha önce belirgin olmayan temaları, kavram ve ilişkileri ortaya çıkarmak için derinlemesine bir inceleme yapıldığından (Büyüköztürk vd., 2013, s. 241) içerik analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Edebiyat bilimi açısından bakıldığında çalışmada yöntem olarak göstergebilim ve eyleyenler modeli kullanılmıştır.

Göstergebilim 20. yüzyılın başlarında Amerikalı felsefeci Charles Sanders Peirce ve İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure'ün çalışmalarıyla ortaya çıkmıştır. (Rifat, 2009, s. 27-33). Saussure'den sonra göstergebilim Avrupa'da Paris Göstergebilim Okulu ve Umberto Eco, Algirdas Julien Greimas, Roland Barthes gibi dil bilimciler tarafından geliştirilmiştir. Günümüzde başta dilbilim olmak üzere yazınsal eleştiri, sosyoloji, psikoloji ve sanat alanlarında kullanılan bir kuram haline gelmiştir (Rifat, 2009). Göstergebilim disiplinler arası bir yapıya sahiptir. Betimleme işlevinin yanı sıra açıklama işlevi de bulunmaktadır. Göstergebilimi yöntemsel bir araç olarak tanımlayabileceğimiz gibi aynı zamanda araştırma konusu olarak da niteleyebiliriz (Eziler-Kıran, 2010). Göstergebilim, dil özelliği taşımayan her türlü yapıyı (görseller, mimari, beden dili vb.) dilsel forma dönüştürerek açıklamaya çalışan, dilbilimsel metotları nesnelere üzerine uygulayarak her şeyi dil ile ifade etmeye çalışan bir bilimdir (Coquet, 1997, p. 23'ten aktaran, Güneş, 2012, s. 33). Anlama ulaşmak için yazınsal metinlerin diğer kaynaklara göre nispeten daha güvenilir olması ilk göstergebilim çalışmalarının bu kaynaklar üzerinde yapılmasını sağlamıştır. Göstergebilim edebi metinlerin çözümlenmesinde, bu metinlerin öğretiminin sağlanmasında ve eleştirisinin yapılmasında araştırmacılara deneysel bir ortam sağlamıştır. Daha sonraki dönemde göstergebilim metinlerdeki değerleri ortaya çıkarmak ya da değer öğretimi gerçekleştirmek için bir yöntem olarak kullanılmıştır (Eziler-Kıran, 2010). Ayrıca göstergebilim metnin okunması ya da yorumlanması sırasında okurun aktif rol almasını onaylar. Göstergebilimsel çözümlemede metin dışındaki her şey dışarıda bırakılır. Metin tek başına yeterlidir ve yapılacak okumayla metin yapısının öğeleri ortaya çıkarılmalıdır. Göstergebilim yüzey yapıdan derin yapıya doğru söylemsel, anlatsal ve mantıksal-anlamsal düzeyde bir çözümleme yapar. **Söylemsel düzeyde** kişiler, zaman ve uzam çözümlenir. **Anlatsal düzeyde** ise eyleyenler olay örgüsündeki işlevleri doğrultusunda tespit edilmeye, çözümlenmeye çalışılır. **Mantıksal-anlamsal düzeyde** ise göstergebilimsel dörtgen kullanılarak metnin temel mesajına ulaşılmaya çalışılır. Anlatıdaki temel dönüşümler tespit edilir.

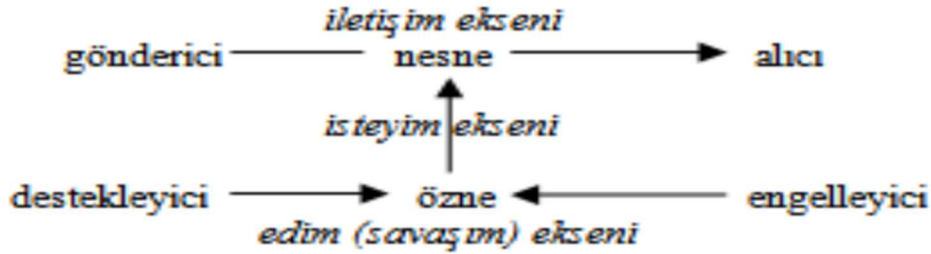
Söylemsel Düzey

Yazınsal metinleri göstergebilimsel yöntemle çözümlemeye başladığımızda ilk olarak üretilmiş bir metinle yüzleşiriz. Metnin bu ilk karşılaştığımız formu anlatım düzlemidir. Söylemsel düzeyde anlatım düzlemini kesitlere ayırarak çözümlemeye başlanması gerekmektedir. Böylelikle metin içerisindeki sahneler

belirlenir ve anlam kavşakları tespit edilir. Daha sonra metindeki kişi, uzam ve zaman öğeleri deşifre edilerek söylem düzeyine, katmanına ulaşılır. Kişiler belirli bir zaman ve uzamla ilişkilendirilerek tanıtılır. Kişiler, zaman ve uzamın hangi dil yapıları kullanılarak nasıl düzenlendiği ortaya çıkarılır. Bu aşamadan sonra anlatsal ve mantıksal düzeyin çözümlenmesiyle işlem devam eder.

Anlatsal Düzey

Metinlerin yüzey yapılarını çözümlenerek onların yüzey yapısındaki anlama ulaşmak için eyleyenler şeması kullanılır. Yücel'e (2005) göre Greimas'ın göstergebilim içerisinde geliştirdiği eyleyenler modelinde ise her metinde anlatı altı eyleyen üzerinden oluşturulmaktadır. Şekil 1'de de görüldüğü gibi bu eyleyenler gönderici-alıcı, destekleyici-engelleyici ve özne-nesne biçiminde adlandırılmıştır. Bunlardan özne-nesne ve gönderici-alıcı çoğu metinde bulunurken destekleyici-engelleyici metinde bulunması zorunlu olmayan bununla birlikte genellikle metinlerde bulunan eyleyenlerdir. Eyleyensel bir yapıdan bahsetmek için temel eyleyenler olan özne ile nesnenin anlatıda olması gerekmektedir. Yine anlatı içerisinde bütün eyleyenler aynı anda bulunmayabilir, bununla birlikte aynı kişi ya da varlık birden fazla eyleyeni ifade edebilir. Gönderici-alıcı ilişkisi iletişimsel, özne-nesne ilişkisi isteyimsel, destekleyici-engelleyici ilişkisi ise edimseldir. İletişim eksenini gönderici-alıcı arasındaki bütün aktarım ve alımların gerçekleştirildiği platformdur. İsteyim eksenini, istek kaynaklı edimlerin gerçekleştirildiği, öznenin önündeki bütün engelleri aşarak nesnenin alıcıya iletilmesini sağladığı eksenidir. Edim eksenini ise öznenin istemekten isteği gerçekleştirilmeye geçtiği ve bunun için gerekli güç ile donatıldığı eksenidir. Bu eksende güç-güçsüzlük, destekleyici-engelleyici ikileminde ele alınır.

Şekil 1. Eyleyenler şeması (Yücel, 2005)

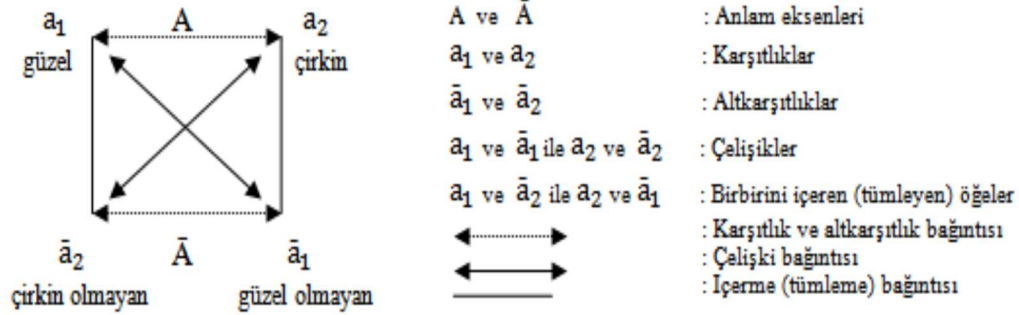
Greimas yazınsal metindeki eyleyenleri (E), gerçekleştiren oyuncuları (o) olduğunu belirtir. Bir oyuncu birden çok eyleyeni gerçekleştirebilir. Aynı şekilde tek bir eyleyen de birden çok oyuncu tarafından gerçekleştirilebilir (Greimas, 1983, p. 49; 1973, p. 161'den aktaran İşeri, 2008). Günay (2002, s. 146), eyleyeni anlatsal söz dizimindeki bir işlevin adı olarak tanımlarken oyuncuyu söz konusu işlevi yerine getiren kişi olarak tanımlar. Temel sözce durum ve edim sözcüğü olarak ikiye ayrılmaktadır. Durum sözcüğünde durağanlık, edim sözcüğünde ise eylem ve dinamizm vardır. Durum sözcüğü kendi içerisinde bağlaşım ya da ayrışım sözcüğü olarak ikiye ayrılır. Edim sözcüğü ise belirli bir eylem yoluyla bu durumlar arasındaki dönüşümü (bağlaşımından ayrışımına, ya da ayrışımından bağlaşımına) ifade eder. Bir durumun dönüşümüyle sonuçlanan süreç anlatı olarak

tanımlanır. Bir durum dönüşümü **dar anlatı** olarak tanımlanırken bütün durum dönüşümlerinin birleşerek metnin bütünü oluşturması **geniş anlatıyı** oluşturur (Yücel, 2005). Greimas'a göre bir durum sözcüğüyle onu yönlendiren bir edim sözcüğünden oluşan dar anlatının yapısı **anlatı izlencesi** olarak tanımlanır. Her bir anlatı izlencesi bir birim olarak kabul edilir. **Anlatı izlemi** ise anlatı izlencelerinin bir araya gelmesiyle oluşan bir bütündür. İşeri'ye (2008) göre her anlatı aynı temelde birbirini izleyen üç deneyim şeklinde gelişir ve sonlanır. Öznenin belirli bir edimi gerçekleştirebilmesi için gerekli edinci kazanması olarak tanımlayabileceğimiz **yetilelendirici deneyim**, öznenin izlencesini gerçekleştirebilmesi için gereken edimi başarması olarak ifade edilen **sonuçlandırıcı deneyim** ve öznenin başarısının diğerlerince tanınması olan **onurlandırıcı deneyim** anlatılarda yer alır. İşeri (2008), her bir anlatı izlencesinin dört evreden oluştuğunu belirtir. Birinci evre, **eyletim** aşamasıdır. Bu evre özne ile gönderici arasındaki ilişkiyi içerir. Gönderici özneyi bir izlenceyi uygulamaya inandırmaya, ikna etmeye çalışır. Özne bu aşamada göndericinin sunduğu izlenceyi takip edip etmeme konusunda düşünür ve karar verir. Eğer özne izlenceyi kabul ederse iki özne arasında bir sözleşme yapılır. Göndericinin özneye zorla ya da kolaylıkla izlencesini kabul ettirmesiyle süreç başlar ve ikinci aşama başlar. İkinci evre **edinim (edinc)** aşamasıdır. Bu aşamada gönderenin rolü son bulur ve özne kendisine verilen izlenceyi uygulamak için yeterliliklerini sorgular, eksiklerini tamamlar. Eğer eksikliği varsa başarısız olur. Başarılı olabilmesi için istek, bilgi ve güç sahibi olmalıdır. Bu konularda yardımcı eyleyenden (destekleyiciden) yardım alabilir ve daha güçlü olabilir. Üçüncü evre **edim** aşamasıdır. Bu aşamada özne kendini hazır hissettiği anda izlenceyi gerçekleştirmek için planını uygulamaya başlar. Bu aşamada öznenin nesnesine ulaşmasını isteyen ve onu engellemeye çalışan diğer özneler de devreye girerler. Eğer özne gerekli yeterliliklere sahipse nesnesine ulaşır ve dönüşüm ya da edim gerçekleşir. Dördüncü, son evre **yaptırım** aşamasıdır. Bu evre öznenin gerçekleştirdiği edimin başlangıçta izlenceyi başlatan gönderen öznesi tarafından değerlendirildiği aşamadır. Bu evrede özne gönderenin kriterlerine göre değerlendirilir ve başarılıysa ödüllendirilir, başarısızsa cezalandırılır. Eğer özne görevi herhangi bir gönderenden bağımsız olarak kendi kendine üstlenmişse sonuçta yine kendine yönelik bir değerlendirme ve yaptırım uygulayabilir. Anlatı izlencesinin başındaki gönderen bu aşamada değerlendirici olarak ortaya çıkar. Özne edimi gerçekleştirmişse ödüllendirilir, gerçekleştirememişse cezalandırılır. Ancak bazen ödül ve cezadan bahsedilmesine rağmen bunların uygulanıp uygulanmadığından anlatıda bahsedilmez ve bu kısım okuyucunun tahminine bırakılır.

Mantıksal-Anlamsal Düzey

Anlamlamanın temelini oluşturan örgütlenme üç farklı bağıntı üzerinden oluşur. Bu bağıntılar Şekil 2'deki göstergebilimsel dörtgen kullanılarak gösterilir. Rifat'a (2009) göre göstergebilimsel dörtgendeki ilişkiler düzeni temel anlamsal yapıyı ve temel söz dizimsel yapıyı değerlendirmemizi sağlar. Kıran ve Eziler-Kıran (2007, s. 248), göstergebilimsel dörtgeni bütün kavramsal karşıtlıkları zorunlu kılan ilişkilerin görsel biçimde yeniden sunulması olarak tanımlar. Her metin derin

yapıdan yüzey yapıya doğru kendi bireysel anlamını oluşturduğu, değerler arasındaki ilişki ve işlemlerden metinden metine farklı olduğu için bütün metinleri açıklayan genel bir göstergebilimsel dörtgenden bahsetmek mümkün değildir.

Şekil 2. Göstergebilimsel dörtgen (Rifat, 2009)

Göstergebilimsel dörtgende bulunan öğelerin temel anlam dizgesinden anlatsal anlam dizgesine geçmeleri küçük evrene özgü asıl değerlerin bir özneye kaynaşmasıyla sağlanır. Bu şartlarda öğelerin bütünüyle bir üst düzeye geçmesi mümkün değildir. Çünkü bazı durumlar yeterince görünür olmadıklarından metnin yüzeyine çıkamayabilirler. Ama bir özneye ilişkilenen her anlatı öğesi yeni anlamlar kazanarak anlatsal anlam düzeyine çıkar.

Bu modelde de genel göstergebilim çözümlemesinde olduğu gibi anlatı metinleri yüzey yapıdan derin yapıya doğru olacak biçimde üç aşamada çözümlenir. İlk aşama **söylem düzeyidir**. İkinci aşama **anlatsal düzeydir** ve bu aşamada metinler anlatsal olarak çözümlenir. Üçüncü aşamada ise **mantıksal anlamsal yapı** çözümlenir. Üçüncü aşama anlatıdaki anlamın en derin, en soyut tarafını oluşturur. Önceki iki aşamada belirlenen ilişkiler bu aşamada kavranır. Temel söz diziminin ortaya çıkmasını sağlayan söz konusu ilişkiler bu aşamada tespit edilir ve aralarındaki dönüşüm anlaşılmasına çalışılır. Bu amaçla göstergebilimsel dörtgen kullanılır. Çözümlemenin üçüncü aşaması olan temel (mantıksal-anlamsal) yapı, **temel sözdizim** (a_1 - \bar{a}_1 , a_2 - \bar{a}_2) ve **temel anlam** olarak iki bölümden oluşur, bu şekliyle göstergebilimsel dörtgende gösterilir. Dolayısıyla çözümlemenin üçüncü aşamasına gelindiğinde temel sözdizimi belirlemek üzere göstergebilimsel dörtgen kullanılarak birbirine zıt olan **ikilikler** tespit edilir ve bu ikilikler arasındaki ilişkiler sınıflanır. Daha sonra sözdizimsel ilişkilerin hangi öğeler arasındaki gerçekleştiği saptanır ve bağıntıların türleri '**değilleme-içerme**' şeklinde iki mantıksal dönüşüm işlemiyle belirlenir. Dörtgende a_1 'den \bar{a}_1 'e geçiş bir değilleme işleminin sonunda gerçekleşir. \bar{a}_1 'in varlığı yeni bir işlemi ortaya çıkarabilir. a_1 , \bar{a}_2 'yi içerebilir ya da bu durumun tam tersi olabilir. Anlatının mantıksal-anlamsal yapısının çözümlenmesi için önce söylem ve anlatı yapısının çözümlenmesi, böylelikle derin yapıdaki sözdizim ve anlam bileşenlerinin söylem ve anlatı evresindeki yüzey yapıdaki katmanlarının ortaya çıkarılması gerekmektedir. Bu son aşamayla göstergebilimsel çözümleme tamamlanmaktadır. Bu süreçte yazınsal metnin yapısı bozulur ve göstergebilimsel yöntem kullanılarak metin yeniden inşa edilir, yapılandırılır. Yapılan çözümlemeyle yüzey

yapıdan başlayarak derin yapıya kadar yazınsal yapının anlamsal şifreleri açığa çıkarılır, üretim süreci ortaya konulur (İşeri, 2008).

3. Bulgular

3.1. Betisel/Söylemsel Düzey

Özet

Öyküde ailesiyle birlikte büyük bir çiftlikte yaşayan çocuk kahramanın hayatından bir dönem anlatılır. Öykünün başkahramanı çocuk, büyükçe bir çiftlikte şefkatli ve hoşgörülü annesi, sert mizaçlı ve otoriter babası, kendisinden bir yaş küçük kardeşi Hasan, seyisleri Dadaruh, hizmetçileri Pervin ile birlikte yaşar. Başta Tosun isimli at olmak üzere çiftlikteki atları çok seven çocuk kahraman, özellikle atları tımar etmekten hoşlanır. Fakat henüz yeterince büyük olmadığından tek başına tımar yapamaz. Çiftlikte tek başına kaldığı bir gün annesinin İstanbul'dan hediye gönderdiği kaşağıyı gizlice alarak önce Tosun'u daha sonra diğer atları tımar etmeye çalışır. Başarılı olmayınca da sinirlenir ve kaşağıyı kırar. Kaşağının kırıldığını fark eden babasından korktuğu için de babası kaşağıyı kimin kırdığını sorduğunda suçu kardeşi Hasan'ın üzerine atar. Bunun üzerine suçsuz Hasan cezalandırılır ve bir süre sonra da hastalanır. Attığı iftiradan pişmanlık duyan çocuk kahraman suçunu itiraf etmeye karar verir. Ama o, suçunu itiraf edemeden kardeşi Hasan hayatını kaybeder. Ağabey, söylediği yalanın pişmanlığı ve vicdan azabıyla geride kalır.

Kesitler

Greimas'ın eyleyenler modeline göre metni çözümleyebilmek için öncelikle metnin ana olayın akışını değiştiren kişiler ve olaylar göz önünde bulundurularak kesitlere ayırmak gerekmektedir. Barthes (2016, s. 118), kesit kavramını '*aralarında bir dayanışma bağı bulunan mantıksal çekirdekler dizisi*' olarak tanımlamaktadır.

1. Kesit: Kaşağının Kırılması

Öykü çiftliğin kısa ve anlaşılır tasviri ile başlar. Öykünün girişinde çocuk kahramanın, kardeşi Hasan ve seyisleri Dadaruh ile çiftlikteki atlarla ilgilenmeleri ve bundan duydukları haz paylaşılır. Anlatının giriş kısmında pozitif bir şekilde anlatılan olaylar ve durumlar, çocuk kahramanın izinsiz olarak kaşağıyı alıp kendi başına atları tımar etmek isterken kaşağıyı kırması sonucu bir değişime uğrar. Bu durum babanın karakterinde tasvir edilen otoriteyi ve baskıyı ortaya çıkarır. Öykünün başındaki huzur ve mutluluk yerini korku, endişe ve üzüntüye bırakır. Kaşağının kırılması kahramanların öykünün başında oluşturulan hayal dünyasından gerçek dünyaya geçişlerini sağlar. Kırılma beraberinde sert gerçekliği getirir. Öykünün girişinde verilen ve çocuk kahramanın ifadelerinden anladığımız kadarıyla en azından çocuk kahramanlar için geçerli olan aile saadeti kaşağının kırılmasından sonraki süreçte yerini yavaş yavaş bir aile felaketine bırakır. Öyküyü kendi bakış açısıyla sunan ağabey babasının kaşağının kırıldığını fark etmesinin ardından babasından korktuğu ve ceza almak istemediği için suçu

küçük kardeşi Hasan'a atar. Hasan, baba tarafından odaya kapatılır ve bir daha ahıra girmeme ile cezalandırılır. Ağabey içten içe ince bir pişmanlık yaşar ama bu pişmanlık öykünün ikinci kesiti olan Hasan'ın hastalanmasına kadar suçunu itiraf etme boyutuna ulaşmaz. Bu süreçte bir yandan baba Hasan'ı yalancılıkla suçlayıp onu her fırsatta küçük düşürürken bir yandan da anne olayın aslını öğrenmeye ve Hasan'ı teselli etmeye çalışmaktadır.

2. Kesit: Hasan'ın hastalığı

Ertesi yılın yazına kadar olayların akışı değişmezken bu sırada Hasan'ın aniden hastalanması öyküde bir başka kırılmayı meydana getirir ve olayların akışı yeniden değişir. Kasabadan gelen doktor, Hasan'ın kuşpalazı olduğunu söyler. Bu haberdan sonra insanlardaki Hasan'a karşı olan yalancı bir insan olduğu ya da en azından yalan söylemeye eğilimli olduğu yönündeki algı yerini merhamet ve acımaya bırakır. Çiftlikteki köylü kadınlar, Dadaruh, Pervin ve çocuk kahraman bu habere ve Hasan'a üzülürler. Babanın tavrındaki değişim ise ancak Hasan'ın öldüğü gecenin sabahında sofada Dadaruh ile ağlıyor olması şeklinde verilir. Hasan'ın hastalığı sonrasında babanın Hasan'a karşı duygu ve davranışlarında bir değişimin olup olmadığı verilmez.

Kişiler

Gerçek hayatta birini tanımak istediğimizde onunla konuşuruz ve iletişim kurarız. Ömer Seyfettin de Kaşığı'da kişileri konuşturarak ve diyaloglarla okuyucuya tanıtmıştır (Dayanç, 2020). Öykünün ana karakteri ağabeydir. Ağabey, yalan söylemeye eğilimli, hareketli, yaramaz, inatçı, babasından korkan bir kişi olarak karşımıza çıkar. Okur, ağabeyin perspektifinden öyküye dâhil olur. Öyküdeki bir diğer kişi küçük kardeş Hasan'dır. Hasan masum, en kötü şartlarda bile yalan söylemeyen, doğru bildiğini söyleyen ve bunun sonuçlarına katlanan bir kişidir. Dayanç (2020), Hasan'ın öyküde olumlu duygu ve düşünceleri, geleceğe yönelik ideal şeyleri temsil ettiğini belirtir. Anlatıdaki bir diğer kişi babadır. Baba, sert mizaçlı, otoriter, katı yürekli, zaman zaman şiddete başvuran bir yapıdadır. Öyküdeki anne karakter ise kültürlü, hoşgörülü, şefkatli, çocuklarına düşkün kişiliğiyle tanıtılır. Kişilik özellikleri açısından bakıldığında Hasan'ın kişiliğinin anneye, abisinin kişiliğinin ise babaya daha yakın olduğu söylenebilir. Çiftliğin seyisi Dadaruh, babacan tavırlarıyla ve çocuklarla kurduğu iyi iletişimle okura tanıtılır. Çiftlikte hizmetçilik yapan Pervin de yine çocuklara olan yakınlığı ve şefkatiyle dikkat çeker. Çocukların tımar etmekten ve oynamaktan hoşlandıkları atlar ve bu atlardan biri olan Tosuncuk, öyküde geniş olarak yer tutan, tasvir edilen varlıklardır. Atlar, çocuklar için hem eğlence kaynağı hem de duygusal olarak kendilerini iyi hissetmelerini sağlayan terapi kaynaklarıdır. Bu yönüyle atların Hasan ve Hasan'ın ağabeyi ile birlikte öykünün merkezinde yer alan kişiler olduğu söylenebilir. Hasan'ın hastalığı sırasında kasabadan gelen doktor, yine bu hastalık sırasında destek olmak için gelen kadınlar, Hasan'ın ölümü üzerine öyküye giren imam ise figür boyutunda eserde yer alan diğer karakterlerdir. Öyküdeki baba karakteri Ömer Seyfettin'in diğer eserlerinde sürekli eleştirdiği, çeşitli rollerde karşımıza çıkan bağınaz, eğitimsiz, zorba, cahil insan tipini sergilemektedir. Ağabey ise karşı olduğu bireysel faydacılık yönü ağır basan bir

karakterdir. Dadaruh, Pervin, Hasan ve annesi ise Ömer Seyfettin'in idealize ettiği, topluma örnek gösterdiği ve oluşturmak istediği yeni toplumun fertleri olarak nitelediği kişilerdir.

Başay ve Öğretir-Özçelik'in (2018) çalışmalarından hareketle aile içi iletişim açısından kişiler arasındaki ilişkilere baktığımızda ağabey ile Dadaruh arasında Dadaruh'un ağabeyin atları tımarlamasına izin vermemesi sonucu iletişim çatışması çıktığı görülmektedir. Hasan ile baba arasındaki ilişki aile içi iletişim açısından ele alındığında babanın otoriter ve eleştirel tavrı, ön yargılı olması, farklı fikirlere kapalı olması aralarında iletişim çatışmasını doğurmuştur. Benzer bir çatışma ağabeye gerçekleri söylemesi için babanın yanına gitme izni vermeyen ağabey ve Pervin arasında yaşanmıştır. Uslu çocuk olan Hasan ve ağabeyi cezadan kurtulmak için otoriter baba ile olumlu iletişim kurmak isterken bu istekleri baba tarafından sürekli geri çevrilmiştir. Baba burada olumlu yetişkinlik kimliği sergilemediğinden aile içi çatışmalar artmıştır. Babanın iletişim açısından olumsuz tavırlarıyla olumlu olana gönderme yapılmıştır. Fakat çocukların yaptıkları işlerin sorumluluklarını nasıl alabilecekleri konusunda doğrudan bir örnek verilmemiştir ya da olumsuzdan hareketle bir olumlama yapılmamıştır. Ayrıca Hasan'ın aile içinde kendisini ifade etmesine izin verilmemesi, ya da annenin konuyla ilgili düşüncelerine değinilmemesi kişilerin aile içi rollerinde sorunlar olduğunu göstermektedir.

Uzam

Öyküdeki olayların çiftlik ve çiftliğin alt uzamları olan ahır, bahçe ve evde geçtiği söylenebilir. Annenin her yaz gittiği İstanbul, Hasan hasta olduğunda doktorun çağrıldığı kasaba ve yine bu hastalık sırasında Hasan'a destek olmaya gelen kadınların yaşadığı köy öyküde sadece tümce boyutunda geçen diğer uzamlardır. Ömer Seyfettin'in öykülerinde olay ön plandadır. Bu nedenle uzamlar ayrıntılı olarak anlatılmaz. Süslü ifadeler kullanılmaz. Günlük dilde, yalın bir anlatım tercih edilir. Öykünün girişinde çiftlikle ilgili yapılan kısa bir betimleme ile anlatıya giriş yapılır. Onun dışında uzamla ilgili ayrıca bir detay verilmez. Olay ön plandadır ve uzam sadece olayı anlatmak için vardır.

Zaman

Öyküde kesin bir tarih, zaman aralığı belirtilmemiştir. Zaman yıl, gece-gündüz, mevsimler ve günler gibi genel zaman ifadeleri ile anlatılır.

Dil, Üslup ve Bakış Açısı

Kaşığı öyküsüne modern çocuk edebiyatı açısından bakıldığında Ömer Seyfettin'in bu öyküde çocuğa öğüt verme, üstten bakma anlayışından uzak bir dil ve anlatımı benimseyerek çocuk bakış açısıyla ve çocuk dünyasından gelen bir dil ve düşünce yapısıyla anlatıyı şekillendirdiğini söylemek mümkündür (Dayanç, 2020). Ömer Seyfettin'in ben/çocuk anlatıcının bakış açısıyla kurguladığı öykünün dil ve anlatımını da buna uygun tasarlaması onun gerçekçiliğini ve pozitivist yönünü ortaya koymaktadır. Ayrıca öykünün baştan sona çocuk bakış açısıyla kurgulanması felsefi ve bilimsel bir yetkinlik, başta eğitim bilimleri

olmak üzere konuyla ilgili diğer alanlarda birikim ve tecrübe gerektirmektedir. Dolayısıyla Ömer Seyfettin'in bu öyküdeki başarısı onun söz konusu diğer alanlardaki yeterliliğini de göstermektedir. Ömer Seyfettin kendisini öykünün ana karakteri olan çocuğun yerine koyarak olayları anlatmıştır. Böylece çocuklarla empati kurma, onları anlama konusundaki başarısını da ortaya koymuştur. Metindeki diyalogların sadeliği, anlaşılır kelimelerle ve kısa cümleler kullanılarak yapılan tasvirler, eylemlerin anlatımında kullanılan zaman biçimi çocuk bakış açısının başarılı şekilde yansıtıldığı örneklerdir. Öyküde çocuk dünyası çocuk bakış açısıyla ve çocuk dilinde anlatılmıştır. Ayrıca yine çocuk kahraman babanın olaylara ve insanlara karşı sergilediği otoriter bakışını; kendisinin hayata ve olaylara bireysel ve çıkarıcı yaklaşımını; annesinin, Hasan'ın hatta Dadaruh ve Pervin'in doğruluk, hoşgörü ve ahlak açısından öncelikli tavırlarını yine kendi gözünden yansıtır.

Öyküde kahraman bakış açısının kullanılması, anlatılan olayların yazarın başından geçmiş olduğu izlenimi uyandırır. Hatta bu yönüyle anlatı anı türüne daha yakın gibi görünür. Ancak Dilidüzgün (2005)'ün de belirttiği gibi eğer buradaki ben anlatıcı Ömer Seyfettin'in kendisi olsaydı ben anlatıcılığı kullandığı diğer bütün eserlerinin de kendisiyle ilgili olması gerekirdi. Böyle bir bakış açısı okuru sınırlar ve derin yapıdaki anlamlara ulaşmasını engeller. Bu nedenle yazınsal metinlerdeki kurgusal dünya ile gerçek dünyayı birbirine karıştırmamak gerekir.

Öyküdeki cümleler birleşik zaman yapıları eylemler kullanılarak oluşturulmuştur. Öykünün genelinde hikâye birleşik zamanlı cümle yapısı hâkimdir. Diyaloglarda ise emir kipi, şimdiki zaman, geniş ve gelecek zaman, geçmiş zaman gibi bir çeşitliliğin olduğu görülmektedir. Ömer Seyfettin zaman kipleri bakımından görülen bu çeşitliliği akıcı bir biçimde kullanarak öyküde etkili bir yapı oluşturmuştur. Cümleler genellikle olumlu ve kurallıdır. Öyküde devrik cümle bulunmamaktadır. Bazı yerlerde eksilteli cümle kullanılmıştır. Cümleler genellikle basit, bazı yerlerde tek kelimelik yapıdadır. Bu nedenle öyküde çok fazla bağlaç bulunmamaktadır. Gereksiz hiçbir sözcük bulunmamaktadır. Bu durum akıcılığı ve anlaşılabilirliği arttırmaktadır. Ayrıca kısa cümleler kullanılan dilin gerçekliğini ve günlük hayata yakınlığını arttırmaktadır. Ömer Seyfettin tarz olarak betimlemeyi çok kullanmadığından öyküde çok fazla sıfat ve edat yoktur. Öykü olay ağırlıklı olduğundan fiil ve zarf türü kelimelerin daha sık olduğu görülmektedir.

Öykü içerisine yerleştirilen at, çiftlik ve duygu motifleri, kişilerin konuşturulmasındaki ve davranışlarındaki tutarlılıktan hareketle yazarın öykü tekniğini ustaca kullandığını söylemek mümkündür. Hikâyenin dili son derece sade ve anlaşılır bir yapıdadır. Yazar kendi üslubunu oluşturmuştur. Bu üslup, yabancı kelimelerden, soyut kavramlardan, sanatlı bir söyleyişten uzaktır. Herkese hitap etmektedir.

3.2. Anlatısal Düzey/Anlatı İzlenesi

Eyleyenler şemasına göre öykünün birinci kesiti için anlatı izlenesine bakıldığında burada özne (Ö1) ağabeydir. Nesne (N) ise atları tımar etme eylemidir. Gönderici ve alıcı eyleyenleri de yine ağabeyin kendisidir. Destekleyici

eyleyen Dadaruh, Hasan ve kaşağıdır. Engelleyici eyleyen ise ağabeyin yaşının küçük olması, boyunun kısa olması ve kaşağının dişlerinin sivrilidir.

Anlatının bu ilk kesiti ağabeyin (Ö1) başarısızlığıyla sonuçlanmıştır. Çünkü henüz atları tımar edecek kadar boyu uzun ve yaşı büyük değildir. Yani gerekli istek, bilgi ve güç ile donatılmamıştır. Sonuçta boyunun yeterince uzun olmaması, yaşının küçük olması ve kaşağının dişlerinin sivri olması engelleyicilerine direnç gösterememiştir. Anlatının bu kesitini deneyimler açısından ele aldığımızda ağabey (Ö1) gerekli edinci (yetilendirici deneyim) kazanamadığı için gereken edimi (sonuçlandırıcı deneyim) gerçekleştirememiştir, başaramamıştır. Dolayısıyla başarısı (onurlandırıcı deneyim) diğerlerince tanınmamıştır. Bu durumu anlatı izlencesinin bu kesitindeki evreler açısından Tablo 1’de detaylı olarak görmek mümkündür.

Eyletim	Edinim (Edinç)	Edim	Yaptırım
Atları tımar etme isteği, tımar edebileceğine inanma	Tımar için eksikleri tamamlama, kaşağıyı arayıp bulma	Tımar eylemini gerçekleştirmek için harekete geçme, ahıra girme ve tımara başlama	Tımar yapamayacağını anlama, başarısız olma ve kaşağıyı kırma

Tablo 1. Anlatıdaki birinci kesitin evreleri

Anlatının ikinci kesiti için eyleyenler şemasına bakıldığında ise burada da özne (Ö1) yine ağabeydir. Nesne (N) ise gerçeği söyleme, doğruyu itiraf etmedir. Gönderen ve gönderilen ağabeydir. Yardımcı eyleyen ağabeyin çektiği vicdan azabıdır. Engelleyici ise babanın sertliğinden ve ceza almaktan korkma ve bencilliktir. Anlatının ikinci kesiti de yine ağabeyin (Ö1) başarısızlığıyla sonuçlanmıştır. Çünkü korku ve bencillik duyguları vicdan azabını bastırmıştır. Yani engelleyici eyleyenler, yardımcı eyleyenlere galip gelmiştir. Ağabey burada da gerekli istek, güç ve bilgi ile donatılmadığından gerçeği itiraf edememiş, doğruyu babasına söyleyememiştir. Yetilendirici deneyim bağlamında gerekli edinci kazanamayan ağabey (Ö1), gereken edimi (sonuçlandırıcı deneyim) gösterememiştir. Anlatının sonunda yine başarısız olduğu için onurlandırıcı deneyim yaşayamamış, başarısı diğerleri tarafından tanınıp, kabul edilmemiştir. Bu kesitin evreler açısından durumu ise Tablo 2’de gösterilmiştir.

Eyletim	Edinim (Edinç)	Edim	Yaptırım
Doğruyu itiraf etme, gerçeği söyleme	Doğruyu söylemek için kendini	Babanın ve Hasan’ın bulunduğu odaya	Hasan’ın ölüm haberini alma ve iftiranın vicdan

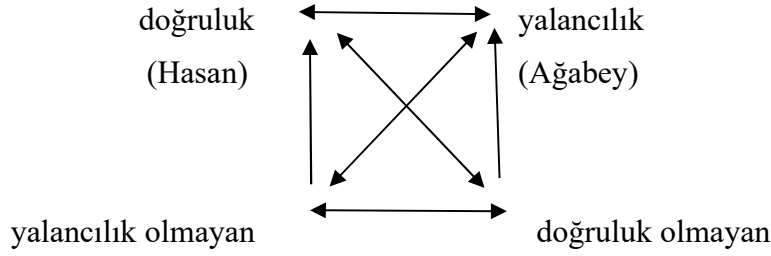
düşüncesi	cesaretlendirme, içsel hesaplaşma	gitme girişimi	azabıyla yaşamının geri kalanına devam etme cezası
-----------	--------------------------------------	----------------	---

Tablo 1. Anlatıdaki ikinci kesitin evreleri

Öyküde Hasan'ın hasta olduğunun anlaşılmasının ardından ağabeydeki suskunluk ve durumu, iftirayı, yalanı kabulleniş yerini vicdan azabına bırakır. Doğruyu söylemek için harekete geçer. Ancak engelleyiciler yine onun nesneye ulaşmasının önüne geçer.

3.3. İzleksel/Mantıksal-Anlamsal Düzey

Öyküdeki temel yapıya bakıldığında verilmek istenen ana izleğin doğruluk, doğru sözlü olma olduğu görülmektedir. Yalancılığın ve iftiranın bizi ömür boyu kurtulamayacağımız bir vicdan azabına sürükleyebileceği ifade edilmektedir. Öyküde Ömer Seyfettin doğru sözlü olmanın önemini bu davranışın zıddı olan yalan ve iftira ile birlikte anlatmıştır. Bu durumu göstergebilimsel dörtgende aşağıdaki gibi göstermek mümkündür.

Savaşlardan çıkmış ve kimlik bunalımı içerisinde olan bir toplumu yaşadığı dönemde yazdığı eserlerle bir ulus kimliğine kavuşturmak, eğitmek, çağdaş uygarlık düzeyine çıkarmak isteyen Ömer Seyfettin bu öyküsünde ahlaki değerlerin önemini anlaşılır bir dil ve halkın içinden karakterlerle vermeye çalışmıştır. Öyküde Hasan, anne, Pervin ve Dadaruh karakterleri doğruluğu, ahlaki değerleri temsil ederken baba ve ağabey ahlaki olmayan; iftira, yalan, şiddet, zorbalık gibi değerlerin temsilcisidirler. Öykü her ne kadar ahlaki değerlerin zaferi ile sonuçlanmamışsa da ahlaki olmayan değerleri temsil edenler ömür boyu vicdan azabı çekme ile cezalandırılmışlardır. Kaşağı'da aslında kötü kahramanlar ve kötü davranışlar gösterilerek iyi olan insanları ve davranışları yüceltme gibi bir yapının olduğunu da söylemek mümkündür. Ayrıca Ömer Seyfettin Kaşağı'da eğitici, didaktik bir amaç gözetmese de eser yapısı itibarıyla böyle bir özelliğe sahiptir. Yalan söyleme ve iftira atma davranışlarının sonuçlarının ne olabileceğini, çocukların anlayacağı bir dille ve gerçek hayattan kesitlerle anlatır. Yazar, Kaşağı'da didaktiklikten kaçınarak çocuk okurlara hitap ederken bazı şiddet öğelerini bütün gerçekliğiyle vermekle de yetişkin okurlara hitap etmektedir. Öykünün önemli kahramanlarının çocuk olması çocukları bu öyküye çeken bir başka neden olarak verilebilir. Diğer kahramanların ise günlük

hayatın her anında karşılaşılabilecek yapıda gerçek ve doğal olması yetişkinler için öyküyü ilgi çekici kılmaktadır. Ömer Seyfettin'in Kaşığı'da özellikle çocuk kahramanları yansıtırken gösterdiği başarı aslında çocuk ruhunu ne kadar iyi tanıdığının göstergesidir. Aynı zamanda Ömer Seyfettin başarılı kişilik analizleriyle iyi bir eğitimci olduğunu da bir kez daha ortaya koymaktadır (Şimşek, 2020). Öyküde kullanılan Türkçenin sadeliği ve okunduğu her döneme hitap eden anlaşılır yapısı yazarın Türkçe yetkinliğini ortaya koymaktadır.

4. Tartışma Sonuç ve Öneriler

Günümüzde çocuk edebiyatına yönelik yazınsal metinlerde bulunması gereken özellikler tartışılmaya devam etmektedir. Yine çocuk edebiyatı alanına hangi yazarların dâhil edileceği de benzer bir tartışma konusu olarak varlığını sürdürmektedir. Konuyla ilgili yaşanan gelişmeler ve değişen bakış açıları yeni fikirlerin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda Ömer Seyfettin'in çocuk edebiyatı yazarları arasına alınıp alınamayacağı, eserlerinin çocuklara yönelik olup olmadığıyla ilgili de farklı fikirler bulunmaktadır. Örneğin Aydemir'e göre (1989) Kaşığı öyküsündeki acı sonu ve Falaka öyküsündeki gülünç ve üzüntülü sonu sevgi ve hoşgöründen uzak eğitim anlayışına sahip kahramanlar belirler. Ömer Seyfettin gibi edebiyatçılar yaşadıkları dönemde örgün eğitimle yapılamayan toplumu eğitme işini edebi eserleri kullanarak telkin yoluyla yapmaya çalışırlar. Polat (1991) Kaşığı'nın ortaöğretim ders kitaplarında öğrencilere yönlendirmeli bir şekilde sunulduğunu, bu nedenle de çocukların yaratıcı okuma becerilerinin engellendiğini belirtmiştir. Polat'a göre (1991) öykünün sorularla yönlendirilmesi ve açıklayıcı birtakım bilgilerle birlikte verilmesi, öğretmenlerin okuma sırasındaki yönlendirici açıklamaları öğrencilerin öykü üzerinde derin okumalar yapmasını ve farklı anlam katmanlarına ulaşmalarını engellemektedir. Ona göre öyküdeki temel kavramların gerçek hayatta karşılıklarının olup olmadığına yönelik yapılacak bir tartışma öykünün daha sağlıklı okunup anlaşılmasını sağlayabilir. Böylece öğrenciler öyküdeki yalan ve iftirayı tartışmak yerine bu durumların ortaya çıkış nedenlerini, sorumlularını tartışarak metnin asıl anlamına ulaşabilir.

Dilidüzgün (2005) de çalışmasında Ömer Seyfettin'e ve Kaşığı'ya eğitsel bir bakış açısı getirmiştir. Ona göre Ömer Seyfettin, halkın anlayabileceği bir dilde ve basit kurgulu eserler vererek dönemin Türk toplumunu eğitmeye ve çağdaş hale getirmeye çalışan, günümüzde bile halkın büyük bir kısmı tarafından tanınan, yenilikçi bir kişiliktir. Yine Dilidüzgün'e göre (2005) Kaşığı'da da aslında Ömer Seyfettin yalan söyleyen, iftira atan bir çocuğun eleştirisini yapmak yerine çocuklarıyla doğru iletişim kuramayan, yanlış eğitim anlayışına sahip anne babaların çocuklarına verdikleri zararı anlatmıştır. Albez (2009) çalışmasında bu tezi destekler nitelikte bulgular ortaya koyar. Ona göre babanın çocukları üzerindeki baskıcı otoritesi, ön yargılı davranışları çocukların hayatını derinden etkiler. Bu durum anlatıcının yalan söylemesi ve iftira atması sonucunu doğurur. Başay ve Öğretir-Özçelik (2018) tarafından yapılan ve Kaşığı'daki aile içi iletişim çatışmalarını ele alan çalışma da Hasan ile baba arasındaki iletişim çatışmasını ortaya koyarak Dilidüzgün'e bu konuda katkı sağlamaktadır.

Ustaoglu (2006) çalışmasında Kaşığı öyküsünün çocuğa görelilik ilkesine uygun olduğunu belirtir. Yine Yüksel (2008) aralarında Kaşığı öyküsünün de bulunduğu Ömer Seyfettin'in bazı öykülerinin çocuklara tavsiye edilmesinde bir sakınca olmadığını dile getirir. Aktaş ve Yurt-Uzuner (2017) ise çalışmalarında aralarında Kaşığı öyküsünün de bulunduğu Ömer Seyfettin'in bazı eserlerinde çocuğa göre olmayan unsurların bulunduğunu ve bu nedenle çocuklara okutulmasının uygun olmadığını belirtmişlerdir. Dayanç (2020) Ömer Seyfettin'in Kaşığı'yı çocuk bakış açısıyla kaleme almasının aslında onun sanat ve edebiyattaki yeterliliğinin, pedagoji ve psikoloji bilgisinin göstergesi olduğunu belirtir. Şimşek (2020) çocuk edebiyatı açısından Ömer Seyfettin'i değerlendirdiği çalışmasında Polat (1991) ve Dilidüzgün (2005) gibi Kaşığı ve diğer öyküler özellikle çocuk okuyucuya sunulurken pedagojik kaygıyla yaklaşılmayıp gerekli özen gösterilmediğinde istenilen olumlu sonuçlara ulaşmanın mümkün olmadığını dile getirir. Ayrıca Şimşek (2020) öykünün kahramanının çocuk olmasının, o öykünün çocuklar için olduğu anlamına gelmediğini belirtir. Bu yönüyle Kaşığı çocuklukta yaşanan bir pişmanlığın yetişkinlikte vicdan azabı şeklinde belirmesini anlatır. Vicdan azabı ise yetişkin dünyasına ait bir öğedir. Özkan (2023) ise Kaşığı öyküsüyle ilgili yaptıkları metindilbilimsel çalışmanın ardından Kaşığı'yı hem çocukların hem de yetişkinlerin okuyabileceği bir öykü olarak nitelendirmişlerdir.

Bütün bu görüşlerden hareketle konuyla ilgili şunları söylemek mümkündür. Bir edebi eserin öncelikli amacının estetik kaygı olduğu yukarıda belirtilmiştir. Dolayısıyla hiçbir yazınsal metin öncelikli olarak herhangi bir değer aktarımı ya da beceri eğitimini amaçlamamaktadır. Ama bu durum yazınsal metinlerin eğitimde özellikle Türkçe öğretiminde kullanılamayacağı anlamına gelmez. Ayrıca edebi eserlerin hiçbir kültür ve değer öğesi içermediğini de söyleyemeyiz. Aynı şekilde hiçbir yazar da eserini ortaya koyarken hitap etmeyi düşündüğü yaş kitlesini ya da toplumsal grubu önceden belirlememektedir. Konusu ve türü ne olursa olsun her yazınsal metin her yaşta insana farklı açılardan hitap edebilir. Ayrıca bir okuyucu aynı eseri farklı yaşlarında okuduğunda değişik anlamlara ve iletilere ulaşabilir. Bu durum edebi eserlerin dil, kültür ve toplumla iç içe olmasından ve yine o toplumda yaşayan birileri tarafından yazılmasından kaynaklanmaktadır. İçerisinde ait olduğu toplum ve kültür yapısı, dil ve söz varlığıyla ilgili örnekler bulundurması nedeniyle yazınsal metinler dil öğretiminde kullanılan en eski kaynaklar olarak bilinmektedir. Dolayısıyla önemli olan yazınsal metinleri hangi amaçla kullanmak istediğimizdir. Her edebi eser amacına uygun kullanıldığında mutlaka yararlı bir kaynaktır. Tıpkı hayatın kendisi gibi edebi eserler de sadece olumlu yapılardan ibaret değildir. Edebi eserler içerisinde bazen olumsuzluklar, kötü karakterler ve birtakım yanlış davranışlar bulunmaktadır. Bunları hastalık yapan bakteriler gibi düşünebiliriz. İnsan vücudu bu bakterilere direnç sağladığı sürece sağlıklı kalabilmektedir. Yine insan günlük hayatta karşılaştığı sorunları çözüme kavuşturduğu sürece yaşamını sürdürmektedir. Aslında bütün bu deneyimler insanın problem çözme, yaratıcı düşünme, analiz yapabilme gibi üst düzey zihinsel becerilerini geliştirerek her seferinde daha güçlü olmasını sağlamaktadır. Eğer hayatın doğasında olan bu

olumsuzluklar hayatın bir kopyası olan yazınsal metinlere taşınmasaydı belki de söz konusu metinler bu kadar etkileyici ve ilgi çekici olamayacaktı.

Bu çalışmada Ömer Seyfettin'in Kaşığı öyküsü göstergebilimsel yöntem ve eyleyenler modeli kullanılarak çözümlenmeye çalışılmıştır. Böylece öykü kesitlere ayrılmış, her kesit kendi içerisinde söylemsel ve anlatsal düzeyde analiz edilmiştir. Son olarak ise mantıksal anlamsal düzeyde öykü yeniden yapılandırılmıştır. Öykünün yüzey yapısından derin yapısına doğru anlam katmanları ortaya çıkarılmıştır. Bu şekilde yapılacak bir yazınsal okumada okura yeni ve farklı bakış açıları kazandırma amaçlanmıştır. Öykünün yüzey yapısında görülen yalan söyleme davranışının kötü olduğuna yönelik anlam derin yapıya doğru iftira ve vicdan azabı duygularının da eklenmesiyle çeşitlenmiştir. Çözümlemenin sonunda öykünün eyleyenler anlamında bütünüyle ana kahraman olan ağabey üzerine kurulduğu ve yukarıda belirtilen bazı çalışmalarda da dile getirildiği üzere aslında bir tür günah çıkarma, iç dökme içerdiği görülmüştür. Öyküde baba ile ağabeyin karakterinde sembolize edilen yalancılık, iftira, şiddet ve baskı gibi kötü duygu ve düşüncelere sahip olan kişilerin görünüşte kazanmış olsalar da iç dünyalarında kaybetmeye mahkûm oldukları, vicdan azabının onların yakasını bırakmayacağı anlatılmaktadır.

Türkçe derslerinde Kaşığı öyküsünden çeşitli şekillerde yararlanmak mümkündür. Örneğin Kaşığı öyküsüne teknik açıdan bakıldığında işlenen konu, temsil ettiği olay öyküsü türü ve anlatımındaki sadelik, kurallı cümle kurulumu gibi yönlerden kullanışlı bir kaynak olarak görülebilir. Öyküdeki söz varlığı ve kelime grupları üzerine çalışmalar yapılabilir. Yine çocuklar öyküdeki kahramanlarla empati kurmaya yönelik okumalar gerçekleştirebilirler. Metinde geçen olaylar günümüzde yaşansaydı nasıl gerçekleşirdi sorusundan hareketle öykü günümüze uyarlanabilir. Metin okunurken bir yerde okuma duraklatılarak öğrencilerden sonrasında ne olduğunu tahmin etmeleri istenebilir. Böylece yaratıcı okuma türünde bir etkinlik gerçekleştirilebilir. Ayrıca metinler arası ilişkiler kurularak Kaşığı öyküsünün öğrencilere hangi metinleri hatırlattığı sorulabilir.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Bu çalışma için hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale Türkoloji alanını kapsamaktadır.

Çatışma Beyanı: makalenin yazarı bu çalışma ile ilgili herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve Teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Kaynaklar

- Aktaş, E., ve Yurt-Uzuner, S. (2017). Çocuk edebiyatı açısından Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde çocuğa göre olmayan unsurlar. *International Online Journal of Educational Sciences*, 9(1), 207-223.
- Alangu, T. (2010). Ömer Seyfettin ülkücü bir yazarın romanı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Albez, C. (2009). Türk millî eğitiminin genel amaçları bağlamında Ömer Seyfettin'in eserlerindeki çocuk imgesi. (yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Argunşah, H. (2009). Milli edebiyat. Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı 1839-2000 (s.183-236) içinde. Ankara: Grafiker Yayınları. 5. Baskı.
- Aydemir, C. (1989), Ömer Seyfettin ve hikâyelerinde eğitim değerleri. (yayımlanmamış doktora tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Barthes, R. (2009). Yazı ve yorum (3. Baskı). (T. Yücel, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Barthes, R. (2016). Göstergibilimsel serüven, (M.-S. Rifat, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Başay, A. C., ve Öğretir-Özçelik, A. D. (2018). Kaşağı adlı hikâyenin aile içi iletişim ve iletişim çatışmaları açısından incelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(1), 429-456. <https://doi.org/10.19145/e-gifder.324802>
- Beyitoğlu, Y. K. (2018). İdeal bir toplum yaratmak Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde toplumsal eleştiri. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 26-54. <https://doi.org/10.32321/cutad.427553>
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak Kılıç E., Akgün Ö. E., Karadeniz Ş. ve Demirel F. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (14. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Creswell, J. W. (2002). *Educational research planning, conducting, and evaluating quantitative*. New Jersey: Prentice Hall Upper Saddle River.
- Cunbur, M. (1992). Ömer Seyfettin'in hayatı ve eserleri. *Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin* (2. Baskı) (s. 1-18) içinde. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Dayanç, M. (2020). Kaşağı örneğinden hareketle çocuk bakış açısının izini sürmek. *Bahtiyar Aslan (Haz.), Vefatının 100. Yılında Ömer Seyfettin Sempozyumu Bildirileri* (s. 25-36) içinde. Balıkesir: Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Derrida, J. (1982). *Margins of philosophy* (A. Bass, Çev.). United Kingdom: The Harvester Press.

- Dilidüzgün, S. (2005). Eğitsel bir bakış açısıyla Ömer Seyfettin ve Kaşığı. Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi, 2(1), 11-24.
- Doğrucan, M. F. (2018). Ömer Seyfettin’de bilim ve felsefe algısı. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 7(1), 203-216.
- Enginün, İ. (1992). Ömer Seyfettin’in hikâyeleri. Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin (2. Baskı) (s. 37-49) içinde. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Eziler-Kıran, A. (2010). Çağdaş bir düşünme biçimi olarak göstergebilim. Dilbilim, 2(2), 1-16.
- Fiske, J. (2023). İletişim çalışmalarına giriş, (S. İrvan, Çev.) (6. Baskı). İstanbul: Pharmakon Kitap.
- Geçgel, H. ve Sarıçan, E. (2011). Ömer Seyfettin’in hikâyelerinde çocuk ve eğitim teması. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4(2), 164-175. doi:10.12780/UUSB97
- Göktürk, A. (2023). Okuma uğraşı (8. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Göre, Z. ve Özkan, F. B. (2023). Ömer Seyfettin’in Kaşığı hikâyesi üzerine metindilbilimsel bir inceleme. International Journal of Language Academy, 11 (5), 395-1419.
- Günay, V. D. (2002). Göstergebilim yazıları. İstanbul: Multilingual Yayıncılık.
- Güneş, A. (2012). Çağdaş bir çözümlene yöntemi göstergebilim. E-Journal of New World Sciences Academy, 7(2), 31-43.
- Güneş, F. (2013). Türkçede metin öğretimi yerine metinle öğrenme. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6, 604-637.
- Halliday, M. A. K. (1978). Language as social semiotic The social interpretation of language and meaning. London: Edward Arnold Press.
- Hodge, R., and Kress, G. (1988). Social semiotics. Ithaca and New York: Cornell University Press.
- İşeri, K. (2008). Ömer Seyfettin'in Yüz Akı öyküsünün gösterge bilimsel çözümlenmesi. Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, 5(3), 117-139.
- Kaplan, M. (2004). Başını vermeyen şehit. Hikâye Tahlilleri (10. Baskı) (s. 52-70) içinde. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kavcar, C. (1999). Edebiyat ve eğitim (Genişletilmiş 3. Baskı). Ankara: Engin Yayınevi.
- Kerman, Z. (1998). Ömer Seyfettin ve Batı edebiyatı. Yeni Türk Edebiyatı İncelemeleri (s. 355-368) içinde. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kıran, Z., ve Eziler-Kıran, A. (2007). Yazınsal okuma süreçleri. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.

- Kocapınar, P. (2019). Ömer Seyfettin ve Sait Faik'in dil ve üslupları üzerine. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (19), 343-366.
- Mert-Duran, C. N. (2017). Dil ve edebiyat öğretiminde söylem Ömer Seyfettin'in İlk Cinayet hikâyesi örneği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 4(12), 582-589.
- Moran, B. (2003). Edebiyat kuramları ve eleştiri. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Önder-Erol, P. (2014). Bir toplumsal göstergibilim alanı olarak dil. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(31), 207-214.
- Parlatır, İ. (1992). Genç Kalemler hareketi içinde Ömer Seyfettin. *Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin* (2. Baskı) (s. 87-11) içinde. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Polat, T. (1991). Ortaokullarda Türkçe Türkçe dersleri I. Ş. Özil ve N. Tapan (Yay. Haz.), Türkiye'nin Ders Kitapları Ortaöğretim Ders Kitaplarına Eleştirel Bir Yaklaşım (s.15-33) içinde. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Polat, T. (2012). Yazınsal metinler ve yabancı dil olarak Almanca öğretimi. *Studien Zur Deutschen Sprache Und Literatur* (8), 181-190.
- Rifat, M. (2009). Göstergibilimin ABC'si. İstanbul: Say Yayınları.
- Saussure, F. (1978). Genel dilbilim dersleri. (B. Vardar, Çev.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Seale, B. E. (1981). An evaluation of the cultural content of ESL reading textbooks. (unpublished dissertation thesis). The Florida State University College of Education, United State of America.
- Seyfettin, Ö. (2019). Kaşığı. *Bütün Hikâyeleri* (3. Baskı) (s. 1110-1114) içinde. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Şimşek, T. (2020). Ömer Seyfettin ve çocuk edebiyatı. Bahtiyar Aslan (Haz.), Vefatının 100. Yılında Ömer Seyfettin Sempozyumu Bildirileri (s. 271-288) içinde. Balıkesir: Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (2005). Türk edebiyatında cereyanlar. *Edebiyat Üzerine Makaleler* (7. Baskı) (s. 104-129) içinde. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tuncer, H. (2001). Ömer Seyfettin. *Meşrutiyet Devri Türk Edebiyatı* (s. 221-260) içinde. İstanbul: Ders Kitapları Anonim Şirketi.
- Tural, S. (1984). Ömer Seyfeddin'in hayatı ve eserleri. *Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin* (s. 9-39) içinde. İstanbul: Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Turna, M. (2020). Kaşığı hikâyesinin psikanalitik edebiyat kuramına göre incelenmesi. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 20(1), 189-206. <https://doi.org/10.32449/egetdid.635046>

- Ustaoglu, P. (2006). Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde çocuğa görelilik açısından olumluluklar ve olumsuzluklar. (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yücel, T. (2005). Yapısalcılık. İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Yüksel, G. T. (2008). 9-11 yaş grubu çocukları için Ömer Seyfettin'in öyküleriyle ilgili bir değerlendirme. (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

GÖRGEÇ, Celal (2024). "Antalya İlinin Yer Adları Hakkındaki Çalışmalar Üzerine Açıklamalı Bir Bibliyografya Denemesi". *The Journal of Turkic Language and Literature Surveys (TULLIS)*, 9(2), DOI: 10.30568/tullis.1483473

ANTALYA İLİNİN YER ADLARI HAKKINDAKİ ÇALIŞMALAR ÜZERİNE AÇIKLAMALI BİR BİBLİYOGRAFYA DENEMESİ

Celâl GÖRGEÇ*

Özet

Toponimi, yer adlarının kökenini, gelişimini ve bu adların oluşumunu etkileyen faktörleri sistemli bir şekilde araştıran bir bilim dalıdır. Literatür taraması, belirli bir araştırma alanındaki mevcut bilgi birikimini anlama ve bu alandaki önceki çalışmaları değerlendirme açısından kritik öneme sahiptir. Kaynakların derlenmesi ve sınıflandırılmasıyla oluşturulan bibliyografyalar, araştırmacılara zaman tasarrufu sağlamakla birlikte, alanla ilgili çalışmaların mevcut durumunu ve eğilimlerini anlamak için önemli bir araçtır. Bu çalışmada, doğrudan Antalya ve ilçelerinin yer adlarını inceleyen çalışmalara odaklanılmıştır. Çalışma, lisans ve lisansüstü tezler, kitaplar ve kitap bölümleri, makaleler, bilimsel toplantılarda sunulan bildirimler ve diğer kaynaklar olmak üzere beş ana bölümde tasarlanmıştır. Literatür taraması ve doküman inceleme yöntemleri kullanılmıştır. Antalya ve ilçelerinin yer adlarına ilişkin birçok çalışma olmasına rağmen bu çalışmaları derleyen bir bibliyografi bulunmamaktadır. Çalışma, bu eksikliği gidermek amacıyla hazırlanmıştır. Antalya yöresinin yer adlarıyla ilgili 8 lisans ve lisansüstü tezi, 2 kitabı, 3 kitap bölümünü, 22 makaleyi, 16 bildiriye ve 1 blog yazısını içeren toplam 52 kaynak bir araya getirilmiştir.

Anahtar sözcükler: Antalya, Bibliyografya, Toponimi, Yer adları.

AN ATTEMPT BIBLIOGRAPHY EXPERIMENT ON THE WORKS ON THE TOPONYMES OF ANTALYA PROVINCE

Abstract

Toponymy is a scientific discipline that systematically investigates the origins, development, and factors influencing the formation of place names. Literature review holds critical importance in understanding the existing knowledge in a particular research field and evaluating previous studies in that area. Bibliographies, which are created by compiling and classifying the sources, are an important tool for understanding the current status and trends of studies in the field, as well as saving time for researchers. This study focuses on research directly examining the place names in Antalya and its districts. It is designed in five main sections: undergraduate and graduate theses, books and book chapters, articles, papers presented at scientific meetings and other sources. Literature review and document analysis methods have been used. Although there are many studies on the place names of Antalya and its districts, there is no bibliography compiling these studies. This study has been prepared to fill this gap. A total of 52 sources, including 8 undergraduate and postgraduate theses, 2 books, 3 book chapters, 22 articles, 16 papers, and 1 blog post related to the place names of Antalya region have been compiled.

Key words: Antalya, Bibliography, Toponymy, Place names.

* Uzman, e-posta: celalgorgec07@gmail.com ORCID: 0000-0002-4642-615X

Gönderilme Tarihi: 13 Mayıs 2024
Kabul Tarihi: 10 Temmuz 2024
Yayımlanma Tarihi: 30 Ağustos 2024

Giriş

Toponimi, yer adları üzerine çalışan ve bu adların kökenini, kullanımını, değişimini ve kültürel, dilbilimsel veya tarihî açıdan anlamını inceleyen bir disiplindir. Toponimi, etimoloji, dilbilim, coğrafya, tarih, antropoloji ve kültürel çalışmalar gibi farklı disiplinlerden yararlanır. Bu bilim dalı, bir yerin adlarının nasıl ortaya çıktığını, nasıl değiştiğini ve hangi faktörlerin bu adları etkilediğini araştırır. Yer adları genellikle orada yaşayan halkın kültürel mirası ve tarihine dair ipuçları taşır. Bu nedenle bu adların incelenmesi, bir bölgenin sosyal ve kültürel yapısını anlamak için de önemlidir (Məmmədov, 2007).

Literatür taraması, bir araştırma alanındaki mevcut bilgi birikimini anlama ve bu alanda yapılan önceki çalışmaları değerlendirme açısından kritik öneme sahiptir. Araştırmacıların çalışmalarını planlarken, sınırlılıkları belirlerken ve yöntemlerini tasarlarken bu bilgileri göz önünde bulundurması gerekir. Kaynakların derlenmesi ve tasnif edilmesiyle oluşturulan bibliyografya, araştırmacıya zaman tasarrufu sağlayarak verimliliği artırabilir. Bununla birlikte, bibliyografyalar alanla ilgili çalışmaların mevcut durumunu ve eğilimlerini anlamak için önemli bir kaynaktır.

Bu çalışmada, yer adlarına ilişkin bilgi verebilecek genel kaynaklara değil, doğrudan Antalya ve ilçelerinin yer adlarını ele alan çalışmalara yer verilmiştir.¹ Çalışma, 1. Lisans ve lisansüstü tezleri, 2. kitaplar ve kitap bölümleri, 3. makaleler, 4. bilimsel toplantılarda sunulan bildiriler ve 5. diğer olmak üzere, 5 ana bölümde tasarlanmıştır. Bu çalışmada, literatür taraması ve doküman inceleme metotları kullanılmıştır. Antalya ve ilçelerinin yer adlarına ilişkin pek çok çalışma bulunmasına rağmen bu çalışmaları ele alan bir bibliyografya bulunmamaktadır, bu eksikliğin tamamlanması amacıyla eldeki çalışma hazırlanmıştır. Hem ülkemizde hem de dünyada yer adlarına ilişkin bibliyografyaların hazırlandığı görülmektedir. UNESCO Kapsayıcı Toponimi “Dünyayı Adlandırmak” Kürsüsünün blog sitesinde Jean-François Pérouse tarafından Türkiye’deki toponimi ve yer adlandırma sorunlarına ilişkin akademik bir bibliyografya yayımlanmıştır. Bu bibliyografya, kısmen mevcut çeşitli bibliyografyalara dayanılarak yapılmıştır (Pérouse, 2020). Ad biliminin (onomastik) alt alanlarından biri olan yer adları bilimi (toponimi) alanında Türkiye’de yapılan çalışmaların ele alındığı genel bibliyografyalar da bulunmaktadır. Bunlardan biri Güven Şahin tarafından hazırlanan “Türkiye’de Yapılmış Toponomi Çalışmaları” başlıklı makaledir (2010). Anılan çalışmada, Türkiye’de yer adları ile ilgili yapılmış toplam 284 eser tespit edilmiş, bunların 152 tanesi kitap ve makalelerden, 69 tanesi çeşitli sempozyum ve kongrelerde sunulmuş bildirilerden, 63 tanesi de bitirme, yüksek lisans ve doktora tezlerinden oluşmuştur (Şahin, 2010, ss. 155-156). Türkiye’de yer adları bilimi hakkında yapılmış çalışmalar üzerine Dilan Tapar

¹ Örneğin, Erol Öztürk, “Alañ, Beleñ, Söbeleñ Yer Adları Üzerine” başlıklı çalışmasında Antalya’nın ilçelerinde de bu sözcüklerle kurulmuş yer adları olduğunu belirterek incelemiştir. Ancak doğrudan Antalya ve/veya Antalya’nın ilçelerini ele almadığı için bu bibliyografya denemesine dâhil edilmemiştir. Anılan çalışmanın atıf bilgisi: Öztürk, E. (2020). Alañ, Beleñ, Söbeleñ Yer Adları Üzerine. *Journal of History School*, 49, 4431-4442.

tarafından da bir kaynakça denemesi hazırlanmıştır. Bu çalışmada ise 66 kitap, 95 tez, 148 makale ve 73 bildiri olmak üzere toplamda 382 kaynak yer almaktadır (Tapar, 2023, s. 1121). 13 yıl arayla hazırlanan bu iki bibliyografya denemesi şunu göstermektedir ki ülkemizdeki yaklaşık 100 yıllık toponimi araştırmaları sürecinde ortaya konan çalışmaların yarısı kadar çalışma, 13 yıl gibi kısa bir sürede ortaya konulmuştur. Bu durum, konuya yönelen ilgiyi de göstermektedir. Her iki çalışmada da ulaşılamayan kaynakların olması da yüksek ihtimaldir. Bundan dolayı toponimi çalışmalarının her iki makalede gösterilen sayıdan daha fazla olduğunu söylemek mümkündür. Yapılan çalışmalarda niceliğin yanında niteliğin de artırılmasına özen göstermek ülkemizin bilimsel çalışmalardaki yetkinliğini tüm dünyaya göstermek açısından oldukça önemlidir.

Antalya'nın yer adları hakkındaki çalışmalar, American Psychological Association (APA) kaynakça gösterim sisteminin 6. sürümüne uygun bir biçimde alfabetik olarak verilmiştir.

1. Lisans ve Lisansüstü Tezleri

1.1. Gündüz Önal, A. (2012). *Alanya'nın Yer Adları*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Prof. Dr. Osman Yıldız).

Bu çalışmada Alanya'nın yer adlarının dilbilimsel ve kültürel özellikleri üzerine odaklanılmış ve bu adların tarihsel süreçte nasıl değiştiği incelenmiştir. Çalışma, 2011-2012 yılları arasında Alanya ilçesi ve bağlı belde, köy, merkez mahalle, cadde ve sokak adlarını kapsamaktadır. Çalışma, beş ana bölümden oluşmaktadır: Birinci bölümde yer ad bilimi hakkında kapsamlı bilgiler sunulmuştur. Bu bölümde yer adlarının dilbilimsel ve kültürel anlamı, kökenleri ve önemi incelenmiştir. İkinci bölümde Alanya'nın tarihi ve yer adlarının kökenleri ele alınmıştır. Alanya'nın tarihî süreci, yer adlarının hangi dönemlere ve kültürel etkiler altında kaldığı araştırılmıştır. Üçüncü bölümde yer adlarının kökenlerine göre dağılımları yapılmış, hangi dil ailelerinden geldiği ve kültürel etkilere dayandığı analiz edilmiştir. Bu bölümde yer adlarının etimolojik kökenleri ortaya konmuştur. Dördüncü bölümde yer adlarının yapısal özellikleri gruplandırılmış ve yer adlarının yapılarına göre sınıflandırılması yapılmıştır. Ayrıca, yer adlarının dilbilimsel kökenlerine dair analizler de yapılmıştır. Son bölümde yer adlarının köken ve yapısal özelliklerine göre yüzdelik dilimler verilmiştir. Bu bölümde yer adlarının genel dağılımı ve analizi sunulmuştur.

1.2. Gündüz Önal, A. (2018). *Batı Antalya Yer Adları (Sınıflandırma ve Dil Bilgisi İncelemesi)*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi (Danışman: Prof. Dr. Osman Yıldız).

Bu çalışmada, Batı Antalya bölgesi yer adlarının veriliş özellikleri üzerinde durulmuş ve bu adların günümüze kadar geçirdiği değişiklikler ele alınmıştır. Bunun yanında yer adlarının yapı ve ses özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma 2015 yılı

itibariyle, Batı Antalya'daki ilçe, ilçelere bağlı olan mahalle, cadde, sokak ve bulvar isimlerini kapsamaktadır. Bu çalışmada, Batı Antalya bölgesindeki yer adlarının veriliş özellikleri ve dilbilimsel yapılarına odaklanan dört bölüm bulunmaktadır: İlk bölümde, belediyelerden alınan bilgiler doğrultusunda 2015 yılında Batı Antalya'daki ilçe, mahalle, cadde, sokak ve bulvar adlarının listesi sunulmuştur. Bu bölüm, bölgedeki idari düzenlemeleri ve yer adlarının idari bağlamını açıklamaktadır. İkinci bölümde, yer adlarının tarih boyunca geçirdiği değişiklikler ve veriliş eğilimleri incelenmiştir. Yer adlarının nasıl ortaya çıktığı, hangi dönemlerde ve hangi etkiler altında değişiklik gösterdiği araştırılmıştır. Üçüncü bölümde, yer adlarının dilbilimsel yapı özellikleri değerlendirilmiştir. Türemiş kelimeler, aldıkları ekler doğrultusunda sınıflandırılmış, birleşik kelimeler ise kuruluş özelliklerine göre gruplandırılmıştır. Türkçe yer adları, Eski ve Orta Türkçe dönemlerindeki biçimleriyle, alıntı yer adları ise esas şekilleriyle ele alınmıştır. Son bölümde, yer adlarının tarihsel süreç içinde geçirdiği ses değişiklikleri incelenmiştir. Esas şekilleri temelinde, bu değişikliklerin nasıl ve hangi koşullar altında meydana geldiği ve nasıl evrildiği ortaya konmuştur. Bu dört ana bölüm, Batı Antalya bölgesindeki yer adlarının kültürel, tarihsel ve dilbilimsel perspektiflerinden kapsamlı bir analiz sunar. Bölgedeki yer adlarının kökenleri, yapısal özellikleri ve evrimi hakkında detaylı bilgi sağlar.

1.3. Holat, H. (2019). *Elmalı'nın Yer Adları*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. (Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Emine Atmaca).

Bu çalışmanın amacı, Antalya'nın Elmalı ilçesindeki yer adlarını kökenleriyle birlikte tespit ederek yer adları araştırmalarına katkıda bulunmak ve yerleşim yerinin kültürel yapısı hakkında bilgi sağlamaktır. Araştırma kapsamında, Elmalı ilçesi ve genel olarak yer adları ile ilgili tüm kaynaklara ulaşılmaya çalışılmış, köy ziyaretleri gerçekleştirilerek köylerin yaşlılarıyla görüşülmüş ve çeşitli yer adları (dağ, tepe, ırmak, göl, mevki vb.) hakkında veri toplanmıştır. Toplanan veriler doğrultusunda, yerleşim yeri adları önce sınıflandırılmadan, alfabetik sırayla (Elmalı ilçesinin kendi adı hariç) ele alınmış ve bu adların kökenlerine dair görüşlere yer verilmiştir. Ayrıca, yer adlarının Türkiye'de veya yurt dışında başka yerlerde bulunup bulunmadığına değinilmiştir. Bu yöntemle Elmalı ilçesine özgü yer adları tespit edilmiştir. Yer adları sınıflandırılarak tablo biçiminde sunulmuştur. Çalışmanın sonucunda, Elmalı ilçesindeki yer adlarının dil açısından incelenmesi sonucunda, Anadolu'nun diğer pek çok yerinde olduğu gibi, Elmalı'da da yer adlarına hâkim olan dilin Türkçe olduğu belirlenmiştir.

1.4. Gülcü, M. (2023). *Antalya İli Aksu İlçesi Yer Adları*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. (Danışman: Doç. Dr. Emine Atmaca).

Bu çalışmanın amacı, Antalya ilinin Aksu ilçesindeki yer adlarını tespit edip köken bakımından incelemektir. Aksu ilçesi, hızla kentleşen ve bu süreçte kültürel miras

niteliğindeki yer adlarının unutulma, değişme veya anlam belirsizleşmesi tehlikesiyle karşı karşıya olan bir bölge olarak seçilmiştir. Bu adların korunması amacıyla, ilçedeki mahalle, mevki, toplu evler, dağlar, tepeler, dereler gibi tüm coğrafi unsurlar, Aksu Belediyesinden temin edilen haritalar kullanılarak tespit edilmiş ve incelenmiştir. Çalışma iki ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, yer adlarının kökeni, yapısı ve tarihi incelemesini içerir. Bu bölüm beş alt bölüme ayrılmıştır: mahalleler, mahalle tüzel kişiliği bulunmayan eski mahalleler, diğer yer adları, dağ ve benzeri yer şekilleri ve su adları (hidronimler). İkinci bölümde, Aksu yer adlarının sınıflandırılması yapılmıştır. Bu bölümde yer adları köken, yapı ve anlam bakımından üç ayrı kategoride sınıflandırılmıştır. Çalışmanın giriş bölümünde ise dil bilimi, ad bilimi, yer adı bilimi ve Aksu ilçesi hakkında genel bilgilere yer verilmiştir.

1.5. Kanabakan, A. (2013). *Antalya-Serik Bölgesi Peyzaj Toponimlerinin İncelenmesi*. Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Doç. Dr. Meryem Atik).

Peyzaj toponimisi, peyzaj içerisindeki yer adlarının incelenmesi ve yer adlarının peyzajın çeşitli özellikleriyle açıklanmasıdır. Bu çalışmada, Antalya'nın Serik ilçesindeki peyzaj toponimleri incelenmiştir. Araştırma alanı, kıyı kumulları, fıstık çamları, tarım alanları, bölgeye özgü ormanlar ve iç içe geçmiş kırsal yerleşimlerden oluşan zengin bir peyzaj yapısına sahip olup Çamlık, Deniztepesi, Akçapınar gibi peyzaj özelliklerini yansıtan yer adlarının zenginliği nedeniyle seçilmiştir. Çalışmada, yer adları ve yer adlarına göre peyzaj karakterlerinin incelendiği bir yöntem yaklaşımı ele alınmıştır. Serik belde/köylerine ait toplam 1243 yer adı belirlenmiştir. Bu yer adları, 7 grupta ve 20 karakter grubu ile Ki-kare testiyle analiz edilmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre, Serik bölgesinde en fazla mevki isimleri olduğu görülmüştür. Yer adlarında en fazla bitki örtüsü ile ilgili karakterler bulunmaktadır. Yer adları ile peyzajın doğal yapıları, alan kullanımları, sosyokültürel yapı ve görsel özellikler arasındaki ilişkiler, istatistiksel anlamda önemli çıkmıştır. Bu da bölgedeki yer adlarının peyzaj karakterlerini önemli düzeylerde yansıttığını göstermektedir.

1.6. Küçüktuncer, M. (2020). *Gazipaşa İlçesi (Antalya) Yer Adlarının Halkbilimsel Açından İncelenmesi*. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. (Danışman: Doç. Dr. Seyfullah Yıldırım).

Çalışmada alan araştırması yöntemiyle 53 mahalle ve 29 yayla hakkında bilgi toplanmıştır. Çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde adbilim (onomastik) ve yer adbilimi (toponimi) hakkında genel bir bilgi sunulmuştur. Ayrıca, Türkiye'de yapılmış olan toponimi çalışmalarına ve Türk kültüründeki adlandırma süreçlerine de değinilmiştir. İkinci bölümde, Gazipaşa'nın tarihi ve coğrafi özellikleri ele alınmış ve Gazipaşa adının nasıl verildiği hakkında bilgi sunulmuştur. Bununla birlikte, Gazipaşa sınırları içinde bulunan mahallelerin ve yaylaların adlandırılmasına da değinilmiş, bu adların kökeni tespit edilmeye çalışılmış ve adlar halkbilim

açısından değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde, Gazipaşa'ya ait yer adlarının halk edebiyatı ürünlerinde nasıl kullanıldığına dair örnekler sunulmuştur. Bu bağlamda, anlatılar ve halk edebiyatı ürünleri çerçevesinde yer adlarının kökenine ve anlamına inilmeye çalışılmıştır.

1.7. Özel, P. (1964). *Antalya Vilayeti Toponomisi Denemesi*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Lisans Tezi (T. 655).

Perihan Özel tarafından 1964 yılında hazırlanan bu lisans tezi, IV+91 sayfadan oluşmaktadır. Doğrudan Antalya toponimisi hakkında hazırlanan ilk bilimsel çalışma olduğu söylenebilir.

1.8. Şahin, İ. (2017). *Antalya'nın Manavgat İlçesi Yer Adları*. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Lisans Tezi. (Danışman: Doç. Dr. Mehmet Ali Yolcu).

İbrahim Şahin tarafından hazırlanan bu lisans tezinde, yer adları halkbilimi ve halk anlatımları çerçevesinde ele alınmıştır ve Manavgat'ın yalnızca 20 köyü çalışmaya dâhil edilmiştir.

2. Kitaplar ve Kitap Bölümleri

2.1. Kitaplar

2.1.1. Önal, A. G. (2019). *Alanya'nın Yer Adları*. Antalya: Alanya Belediyesi Yayınları.

Bu çalışma, yazarın aynı adlı yüksek lisans tezinin kitaplaştırılmış hâlidir. Alanya Belediyesi Yayınları'nın 14 numaralı kitabı olarak basılmıştır.

2.1.2. Moğol, H. (1997). *Haritalarla Antalya*. Ankara: Mehter Yayınları.

Haritalar, toponimi araştırmalarında yer adlarının coğrafi konumlarını göstermek ve anlamlarını daha iyi anlamak için kullanılır. Örneğin, bir haritada yer adlarının dağılımı ve coğrafi konumları, yer adlarının anlamı ve kökeni hakkında daha derinlemesine bir anlayış sağlayabilir. Bu iki disiplini birleştirerek, coğrafi bilginin kapsamlı ve derinlemesine bir analizini elde etmek mümkündür. Bu, coğrafi, tarihsel ve kültürel araştırmalara önemli katkılar sağlar.

2.2. Kitap Bölümleri

2.2.1. Atmaca, E. (2018). Antalya'nın Elmalı İlçesinin Köy Adları Üzerine Bir İnceleme. *Selçukludan Cumhuriyet'e Sosyal Bilimlerde Antalya* (ss. 934-956). Antalya: Antalya Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Bu çalışmada, Antalya ili Elmalı ilçesinin eski köy adları hakkında kısa bir bilgi verildikten sonra, köy adları köken, yapı ve anlam bakımından tasnif edilmiştir. Elmalı adının kökeni, anlamı ve ilçeye bu adın verilme nedenleri üzerinde

durulmuştur. Ayrıca, boy adlarından veya aşiretin başındaki beyin adından kaynaklanan yer adları hakkında arşiv belgelerinden elde edilen bilgiler sunulmuştur. Araştırmanın sonucunda, bölgedeki yer adlarının neredeyse tamamının Türkçe kelimelerden oluştuğu ve Anadolu'nun eski medeniyetlerine veya kültürlerine dair hiçbir yer adının bulunmadığı belirlenmiştir. Bu durumun temel nedeni, Oğuzların Anadolu'ya kitlesel göçleri sırasında iskân edildikleri bölgelere kendi boy adlarını veya aşiretin başındaki beyin adını vermeleridir.

2.2.2. Sarı, C. (2018). Aksu (Antalya) İlçesi'nde Yerleşme Adlarının Özellikleri. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Çalışmaları 2018* (ss. 230-237). Konya: Çizgi Kitabevi.

Bu çalışmada, Antalya ilinin Aksu ilçesindeki yerleşim yerlerinin seçimi ve gelişiminde doğal ve beşerî faktörlerin birlikte nasıl rol oynadığı incelenmiştir. Fiziki faktörler, yerleşim birimlerinin yer seçiminde ve sürekliliğinde en önemli etkiye sahipken, beşerî faktörler yerleşim birimlerinin özellikleri ve gelişimi üzerinde etkili olmaktadır. Aksu ilçesinde yerleşme adlarının seçiminde coğrafi özelliklerin dikkate alındığı görülmektedir. Yerleşme adlarının verilmesinde etkili olan faktörler iki temel grupta toplanmaktadır. Birinci grup, yer adlarının doğal çevre elemanlarına (tepe, toprak, su, bitki örtüsü) dayalı olarak adlandırılmasıdır. İkinci grup ise yer adlarının kişi, soy, boy, çeşitli olaylar gibi beşerî özelliklerden etkilenerek adlandırılmasıdır. Bu bağlamda, Alaylı, Atatürk, Barbaros, Cihadiye, Fatih, Fettahlı, Hacıaliler, İhsaniye, Kurşunlu, Macunlar, Solak, Topallı, Yeşilkaraman gibi yer adları kişi ve boy adlarından; Aksu, Gökdere, Göloluk, Karaöz, Pınarlı, Soğucaksu, Yurtpınar gibi adlar ise bölgenin hidrografik özelliklerinden esinlenmiştir.

2.2.3. Tızlak, F. (2010). Antalya ve Korkuteli'nin 1835 Tarihindeki Köyleri (Muhtar ve İmamaları ile Birlikte). *Dünden Bugüne Antalya* (I. Cilt- ss. 145-148). Antalya: T.C. Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Bu eserin pek çok bölümünde ilçelerin adlarına ve yerleşim yerlerine ait bilgiler bulunmaktadır. Ancak tek başına toponimik bir çalışma olmadığı için listeye müstakil olarak alınmamıştır.

3. Makaleler

3.1.Ak, M. (2014). Antalya'da İdari Yapı ve Nüfus (1915). *Adalya*, 17, 305-50.

Bu çalışmada, 1915 yılı Antalya'sının idarî yapısı ve o dönemki idari birimlerin adları verilmiştir. Osmanlı yönetiminde Teke Sancağı olarak Anadolu Eyaleti'ne bağlı olan Antalya, bu statüsünü XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar korumuştur. 1864 yılında hazırlanan Vilayet Nizamnamesi ile Antalya, Anadolu Eyaleti'nden ayrılarak Konya Vilayeti'ne bağlanmıştır. Sancağa 1913 yılında müstakil bir statü

verilmiştir. Bu dönemde Antalya, Alaiye, Akseki, Manavgat, Korkudili, Elmalu, Finike, Kaş kazaları ile Antalya'ya bağlı Kemer, Kızılkaya, Serik, Gebiz, Millü; Alaiye'ye bağlı Demirtaş, Karahalil, Köprülü; Manavgat'a bağlı Taşahur ve Beşkonak nahiyelerinden oluşmaktadır.

3.2. Ak, M. (2018). Teke Adı ve Yöresi Üzerine. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (30), 1019-1040. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.494027>

Bu çalışmada Teke adının kökeni ve tarihî Teke yöresinin sınırları ele alınmıştır. Teke yöresi, Antalya'nın merkezi çevresinde, doğuda Köprüçayı, batıda Eşen Çayı, kuzeyde Toros Dağları, güneyde ise Akdeniz ile çevrili coğrafi bir alanı kapsamaktadır. Bu bölgenin önemli özelliklerinden biri, Teke Türkmenleri ile olan tarihsel bağlarıdır. Yöreye Türk kültürünün ve geleneklerinin etkisi ve ad verme geleneği de bu bağlamda oldukça önemlidir. Yöre halkının yer adlarını belirleme geleneği, yer adlarının kökenine ve anlamına yönelik derin bir bağ ile ilişkilidir. Bu nedenle, coğrafi alanın özelliklerini, kültürel bağları ve yerleşimlerin tarihsel gelişimini göz önünde bulundurarak verilen adlar, bölgedeki coğrafi yer isimlerini oluşturmaktadır.

3.3. Atmaca, E. & Güzel, Ö. (2018). Antalya'nın Korkuteli İlçesinin Köy Adları. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6(15), 304-328. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.510030>

Bu makale, 2-3-4 Kasım 2017 tarihlerinde Malatya'da düzenlenen IX. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu'nda sunulmuş "Antalya'nın Korkuteli İlçesinin Köy Adları Üzerine Bir İnceleme" adlı çalışmanın yeniden düzenlenmesi ve geliştirilmesi sonucunda hazırlanmıştır. Bu çalışmada, Antalya ili Korkuteli ilçesinin eski köy adları hakkında kısa bir bilgi verildikten sonra, ilçedeki köy adları köken, yapı ve anlam bakımından tasnif edilmiştir. Korkuteli adının kökeni, anlamı ve ilçeye bu adın verilme nedeni üzerine de durulmuştur. Ayrıca, boy adlarından veya oba veya aşiretin başındaki beyin adından kaynaklanan orun adları hakkında tarihî verilere dayanarak bilgi sunulmuştur. İlçede yaşayan kişilerin soyadlarında veya sülalelerin lakaplarında yer alan Oğuz boy adları hakkında da detaylar verilmiştir.

3.4. Bulut, S. (2022). Alanya (Antalya) Yer Adlandırmalarında Renklerin Yeri. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(3), 1310-1333. <https://doi.org/10.33437/ksusbd.1211465>

Bu çalışma, 20-22 Ekim 2022 tarihleri arasında Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi ev sahipliğinde gerçekleştirilen 14. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumunda sunulan sözlü bildirinin gözden geçirilmiş ve geliştirilmiş şeklidir. Bu çalışmada Alanya ilçesindeki yer adlarının özellikle coğrafyanın şekli, toprağın yapısı, ormanlık alanların durumu, kayaçların ve taşların renkleri gibi doğal özelliklere göre verildiği tespit edilmiştir. Renk adlarıyla ilgili olarak 98 adet yer

adına ulaşılmıştır. Bu adlar arasında ana renkler olarak kara, ak, kıvı ve sarı ilk dört sırayı almaktadır. Yer adlarının türlerine göre değerlendirildiğinde ise sokak, mahalle, cadde ve mevki adlarının ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir. Renk adları içeren yer adlarının kurulum şekline bakıldığında, yöredeki 85 renk adı tamlama şeklinde kullanılmışken, 13 renk adının tamlamasız olarak kullanıldığı belirlenmiştir. İnceleme sonucunda toplamda 19 renk adı tespit edilmiştir. Bu renk adlarının biri dışında diğerleri Türkçe kökenlidir. Renk adlarının yer adlarında kullanılması, bölgenin coğrafi ve doğal özelliklerinin isimlendirilmesinde nasıl bir önem taşıdığını göstermektedir.

3.5. Görgeç, C. (2023). Manavgat Yerleşim Yeri Adlarının Toponimi Açısından İncelemesi. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 23(2), 353-398. <https://doi.org/10.32449/egetdid.1313754>

Bu çalışmada, Antalya'nın Manavgat ilçesinin yerleşim yeri adları toponimi açısından detaylı bir şekilde incelenmiştir. Manavgat ilçesinin idari sınırları içinde kalan ve Büyükşehir Yasasıyla mahalle statüsüne dönüşen köyler ile şehir içinde kalan mahallelerin adları çalışmanın odak noktasını oluşturmuştur. Yer adlarının türü, kökeni, yapısal özellikleri ve anlamları, betimleme yöntemi ve tarihî yöntem kullanılarak ele alınmıştır. Çalışmada kullanılan malzeme, yazılı kaynaklardan derlenen Manavgat ilçesine ait yerleşim yeri adlarıdır. Bu adlar üzerinden yer adlarının genel görünümü ortaya konularak, adlandırmalardaki karakteristik özellikler ve eğilimler belirlenmiştir. Ayrıca, yerleşim yeri adlarının tarihsel evrimi de incelenmiş ve kaynaklar üzerinden bu değişimler gösterilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın temel bölümleri leksik-semantik sınıflandırma, dilbilgisel sınıflandırma ve köken analizi olmak üzere üç ana başlık altında toplanmaktadır. Yer adlarının verilmiş eğilimleri açısından, tabiat ve fiziksel özelliklerden esinlenen adlar ile birey ve topluma dayalı adlar arasında bir çeşitlilik gözlemlenmiştir. Dilbilgisel sınıflandırmada ise yer adları, yapılarına göre basit, türemiş ve birleşik olmak üzere gruplandırılmıştır. Manavgat'taki yerleşim yerleri adlandırılırken en çok birleşik adlar kullanılmıştır. Köken bakımından Manavgat ilçesindeki yerleşim yeri adlarının neredeyse tamamının Türkçe kökenli olduğu belirtilmiştir. Bu durum, Manavgat'ın uzun bir süredir Türk yerleşimi olduğunu ve yerleşim yerlerinin adlandırılmasında Türk kültür ve dilinin etkin olduğunu göstermektedir.

3.6. Güçlü, M. (2020). Cumhuriyet Döneminde Manavgat Kazası (1923-1950). *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*(13), 149-212.

Bu çalışmanın amacı, Cumhuriyet dönemi (1923-1950) boyunca Manavgat kazasının idari, ekonomik, sosyal ve kültürel durumunu tespit etmektir. Bu hedef doğrultusunda, arşiv belgeleri, salnameler, basın, raporlar, resmî yayınlar, istatistikler ve araştırma eserleri gibi çeşitli kaynaklar kullanılmıştır. Ayrıca, çalışmada söz konusu dönemdeki köy adlarının ayrıntılı listesi de sunulmuştur.

3.7. Gülensoy, T. (1997). Alanya-Antalya Yöresinde Türk Yer Adları. *Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi (Prof. Dr. Talip Yücel'e Armağan)*, XXXIII/1-2, 131-136.

Bu makale, 12-14 Kasım 1993 tarihindeki III. Alanya Tarih-Kültür Sempozyumunda aynı adla sunulmuştur. Alanya özelinde Türk kökenli yer adlarına odaklanılmıştır.

3.8. Gündüz Önal, A. (2018). Batı Antalya'da Tarihî Yapılardan Kaynaklanan Yer Adları Üzerine. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6(15), 139-150. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.509885>

Bu makale, yazarın “*Batı Antalya Yer Adları (Sınıflandırma ve Dil Bilgisi İncelemesi)*” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir. Bu çalışma, belediyelerden alınan numarataj belgeleri doğrultusunda hazırlanmıştır. Batı Antalya'daki tarihî yapılardan adını alan yer adlarına odaklanılmıştır. Tarihî yer adları ve tarihî yapıların kaynaklık ettiği yer adları aynı çatı altında değerlendirilmiştir. Bu adların tarihsel gelişimleri ve yapısal özellikleri incelenmiştir. Türkçe yer adları, Eski ve Orta Türkçe dönemlerindeki biçimleriyle ele alınırken, alıntı yer adları da esas şekilleriyle ele alınmıştır. Yabancı kökenli kelimelerden değişime uğrayarak gelen yer adları, ek almadıkları sürece basit olarak kabul edilmiştir. Birleşik kelimelerden oluşan yer adları ise kendi içinde gruplandırılmıştır.

3.9. Güner İ. ve Ertürk M. (2004). Türkiye İl Merkezi Kent Adlarının Kaynakları Üzerine Bir Araştırma. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12, 39-62.

Antalya, bu yazının 47. sayfasında ele alınmıştır ve Antalya, kişi adlarına dayanan yer adları arasında gösterilmiştir. Şehrin Bergama Kralı II. Attolos tarafından kurulduğu belirtilmiştir.

3.10. Güngör, Ş. ve Bozyiğit, R. (2013). Gazipaşa İlçesi'nde (Antalya) Köy Yerleşmeleri. *Marmara Coğrafya Dergisi* (23), 267-292.

Bu çalışma Şenay Güngör'ün “*Gazipaşa İlçesi'nin (Antalya) Coğrafi Etüdü*” adlı doktora tezinden üretilmiştir. Bu çalışmada, Gazipaşa ilçesindeki köy yerleşmelerinin yerleşme coğrafyası açısından değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Gazipaşa'da köy yerleşmeleri, fiziki ve sosyo-ekonomik şartların etkisiyle farklılıklar göstermektedir. Çalışmada köy yerleşmeleri, adları, konumları, yükselti basamakları, yüzölçümleri, yerleşme dokuları ve ekonomik faaliyetler gibi kriterlere göre incelenmiştir.

3.11. Hacıgökmen, M. A. (1996). XVI. Yüzyıla Ait Tahrir Defterine Göre Alanya'da Yer Adları Hakkında Bir Araştırma. *Millî Kültür*, 393, 29-38.

Bu çalışmada Alâiye sancağında kullanılan yer adları, XVI. yüzyıla ait devlet kayıtlarını içeren 172 numaralı defterden yararlanılarak yüzeysel bir şekilde ele alınmıştır.

3.12. Kocakuşak, S. A. (1995). Alanya'da Yerleşme Adlarının Özellikleri. *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 4, 171-187.

Alanya'daki yerleşim adlarını incelendiğinde, coğrafi etmenlerle ilişkilendirilen yerleşim adlarının önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Bu tür yerleşim adları, bölgenin coğrafi yapısını, doğal unsurlarını veya belirgin coğrafi özelliklerini yansıtan anlamlar taşımaktadır. Bunun yanı sıra, bölgedeki tarihi olaylardan, aile isimlerinden, soy özelliklerinden, yöresel beklentilerden ilham alarak verilmiş pek çok yerleşim adının da bulunduğu gözlemlenmektedir. Yazarlar, çalışma kapsamında yalnızca coğrafi bağlamda ele alınan yerleşim adlarına yönelik analiz ve yorumlar sunmayı uygun bulmuştur.

3.13. Koday, Z. ve Aydın, T. (2019). İdari Coğrafya Özellikleri Açısından Elmalı (Antalya) İlçesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1), 67-92.

Bu makale, Elmalı ilçesinin tarih, kültür, coğrafya ve yer adları gibi çeşitli yönlerini ele almakla birlikte, esas olarak idari coğrafya özelliklerine odaklanmaktadır. Bu inceleme, Elmalı'nın idari coğrafya açısından detaylı bir portresini sunmayı amaçlamaktadır.

3.14. Küçüktuncer, M. (2020). Gazipaşa'da Toplulukların ve Kişilerin Kaynaklık Ettiği Yer Adları. *Akademik Matbuat*, 4(2), 1-16.

Bu çalışma, yazarın "Gazipaşa İlçesi (Antalya) Yer Adlarının Halkbilim Açısından İncelenmesi" adlı tezinden üretilmiştir. Gazipaşa, Antalya'nın ilçelerinden biri olarak yüzyıllar boyunca birçok medeniyete ve topluluğa ev sahipliği yapmıştır. Bu nedenle, ilçede ilgi çekici birçok yer adı bulunmaktadır. Bu çalışmada, Gazipaşa'daki yer adlarının topluluklar ve kişilerin kökenine dayandığı incelenmiş; toponimi ve toplumsal bellek arasındaki ilişki araştırılmıştır. Ayrıca, toplumsal bellekteki yer adlarının kökenine dair anlatılar ve söylemler, sanayileşme ve kapitalizmin etkisiyle kaybolmadan gelecek nesillere aktarılmaya çalışılmıştır.

3.15. Oral, M. (2013). Adalya Adına Dair. *Folklor/Edebiyat*, 19(76), 227-232.

Bu makalede, Antalya şehrinin antik isimlerinden Adalya adının kökeni incelenmektedir. Antalya bölgesinin ve Adalya şehrinin toponomik izleri yeterince çalışılmamış olup tarihsel coğrafyası da tatmin edici bir şekilde ele alınmamıştır. Bu makalede, Adalya şehrinin antik tarihindeki yerli nüfusun yanı sıra Bergama, Girit, Pers, Semitik ve Yunan etkilerini harmanlayan tarihsel bulguların ışığında bazı gerçekler ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Şehrin isminin Attaleia'dan geldiği,

sonradan Antalya şekline dönüştüğü, Adalya'nın da buradan türediği iddiası oldukça iddialı bir yaklaşım olabilir. Adalya isminin kaynağı konusunda efsane, rivayet ve halk inançları yerel halkın belleğini yansıtmaktadır. Bu bağlamda, Olympos'un musalarından Thalia'nın Adalya'nın kaynağı olma olasılığı kuvvetle muhtemel gözükse de Talya gibi başka önemli seçeneklerin de mevcut olduğu gözlemlenmiştir. Bu olgular, etimolojik ve tarihsel bulgular çerçevesinde etraflıca incelenmiştir.

3.16. Oral, M. (2013). Serik Adına Dair. *Folklor/Edebiyat*, 19(74), 179-184.

Bu makalenin konusu, Osmanlı coğrafyasında sadece Kuzey Afrika'da, Türkiye'de ise Antalya'da görülen Serik adını etimolojik ve tarihsel açıdan, özellikle onomastik veriler ve toponomik kayıtlar üzerinden incelemektir. Makalede, serik kelimesinin ipek anlamına geldiği düşüncesiyle hareket edilmiştir. Makaleye göre, Türkiye'de tek ve özgün bir yer adı olarak görülen Serik, antik Zerk yerleşiminin zaman içinde Serik'e dönüşümünden değil, Antalya vilayetinin Serik kazasında yerleşen Türkistan/Serinde/Serika kökenli Serik Türkleri adına atıfla oluşmuş kadim bir yer adıdır. Bu kadim adın burada var olması, Serik kavminin Doğu (Çin) ile Batı (Roma) arasında ipek (serik) ticaretiyle meşgul olmasından ve etkilerini Akdeniz kıyılarına kadar taşımış olmasından kaynaklanmaktadır.

3.17. Özkan, S. H. (2012). XVI. Yüzyıl Kayıtlarına Göre Alâiye (Alanya) Sancağında Yer Adları Üzerine Bir inceleme. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5 (3), 169-182. https://doi.org/10.9761/jasss_97

Bu çalışmada, XVI. yüzyılda Alâiye sancağındaki yer isimleri 12 kategoriye ayrılarak incelenmiştir. Kategoriler ve yer adı sayıları şu şekildedir: renklerle ilgili 38, coğrafi mekân ve fiziki çevre ile ilgili 34, tarımsal ürünler ve bitki örtüsü ile ilgili 16, dini motif ve kişiler ile ilgili 23, şahıs adları ile ilgili 43, hayvan adları ile ilgili 10, zıtlık ile ilgili 4, boy ve oymak adları ile ilgili 3, meslek adları ile ilgili 4, milliyet ismi ile ilgili 2, tarihi mekânlar veya kalıntılar ile ilgili 3, ve diğer kategorisinde 15 adet. Bu sınıflandırma sonuçlarına göre, bölgede kullanılan yer isimlerinin büyük bir kısmının Türkçe veya Türkçeleşmiş isimler olduğu görülmüştür. Türkçe olmayan şahıs isimlerinden kaynaklanan yer isimleri ise İslam'ın etkisiyle kullanılmaktadır.

3.18. Samih Rif'at (1923). Şehir ve Kasaba İsimleri Nasıl Tedkik Edilir? *Hâkimiyet-i Milliye*, 22 Şubat 1923, 746, s. 3.

Bu makalede geniş olarak Manavgat ve Yozgat adlarının etimolojisine değinilmiştir. Samih Rif'at, Türk Dil Kurumu'nun ilk başkanı olarak da bilinen bir isimdir. Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde yayımlanan makalesinde Yozgat adının kökenini incelediği gibi, gat ile biten diğer bir yer adı olan Manavgat'ı da ele almıştır. Rif'at, gat kelimesinin “şehir, yurt, kale veya set” anlamına geldiğini ifade etmiştir. Ayrıca Manav adının kökenini de açıklarken, bu adın “asil, hanedan ve asalet” anlamlarını taşıdığını belirtmiştir. Rif'at'a göre, Kırgız efsanelerinde geçen Erdem Bey'in adı Manab olarak geçmektedir. İstanbul'da Anadolu Türklerine meyve satan kişilere

manav denilmesinin de onları efendi veya ağa tarzında bir unvan-ı taltif olarak kabul edilmesinden kaynaklandığına dikkat çekmiştir. Rif'at'ın bu yazısında, Manavgat adının "Hanedan Yurdu, Asil Yurt" anlamına geldiği vurgulanmaktadır. Ancak ileri sürülen iddialar bilimsel gerçeklikten uzaktır.

3.19. Sarı, C. ve Çakır, G. (2023). Konyaaltı (Antalya) İlçesi'nde Yerleşme Adlarının Coğrafi Özellikleri. *Social Science Development Journal*, 8(39), 193–205. <https://doi.org/10.31567/ssd.979>

Bu çalışmada, Konyaaltı ilçesindeki şehrsel (15) ve kırsal (24) mahalle adlarının coğrafi sınıflandırılması (beşerî ve fiziki coğrafya unsurları) hedeflenmiştir. Nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve doküman analizi veri toplama aracı olarak kullanılarak yer adları sınıflandırılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, yerleşim yerlerinin adlarının belirlenmesinde fiziki coğrafya unsurlarının (%65) beşerî coğrafya unsurlarına (%35) göre daha fazla etkili olduğu belirlenmiştir. Fiziki coğrafya unsurlarına dayanan yer adlarında sularla ilgili olan yerleşim adlarının daha fazla tercih edildiği; beşerî coğrafya unsurlarına dayanan yer adlarında ise kişi, soy ve boy adlarıyla ilgili olan yerleşim adlarının daha fazla tercih edildiği tespit edilmiştir.

3.20. Sarı, C. ve Tepeli, Y. (2012). Türk Kültür Coğrafyasında Yerleşme Adları: Teke Yöresi Örneği. *Karadeniz Araştırmaları*, 35(35), 161-179.

Bu çalışmada, Teke yöresinde yerleşme yerlerinin seçilmesi ve yerleşim birimlerinin gelişimi üzerinde doğal ve beşerî faktörlerin rolü incelenmektedir. Doğal ve beşerî faktörlerin her ikisi de önemli olsa da çevresel şartlara göre birinin diğerinden daha etkili olabildiği görülmektedir. Fiziki faktörler, yerleşme birimlerinin konumlandırılması ve devamlılığı üzerinde belirleyici rol oynarken, beşerî faktörler ise yerleşim biriminin özellikleri ve gelişimi üzerinde etkili olmaktadır. Teke yöresinde yerleşme adlarının seçiminde genellikle coğrafi özelliklerin dikkate alındığı belirtilmektedir. Yer adlarının verilmesinde etkili olan faktörler incelendiğinde, doğal çevre elemanlarına dayalı adlandırmalar ile kişi, soy, boy gibi beşerî özelliklere dayalı adlandırmalar olmak üzere iki temel grup olduğu ortaya çıkmaktadır. Topografik durumlarla ilişkilendirilen adlar (örneğin Akçabelen, Akyar, Alacadağ, Ova gibi) doğal çevre elemanlarından esinlenerek verilmiştir. Diğer grup ise kişi, soy veya boy adlarından türetilen adları içermektedir (örneğin Afşar, Arif, Bayat gibi). Bu çalışma, Teke yöresinde yerleşme adlarının oluşumunda doğal ve beşerî faktörlerin nasıl etkili olduğunu ve yerleşmelerin isimlendirilmesinde hangi faktörlerin belirleyici olduğunu açıklamaktadır.

3.21. Şahin, N. (2007). Tarihi Coğrafyada Antalya'da Yer Adları Üzerine Bir Tetkik. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 167, 191-206.

Bu çalışma, Antalya'nın yer adlarının tarihsel ve coğrafi bağlamda incelenmesini içerir. Tarihi coğrafya perspektifiyle yer adlarının incelenmesi, bir bölgedeki kültürel, doğal ve tarihsel süreçlerin izlerini taşır. Antalya'da yer adlarının kökenleri,

yerleşmelerin coğrafi özellikleriyle olan ilişkileri, bölgedeki beşerî faktörlerin etkileri gibi çeşitli unsurlar bu tetkikte ele alınmıştır.

3.22. Tızlak, F. (2014). Istanos Nahiyesinin Korkudili Kazası'na Dönüştürülmesi. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, IV (2): 249-259.

Bu makale, Istanos nahiyesinin resmi statüsündeki değişiklikleri inceler. Osmanlı idari yapısında nahiye, kazalardan sonra gelen ve daha çok tımar sisteminin uygulandığı, kaza kadılarının atadığı naiplerin bulunduğu bir birimdir. Istanos, neredeyse tüm Osmanlı dönemi boyunca, Teke sancağı merkez kazası olan Antalya'ya bağlı bir nahiye olarak varlığını sürdürmüştür. Ancak 19. yüzyılın sonlarına doğru, özellikle bölge halkının Antalya'ya gitmekte yaşadığı zorluklar nedeniyle ve Konya valilerinin devlet işlerini daha kolay yürütme gerekçeleriyle Istanos'un kazaya dönüştürülmesi süreci başlatılmıştır. Süreç, uzun yıllar almış ve Istanos nahiyesi önce 1914 yılında geçici olarak, 1917 yılında ise kanuni işlemlerin tamamlanması ile kalıcı olarak kaza statüsüne kavuşmuştur. Aynı dönemde, bu nahiyenin adı, Şehzade Korkut'un adına izafeten Korkudili olarak değiştirilmiştir.

4. Bilimsel Toplantılarda Sunulan Bildiriler

4.1. Ak, M. M. ve Kadioğlu, Y. (2016). "Manavgat" Adı Üzerine Bir Araştırma. III. Uluslararası KOP Bölgesel Kalkınma Sempozyumu (Aksaray: 22-24 Ekim 2015) Sempozyum Kitabı (ss. 560-564). Konya: KOP Bölgesi Üniversiteleri Birliği (UNİKOP).

Bu araştırma, Manavgat ilçesinin adının kökenini ve anlamını tarihsel, dilsel ve coğrafi veriler ışığında incelemektedir. Yazarların düşüncesine göre, Manavgat, Türk fetihlerinden sonra yerleşmiş Yörük ve Türkmen anlamına gelen "Manav" ve yerleşim yeri veya kent anlamına gelen "gat" kelimelerinin birleşiminden oluşan bir isimdir. Bu çalışmada, Manavgat isminin ne zaman ve nasıl oluştuğuna dair sonuçlara ulaşmak amacıyla bilimsel yöntemlerle değerlendirme yapılmıştır.

4.2. Atmaca, E. ve Güzel, Ö. (2017). Antalya'nın Korkuteli İlçesinin Köy Adları Üzerine Bir İnceleme. Malatya: IX. Dünya Dili Türkçe Sempozyumu (2-4 Kasım 2017).

Bu çalışma, 2018 yılında Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisinde yayımlanmıştır. Çalışmayla ilgili ayrıntılı bilgi, yukarıda verilmiştir.

4.3. Atmaca, E. ve Kanık, E. (2018). Antalya'nın Gündoğmuş İlçesinin Köy Adları Üzerine Bir İnceleme. X. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu- Bildiri Kitabı 17-19 Ekim 2018 (ss. 138-154). Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları.

Çalışmada, Gündoğmuş ilçesinde köylerin adlandırılmasında üç farklı etnotoponim tabakası bulunduğu belirtilmektedir. İlk tabakada Rum/Yunan etkilerinden

kaynaklanan adlar bulunurken, orta tabakada Türkmen ve Yörük etkileri görülmektedir. Bu tabakada aşiret veya cemaat reislerinin kendi verdikleri adlar da yer almaktadır. Son tabakada ise İçişleri Bakanlığı tarafından coğrafi koşullar dikkate alınmadan değiştirilen adlar bulunmaktadır. Etnotoponim açısından değerlendirildiğinde Gündoğmuş ilçesindeki köy adlandırmalarının Korkuteli ve Elmalı ilçelerinden farklı olduğu ve Oğuz boylarına ait bir adlandırma bulunmadığı belirtilmektedir. Renk adlarına bağlı olarak yapılan köy adlandırmalarında ise tamamen Türkçe olan renk adları kullanılmıştır. Bazı köy adları temel anlamlarıyla (örneğin, Akyarı, Karabul) kullanılırken, bazıları doğrultu gösterme amacıyla (örneğin, Karadere, Karaköy) kullanılmıştır.

4.4. Atmaca, E. (2018). Antalya'nın Elmalı İlçesinin Köy Adları Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası Antalya Kongresi (1-3 Mart 2018, Antalya)*.

4.5. Direkci, B., Canbulat, M. ve Şimşek, B. (2018). İbradı (Antalya) Yer Adları. *III. Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Kongresi (5-6 Ekim 2018, Kiev-Ukrayna)* (ss. 458-466).

Yapılan saha araştırması sonucunda elde edilen yer adları, iki ana başlık altında sınıflandırılabilir. Birinci kategori, doğaya ve fiziksel koşullara dayalı adlandırmaları içerir. Bu kategoride çevreyle ilgili 64, bitkilerle ilgili 25, sularla ilgili 11, konumla ilgili 28, hayvanlarla ilgili 14, renklerle ilgili 40, sayılarla ilgili 6 yer adı bulunmaktadır. İkinci kategori, insanlara göre verilen adlandırmaları içerir. Bu kapsamda sülale adlarıyla ilgili 15, dinle ilgili 7, meslekle ilgili 2, insan uzuvlarıyla ilgili 6 yer adı tespit edilmiştir. Toplamda 218 yer adı saptanmıştır.

4.6. Gönüllü, M. N. (2004). Alanya ve Çevresinde Yer Adları ile İlgili Bazı Efsane ve Hikayeler. *IX. Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri*, Antalya: ALSAV Yayınları.

4.7. Gülensoy, T. (1996). Alanya-Antalya Yöresinde Türk Yer Adları. *III. Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri* (ss. 191-196). Antalya: ALSAV Yayınları.

4.8. Kaştan, Y. (2023). Antalya'da Yer İsimleri. *XI. Uluslararası Altay Toplulukları Sempozyumu ASAC 2023 (Altay Halklarında Yer ve Su Adları)*. Almatı, Kazakistan 4-7 Temmuz 2023.

4.9. Koday, S. ve Aydın, T. (2016). Elmalı'da (Antalya) Geçmişten Günümüze Yerleşme Adları Üzerine Bir İnceleme. *TÜCAUM Uluslararası Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (ss. 448-468). Ankara: Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi.

Elmalı yöresi, birçok farklı medeniyetin ve hâkim gücün yaşamış olduğu bölge olarak bilinir. Bu medeniyetlerin her biri, kendi kültürel mirasından bazı izler bırakmış ve böylelikle çok kültürlülüğün toponimik yansımalarını temsil eden farklı yerleşme

adları ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada, Elmalı ilçesindeki eski ve yeni yerleşme adları incelenmiştir. Sahada, yerleşme adlarının çoğunluğunun bölgenin yerleşim tarihi ve yakın dönemde gerçekleşen isim değişiklikleri nedeniyle Türkçe olduğu gözlemlenmiştir. Sahada, 20 yerleşmenin adının tamamen, 8 yerleşmenin ise kısmen değiştirilmiş olduğu görülmektedir. Değiştirilen yerleşme isimlerinden 24'ünün Türkçe olması düşündürücüdür. Yerleşmelerin %60,8'i adlarını sahanın beşerî ve ekonomik coğrafya özelliklerinden almıştır. Bu grupta yer alan yerleşme adları genellikle boy adları (Afşar, Bayat, Eymir ve Salur), cemaat adları (Ahatlı, Sarılar ve Çobanisa) veya kişi adlarından oluşmaktadır (Hacımusalar, Mursal gibi). Ayrıca, Elmalı, karst topografyasının en belirgin görüldüğü bölgelerden biridir. Bu nedenle, bölgedeki yerleşme adları (Düden, Gölova, Göltaşı gibi) karst topografyasına uygun şekilde adlandırılmıştır.

4.10. Sakaoğlu S. (2004a). Doğu Alanya'daki Bazı Yer Adları Üzerine. *III. Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri* (ss. 109-111). Antalya: ALSAV Yayınları.

4.11. Sakaoğlu S. (2004b). Batı Alanya'daki Bazı Yer Adları Üzerine. *III. Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri* (ss. 123-126). Antalya: ALSAV Yayınları.

4.12. Sarı, C. (2016). Manavgat (Antalya) İlçesi'nde Yerleşme Adlarının Özellikleri. *Uluslararası Türkiye-Çekya İlişkileri Sempozyumu ve Karma Türk Sanatları Sergisi Bildiriler/Katalog* (ss. 339-352). Ankara: Halk Kültürü Araştırmaları Kurumu.

Manavgat bölgesindeki yerleşim adlarının belirlenmesinde genellikle coğrafi özelliklerin dikkate alındığı görülmektedir. Bu durumda, yer adları genellikle yakınlardaki dağ, tepe, göl, akarsu, toprak, bitki örtüsü gibi doğal çevre elemanlarının özelliklerinden veya doğrudan bu elemanların adlarından esinlenerek ortaya çıkmaktadır. Diğer bir grup ise yer adlarının kişi, soy, boy, çeşitli olaylar gibi beşerî etkilere dayanarak oluşturulmasıdır. Bu adlandırmalar, genellikle insan etkisiyle veya esinlenmesiyle meydana gelen, beşerî nitelik taşıyan yer adlarıdır.

4.13. Sarı, C. (2018). Alanya İlçesi'nde Yerleşme Adlarının Özellikleri. 2. *Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi Bildirileri* (5. Cilt: Sosyal Beşerî ve İdari Bilimler-1). (ss. 11-28). Ankara: Türk Eğitim-Sen Genel Merkezi Yayınları.

4.14. Şahin, N. (2006). Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Antalya'da Yer Adları. *Son Bin Yılda Antalya Sempozyumu* (ss. 117-138). Antalya: Akdeniz Üniversitesi Yayınları.

4.15. Yetkin, H. (2004a). İlçemizde Köy Adları ve Geldileri. *III. Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri* (ss. 273-275). Antalya: ALSAV Yayınları.

4.16. Yetkin, H. (2004b). Alanya Merkezindeki Yöre ve Mevkilerimiz. *III. Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri* (ss. 242-244). Antalya: ALSAV Yayınları.

5. Diğer

Neredeyse her ilçe belediyesinin, kaymakamlığının, ticaret ve sanayi odalarının genel ağ sayfalarında bölgedeki yerleşim yerleriyle ilgili bilgi yer almaktadır. Ancak bunlar bilimsel bir dikkatle hazırlanmadığı için ayrıca listelenmemiştir. Bölgesel akademik çalışmaların giriş bölümlerinde genellikle bölgenin tarihine ve coğrafyasına ilişkin bilgiler verilse de bunlar da doğrudan toponimi çalışması olarak kabul edilemez. Aşağıda bir blog sayfasındaki yer adlarını ele alan çalışma listelenmiştir.

5.1. Koç, M. (t.y.). Ahmetler'de Yer Adları—Ahmetler Köyü. Ahmetler Kültür ve Dayanışma Derneği İnternet Sitesi: <https://www.ahmetler.com/kose-yazilari/ahmetler-de-yer-adlari> (Erişim Tarihi: 01.05.2024).

Sonuç

Antalya yöresinin yer adlarıyla ilgili 2 lisans, 5 yüksek lisans, 1 doktora tezi olmak üzere 8 lisans ve lisansüstü tez hazırlanmıştır. Bu tezler, Antalya (3), Isparta (2), Ankara (1), Nevşehir (1) ve İstanbul'da (1) bulunan üniversitelerde hazırlanmıştır. Bu durum, bölgesel yakınlığın tez konularını etkilediğini göstermektedir. Konuyla ilgili 2 kitap, 3 de kitap bölümü bulunmaktadır. Antalya ve ilçelerinin yer adlarıyla ilgili 22 makale kaleme alınmış, bilimsel toplantılarda 16 bildiri sunulmuştur. Antalya ve yöresinin yer adlarına ilişkin 52 çalışma tespit edilerek bibliyografya hâlinde ilgililerin dikkatine sunulmuştur. Bu sayı, daha önce yapılan biyografi çalışmalarının büyük eksikliklere sahip olduğunu göstermektedir. Çünkü sadece bir ile ait 52 toponimi çalışması olduğu düşünülürse 284 (Şahin, 2010) ve 382 (Tapar, 2023) çalışmanın tespit edildiği bibliyografya çalışmalarının güncellenmesi zarurieti doğmaktadır. Şahin tarafından hazırlanan bibliyografi ile ortaklaşan 7 eser bulunurken Tapar tarafından hazırlanan bibliyografideki ortak eserlerin sayısı 11'dir. Ayrıca toponimi çalışmalarının daha çok dil, coğrafya ve tarih eksenlerinde gerçekleştirildiği, son çeyrek yüzyılda bu konuya ilginin arttığı görülmektedir. Bölgesel çalışmaların da ayrıntılı bir şekilde derlenerek ayrıntılı bir "*Türkiye Yer Adları Çalışmaları Bibliyografyası*"nın hazırlanması bu konuda çalışan araştırmacılara büyük bir kolaylık sağlayacaktır.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Bu çalışma için hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale Türkoloji alanını kapsamaktadır.

Çatışma Beyanı: makalenin yazarı bu çalışma ile ilgili herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve Teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Kaynakça

- Məmmədov, N. (2007). *Toponimika (Dərslük)*. Bakı: Bakı Universiteti Nəşriyyatı.
- Perouse, J. F. & NEOTOPO (2020). Academic Bibliography on Toponymy and Place Naming Issues in Turkey. <https://neotopo.hypotheses.org/2660> (Erişim Tarihi: 01.05.2024). <https://doi.org/10.58079/rrpl>
- Şahin, G. (2010). Türkiye’de Yapılmış Toponomi Çalışmaları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(4), 134-156.
- Tapar, D. (2023). Türkiye’de Yer Adları Bilimi Hakkında Yapılmış Çalışmalar Üzerine Kaynakça Denemesi. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*(11), 1101-1121. <https://doi.org/10.51531/korkutataturkiyat.1310786>